

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Το 'Μακεδονικό ζήτημα, ιστορική θεώρηση του θέματος

• • •

Από τα επιγράμματα του Αρχ. Μουσείου της Βέροιας

• • •

Τα ευρήματα της Βεργίνας

• • •

Νέα από την Αυστραλία

• • •

Παροιμίες που λένουντι
στη Νιάουστα

• • •

Άσμα Ασμάτων

• • •

Τέστ Παπανικολάου

• • •

Θείο - Μαγνήσιο - «Βακτηριακό κάψιμο των μπλο-
ειδών» - Καταπολέμηση της καρπόκαψας της μηλιάς

Το «Μακεδονικό επίσημο»

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορεῖτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἔτους 1989

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-Ι-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Βασ. Φιλίππου 21. Ὁρες λειτουργίας απογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

Αγοστή φίλε

Το «Μακεδονικό Ζήτημα» τον τελευταίο καιρό ανα-
 ζωπυρώθηκε. Έτσι το θέλησαν μερικοί μετένομοι. Γι' αυ-
 τή η δική μας ευθύνη είναι μεγάλη. Χρειάζεται ενημέρωση
 συνεχής και «ορθή» σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Να
 αποκατασταθεί η ιστορική αλήθεια. Να ξεσκεπασθούν οι
 πλαστογράφοι. Φυσικά, την πρώτη ευθύνη έχει το επίσημο
 κράτος. Ευθύνη, όμως, έχουμε όλοι μας. Τα πανεπιστήμια,
 τα ιδρύματα, τα σχολεία, οι δήμοι και οι κοινότητες, τα
 σωματεία και κάθε σύλλογος μικρός ή μεγάλος.

— Στη «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δημοσιεύονται αρκετά άρθρα
 καταπονητικά, όπου περιγράφονται με κάθε λεπτομέρεια
 το πώς, το πότε και γιατί δημιουργήθηκε το «μακεδονικό
 ζήτημα». Επίσης, ο αναγνώστης θα έχει την ευκαιρία να
 πληροφορηθεί τους λόγους που επιβάλλουν την ίδρυση ε-
 νός καλλιμάρμαρου Μουσείου στη Βεργίνα.

— Και κάτι το σημαντικό: Οι πόλεις Άργος της Πε-
 λοποννήσου και Άργος Ορεστικό του Νομού Καστοριάς,
 πρόκειται πολύ σύντομα να αδελφοποιηθούν. Άρχισαν οι
 σχετικές ενέργειες. Και οι δύο πόλεις έχουν παλιούς ιστο-
 ρικούς δεσμούς. Από το Άργος ξεκίνησαν, όπως λέει ο
 ιστορικός Ηρόδοτος, οι Τημενίδες και ήρθαν στην «Άνω
 Μακεδονία» και ίδρυσαν διάφορες πόλεις και ανάμεσά
 τους και το Άργος Ορεστικό.

— Τον εκλεκτό συνεργάτη του περιοδικού μας, Στέ-
 λιο Σβαρνόπουλο τον χάσαμε αρκετά νωρίς. Το πνευμα-
 τικό έργο που άφησε, έχει εκτιμηθεί και αναγνωρισθεί,
 απ' όλους τους ειδικούς. Γνήσιο ποιητική φλέβα. Ένας
 αξιόλογος λογοτέχνης. Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» τιμώντας τη μνή-
 μη του, δημοσιεύει σε έμμετρη μετάφραση «Το Άσμο ο-
 σμάτων» του Σολομώντα, το ποιητικότερο κείμενο της
 Παλαιάς Διαθήκης.

— Η υγεία, είναι το κυριώτερο αγαθό του ανθρώ-
 που. Η πρόληψη της ασθένειας, πάντα παίζει σημαντικό
 ρόλο στην διατήρηση της υγείας. Στην πρόληψη στηρίζε-
 ται και το «τεστ Παπανικολάου». Συνεργάτης του περιο-
 δικού μας τονίζει και εξηγεί, πότε η γυναίκα επιβάλλεται
 να κάνει το αναφερόμενο τεστ.

Στην Αυστραλία, οι εκεί ομογενείς αναπτύσσουν α-
 εϊόλογη εθνική δράση. Μερικές δραστηριότητες δημοσι-
 εύονται στο σημερινό τεύχος. Μας συγκινεί το γεγονός
 ότι οι εκεί διαμένοντες Έλληνες και η ΑΧΕΠΑ αναγνω-
 ρίζουν την μικρή προσφορά της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ». Με τη
 σειρά μας, τους εκφράζουμε και με τις ευχαριστίες μας.
 Και συμπληρωματικά τους λέμε, ότι είμαστε πάντοτε στη
 διάθεσή τους.

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΑΣ

ΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ
 = 1Ε' Τόμος Ζ' - Τεύχος 55

ΙΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
 ρσέας Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσιου
 ή Σαμαρά

ΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
 . Φίλιππου 21 - 592 00 ΝΑΟΥΣΑ

ΓΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:
 ηνης Καρατσιώλης - Γεωπόνος 60-331

ΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
 μακεδονικό «επίσημο»

ΔΙΧΕΙΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:
 γραφείο Αντώνη Μαυρογένη
 τωνίου Καμάρα 3 Τηλ. 260-140
 Κ 261747 Θεσσαλονίκη.

Περιεχόμενα

ιστορικά - Λαογραφικά	
θνικά -	
ΟΝΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓ. Το «Μακεδονικό Ζήτημα» η ιστο- ρία των Γιουγκοσλάβων - Βουλγάρων και τα ευ- ρήματα της Βεργίνας	σελ. 58
ΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ Το «Μα- κεδονικό Ζήτημα» ιστορική θεώρηση του θέματος	61
ΒΡΗΛΙΔΗΣ ΘΩΜΑΣ Από τα επιγράμματα του Αρχ. Μουσειού της Βέροιας	69
ΟΝΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓ. Η έκδοση των τουρκικών αρχεί- ων και η αξιολόγησή τους από τον Στέργιο Σπ. Αποστόλου	72
ΠΑΡΤΗΣ ΝΙΚΟΣ Παροιμίες που λέγονται στη Νάουσα	75
πιστημονικά - Λογοτεχνικά	
αιδαγωγικά - Ιατρικά	
ΒΑΡΝΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΕΛΙΟΣ Άσμο ασμάτων	80
ΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗ «Να ενεργείς και να αι- σθάνεσαι έτσι, ώστε ποτέ να μη μεταχειρίζεσαι τον άνθρωπο ως μέσον, αλλά πάντοτε να τον έ- χεις σκοπό στις προθέσεις και στις πράξεις σου»	90
ΑΓΓΑΝΑΡΗΣ ΕΛ. Ο καρκίνος του γεννητικού συ- στήματος και το τεστ Παπανικολάου	92
εωργικά - Δενδροκομικά	
μπελουργικά - Δραστηριότητες	
ΜΩΝΗΣ ΑΣΤΕΡΙΟΣ Θείο - Μαγνήσια	93
ΒΟΡΓΙΑΔΗΣ ΠΑΝ. και ΣΠΙΝΘΗΡΟΠΟΥΛΟΥ ΧΑ- ΡΟΥΛΑ. Ερευνητικό πρόγραμμα ανάπτυξης και στήριξης της αμπελοκαλλιέργειας	95
ΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔ. «Το βακτηριακό κάψιμο» των μηλοσιδών και οι λιγαστές ζημίες»	96
ΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔ. - Χάρρου Σουίτ. Νέα ποικι- λία αχλαδιάς ανθεκτική στο «Βακτηριακό κάψι- μο». Καταπολέμηση της καρπόκακας της μηλιάς	101
ΠΑΡΤΗΣ ΝΙΚΟΣ Η φιλαρμονική της Νάουσας	101
ΡΥΘΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΑΟΥΣΑΣ Η αποστολή στη Βουλγαρία	102

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	1.500
Δημοί -Κοινότητες -Συν)σμοί	3.000
Εξωτερικού Δολλάρια	30

Το «Μακεδονικό ζήτημα» η ιστορία των Γιουγκοσλάβων - Βουλγάρων και τα ευρήματα της Βεργίνας

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Την 29^η 3.1991, το απόγευμα έγινε, στην «Αντωνιάδεια Στέγη γραμμάτων και τεχνών» του δήμου της Βέροιας συνάντηση των πολιτιστικών - μορφωτικών συλλόγων του νομού (των Δ.Σ. και μελών τους), με θέμα την δημιουργία μουσείου στη Βεργίνα και την επιστροφή των ευρημάτων, που εκτίθενται στο αρχαιολογικό μουσείο της Θεσσαλονίκης.

Έλαβαν χώραν εισηγήσεις των μελών της Συντονιστικής Επιτροπής και τοποθετήσεις διαφόρων πολιτικών, δημοσίων συμβούλων κτλ. Την κύρια επιστημονική εισήγηση, έκανε ο συνεργάτης μας κ. Γιώργος Χ. Χιονίδης, δικηγόρος και ιστορικός, με τίτλο: «Το μακεδονικό ζήτημα, η ιστορία των Γιουγκοσλάβων - Βουλγάρων και τα ευρήματα της Βεργίνας». Το κείμενο τούτο είναι πολύ ενδιαφέρον, γι' αυτό και το δημοσιεύουμε πιο κάτω:

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

«Αγαπητοί φίλοι και καλές μου φίλες,

Κατ' αρχή, ευχαριστώ τα Δ.Σ. των μορφωτικών - πολιτιστικών συλλόγων, γιατί επέλεξαν και εμένα ως εισηγητή στη σημερινή εκδήλωση και την επιλογή τους τούτη με τη γνωστοποίησαν με τον φίλο δάσκαλο κ. Γιάννη Ταυρίδη.

1. Πρέπει, ύστερα, να τονίσω το ευοίωνο γεγονός ότι για πρώτη φορά - όσο ξέρω - πέντε πολιτιστικά σωματεία μας ένωσαν τις όποιες δυνατόσεις και τις αγωνίες τους, με σκοπό να παίξουν κάποιο ρυθμιστικό ρόλο στην προσπάθεια της προστασίας, της προβολής και της αναδείξεως της σημαντικής πολιτιστικής κληρονομιάς της Ημαθίας. Έτσι, έχουμε πιά, την άτυπη ομοσπον-

δία των μορφωτικών συλλόγων του νομού μας, στη νηπιακή ή εφηβική της μορφή, έστω και ως πυρήνα ενός ευρύτερου και πολυπληθέστερου μελλοντικού σχηματισμού, ο οποίος, ίσως, αποκτήσει και τον κατάλληλο νομικών μανδύα, κατά το «εργάζοντας έρχεται και η όρεξη»...

Του Γιώργου Γ. Χιονίδη

Το δεδομένο, πως οι σύλλογοι τούτοι, εδρεύουν στα αξιόλογα, από αρχαιολογική άποψη, χωριά Βεργίνα και Κοπανό ή στην περιφέρεια, δηλαδή στις συνοικίες, της Βέροιας φανερώνει, ότι ο προβληματισμός κάποιων Ημαθιωτών άγγιξε και τα λαϊκότερα στρώματα του λαού, που δεν έχουν παραδοθεί, ολότελα και μονόπλευρα, στην αγκαλιά της καταναλωτικής κοινωνίας, η οποία άπλωσε πιά τα πλοκάμια της σ' όλα τα πλάτη και τα μήκη του κόσμου, σε Δύση και σε Ανατολή, και προκαλεί σοβαρές και αλυσιδωτές επιπτώσεις.

Ακόμα, χαιρετίζω το γεγονός τούτο ως επαινετή ενέργεια, διότι χρειάζεται να αναστραφεί, το συντομότερο δυνατόν, η κακή νοοτροπία, σύμφωνα με την οποία όλα πρέπει να τα περιμένουμε από το Κράτος, αναμένοντας τις τέτοιες ή αλλιώς τις πράξεις των εκπροσώπων του ή ανεχόμενοι την απραξία ή την αβελτηρία τους. Βέβαια, στην αίθουσα τούτη, δεν κηρύσσεται σήμερα επανάσταση και ας πέρασαν μόλις τρεις - τέσσερες ημέρες από τον εορτασμό των 170 χρόνων από την 25η Μαρτίου του '21. Όχι. Ανάσταση πνευματική και πολιτιστική επιθυμούμε. Είθε δε να γιορτάσουμε και την ανάσταση των πολιτών, λίγες ημέρες καλύτερα από την Ανάσταση του Ναζωραίου. Ναι, η Α-

νάσταση των πολιτών, των υπευθύνων και των ενεργών, χρειάζεται, ειδικότερα στην εποχή μας, εποχή ιδεολογικών ανακατατάξεων, αναζητήσεων ή και ανατροπών, τώρα που σημειώνεται ένα πρωτοφανές και εντυπωσιακό κύμα κοινωνικών, πολιτιστικών και πολιτικών ανακυκλώσεων και ανακυκλώσεων και όπως τις επεσήμανε προφητικά, για όλες τις εποχές, ο πάνσοφος και πανεπιστήμονας Μακεδόνας Αριστοτέλης, ο δάσκαλος του Μ. Αλεξάνδρου, στο Νυμφαίο, που βρισκόταν κάπου μεταξύ της σημερινής Νάουσας και του Κοπανού.

2. Και έρχομαι τώρα στην εισήγησή μου, το περιεχόμενο της οποίας προσδιορίζεται από τον σκοπό της σημερινής εκδήλωσης, που γίνεται για να διατρανώσει την αναγκαιότητα να γίνει μουσείο στη Βεργίνα και να επιστραφούν τα ευρήματα των τάφων της στον τόπο, όπου υπήρχαν και βρέθηκαν.

Μου ζητήθηκε, όμως, να ασχοληθώ, ειδικότερα, με την εθνική ωφέλεια, που θα προσπορίσει στον Ελληνισμό η ίδρυση και η λειτουργία ενός καλλιμάρμαρου και εντελώς κατ'αλληλου (από την κάθε μιά άποψη) μουσείου στη Βεργίνα, στα πλαίσια της αντιμετώπισης των πολλαπλών κινδύνων, οι οποίοι περιβάλλουν τον βορειελλαδικό χώρο μας και των πολλών εχθρών, οι οποίοι βυσοδομούν εναντίον της χώρας μας.

Και δεν εννοώ, μονάχα, το λεγόμενο «Μακεδονικό ζήτημα».

Δυστυχώς, δεν υπάρχει τούτο μόνο, αν και αρκεί αυτό, για να προκαλεί μεγάλη ανησυχία και στην περσιή μας.

Πραγματικά, στον εθνικόν ορίζοντα υπάρχουν πολλά σύννεφα και ο κίνδυνος να ξεσπάσει καταιγίδα ή και καταιγίδες είναι, δυστυχώς,

πραγματικότητα. Έχουν, λοιπόν, ανοίξει και «οι ασκοί του Αιόλου»...

Οφείλω, όμως, να γίνω πιο σαφής και συγκεκριμένος:

Τα Βαλκάνια αποτελούν, και πάλι, αληθινή πυριτιδαποθήκη. Η Γιουγκοσλαβία αντιμετωπίζει σοβαρότατο πρόβλημα εθνικού, εμφυλίου πολέμου και αυτοδιαλύσεως σε περισσότερα κράτη ή, τουλάχιστο, προσκολλησεως, προσχωρήσεως και συνενώσεως τμημάτων της στην Αυστρία και της αυτονομίας της Δημοκρατίας των Σκοπίων. Φαίνεται, ότι η Ιστορία, τελικά, επαναλαμβάνεται, ως τραγωδία ή, έστω, ως κωμωδία, για να θυμηθούμε και τον Μάρξ.

Άλλωστε, μία ομοσπονδιακή δημόκρατία της συνεχίζει να ταλανίζεται από τα διασπαστικά κινήματα των Αλβανοφώνων κατοίκων της, που κατόρθωσαν να θριαμβεύσουν στις βουλευτικές εκλογές, άσχετα από το γεγονός ότι οι, επόμενες και δραματικές εξελίξεις, που επακολούθησαν και τα πρωτοφανή κύματα φυγής των κατοίκων της ίδιας της Αλβανίας, αποτέλεσαν ανασταλτικών παράγοντα για την διασπαστική κίνηση της δραστηρίας μειονότητας των Αλβανοφώνων της Γιουγκοσλαβίας.

Από την άλλη μεριά η Βουλγαρία, που θεωρούνταν, άλλοτε, το πιο οργανωμένο κράτος του κομμουνιστικού μπλοκ στα Βαλκάνια, αντιμετωπίζει κι αυτή πολύ σοβαρά προβλήματα, καθώς εμφανίζει την εικόνα χώρας - επαίτη, που βλέπει την πείνα ως άμεση και ορατή πραγματικότητα, ενώ είχε στο άμεσο προηγούμενο παρελθόν και έχει και σήμερα σοβαρά προβλήματα με τους τουρκικούς καταγωγής, γλώσσας και θρησκείας Μουσουλμάνους και (σε μικρότερο βαθμό) με τους Έλληνες Σαρακατσάνους, που είναι εγκατεστημένοι εκεί.

Η Ρουμανία «ψάχνεται», επίσης, καθώς η αποτίναξη ενός απαίσιου και προσωποπαγούς καθεστώτος δεν έφερε την αναμενόμενη άνοιξη

της.

Η Αλβανία παρουσιάζει εικόνα διαλύσεως, αυτή «η χώρα των αιτών», η οποία ήταν γνωστή, μέχρι τελευταία, περισσότερο για τον περίεργο, ορθόδοξο, κομμουνιστικό δογματισμό της, ενώ στα κατοπινά χρόνια αυξήθηκε το ενδιαφέρον των ασχολούμενων με την παγκόσμια λογοτεχνία μετά από μία σειρά αξιόλογων βιβλίων (κυρίως λογοτεχνικών), που έγραψε και κυκλοφόρησε ο σημαντικός, όσο και αμφιλεγόμενος (για την, μέχρι τα πρόσφατα χρόνια, στάση του, απέναντι στο καθεστώς) σύγχρονος λογοτέχνης της Ισμαήλ Κανταρέ.

Σ' αυτόν τον κυκεώνα και στον κυκλώνα της αστάθειας, εντάσσεται και αντιπαρατάσσεται η Ελλάδα, δηλαδή το μόνο Κράτος της Βαλκανικής, το οποίο ανήκει ανέκαθεν στο μπλοκ των χωρών της Δύσεως και των αστικών καθεστώτων και, τα τελευταία χρόνια, στην ΕΟΚ.

Αυτό καθ' εαυτό το γεγονός του, δεν θα είχε ιδιαίτερη σημασία, αν δεν συνέβαινε να επηρεάζεται το παρόν και το μέλλον της χώρας μας από την τέτοια ή αλλιώς πορεία των προαναφερθεισών και σπαρασσόμενων χωρών.

Και, το σπουδαιότερο, είναι: ότι υπάρχουν πραγματικά, όπως και ό-τι δημιουργούνται τεχνητά ή αναζωπυρώνονται σκόπιμα προβλήματα των χωρών τούτων σε σχέση με την Ελλάδα.

Μάλιστα, το περίεργο είναι ότι όλες τούτες οι χώρες, ενώ, από τη μια μεριά, επιζητούν την πολυποικιλή δοθήθεια του Κράτους μας, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα οικονομικά και πολιτικά προβλήματα τους (εξ αιτίας της γειτονίας τους και του δεδομένου ότι η χώρα μας ανήκει στην ΕΟΚ, της οποίας έχουν την ανάγκη και χρειάζονται τις καλές υπηρεσίες μας, ως Κράτους - μέλους, ως γέφυρας και μεσολαβήτριας), συγχρόνως, από την άλλη, αντίθετη, πλευρά εποφθαλμιούν την εθνική, εδαφι-

κή ακεραιότητα μας, θέτουν τα θέματα μειονοτήτων, ανύπαρκτων ή συνήθων για όλες τις χώρες, ιδιαίτερα για όσες γειτονεύουν.

Αυτή είναι η, αντιφατική, όσο και επικίνδυνη, πραγματικότητα...

3. Άς δούμε την καθεμιά περίπτωση χωριστά, με δωρική συντομία, όπως αρμόζει, άλλωστε, στην εθνολογική καταγωγή μας και επιβάλλει η ασυγκίνητη κλεψύδρα:

Α' Η Γιουγκοσλαβία

Αποτελεί τεχνητή ένωση εξ ε-χωριστών εδαφικών διαμερισμάτων, τα οποία δεν ανήκαν πάντοτε στο ίδιο κράτος. Κάθε άλλο: Ούτε η εθνολογική προέλευση ούτε η ιστορία, αλλά μήτε και η κουλτούρα των λαών τους ήταν ποτέ, άλλοτε, κοινές, ενώ, άλλωστε, και οι γλώσσες ή οι διάλεκτοι τους διέφεραν εντυπωσιακά. Τέλος, υπήρχαν και υφίστανται διαφορές και ως προς την θρησκεία που κυριαρχούν.

Και, το σπουδαιότερο, ο πληθυσμός των ιδιαίτερων λαϊκών δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας δεν είχαν, έστω για μια χρονική στιγμή, ή δεν απέκτησε ποτέ, άρρηκτη και ενιαία εθνική συνείδηση, εκτός αν ισχυρισθεί κανείς ότι συνέβη, πράγματι, τούτο όταν ο Τίτο συγκροτήθηκε με τον Στάλιν και αυτονομήθηκε, οπότε δόθηκε η εντύπωση κάποιας λαϊκής συσπειρώσεως και δημιουργίας κοινής εθνικής συνειδήσεως. Η σχέση, π.χ., μεταξύ των Σέρβων και των Κροατών ήταν ανέκαθεν γεμάτη μίσος και εχθρικό πάθος...

Πραγματικά, αν διαβάσει ο ενδιαφερόμενος την ιστορία των φύλων και φυλών που κατοικούν στη σημερινή Γιουγκοσλαβία, θα διαπιστώσει αξιοσημείωτες και πολυποίκιλες διαφοροποιήσεις, ή και αντιθέσεις, που αναιρούν τα απαραίτητα στοιχεία ενότητάς της, ως ενός λαού, μια κοινή εθνική συνείδηση.

Εξάλλου, οι πολλές γλώσσες ή και οι εντελώς διαφορετικοί διάλεκτοι καθιστούν δύσκολη μέχρι και

αδύνατη, ακόμα, και τη συνεννόηση μεταξύ των πολιτών - πολιτισμών της μιάς δημοκρατίας με τους Γιουγκοσλάβους της άλλης. Αρκεί, να επισημειώσω ότι στη δημοκρατία των Σκοπίων, της - δήθεν - Μακεδονίας, το 20% των κατοίκων της έχουν ως κύρια και εθνική γλώσσα τους την αλβανική, αν δε πιστεύουμε τον κ. Κάρολο Παπούλια, πρώην υπουργό των Εξωτερικών της χώρας μας, το ποσοστό τούτο πλησιάζει το 30%, όπως ισχυρίστηκε τούτος, σε συνέντευξή του, που δημοσιεύτηκε στον «Ριζοσπάστη της Κυριακής», που πέρασε. Ακόμα, είναι γνωστό ότι στην περιοχή - επαρχία του (συνεχώς ανήσυχου) Κοσσουφοπεδίου οι κάτοικοι είναι αλβανόφωνοι σε ποσοστό 90%!!

Καί, βέβαια, αυτοί, οι Αλβανόφωνοι κάτοικοι της λεγόμενης «Μακεδονίας» της Γιουγκοσλαβίας, είναι και Μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα, στον κανόνα τουλάχιστο, ενώ οι Γιουγκοσλάβοι της Κροατίας και Σλοβενίας είναι καθολικοί. Και όμως, οι ανεγκέφαλοι προπαγανδιστές των Σκοπίων υποστηρίζουν ανεμεθόρως ότι υπάρχει μειονότητα «Μακεδόνων» στη χώρα μας, επειδή ελάχιστοι Έλληνες, σε 3—4 περιοχές της, είναι δίγλωσσοι μεν αλλά Ορθόδοξοι και με ελληνική εθνική συνείδηση, εδώ και χιλιάδες χρόνια και προπαγανδίζουν για την «Μακεδονία του Αιγαίου», για «μακεδονικό» έθνος και γλώσσα.

Και όλα τούτα, ενώ ξέρουν καλά ότι Μακεδόνες, ως λαός ενός ιδιαίτερου κράτους, υπήρξαν μια φορά και μόνο και συγκεκριμένα από τον 8ο μέχρι και τον 2ο αιώνα πριν να γεννηθεί ο Χριστός, όταν, όλοι τούτοι, οι Σλάβοι, δηλαδή οι πρόγονοί τους, κατοικούσαν στην μακρινή αρχαία κοιτίδα τους, στις οροσειρές των Καρπαθίων.

Οι Νότιοι Σλάβοι (δηλαδή οι πρόγονοι των σημερινών Γιουγκοσλάβων, και των αμειψομακεδόνων της, όπως και των Βουλγάρων ή εμφανίστηκαν στα Βαλκάνια, για πρώτη

φορά, στις αρχές του 5ου αιώνα, ή, έστω, στα τέλη του 5ου αιώνα, αλλά μετά τη γέννηση του Χριστού, δηλαδή 13—14 αιώνες μετά το ελληνικό φύλο των Δωριέων Μακεδόνων.

Πώς είναι δυνατόν, λοιπόν, να παραλληλίζονται και πολύ περισσότερο να συνταυτίζονται εθνικά και χρονικά οι νομάδες και γεωργοί σλαβικής καταγωγής «ψευτομακεδόνες» των Σκοπίων, οι μισθοφόροι των Αβάρων, οι «Σκλαβηνοί» των Βυζαντινών, με τους Έλληνες Μακεδόνες, οι οποίοι ανέδειξαν, τόσους αιώνες νωρίτερα, τους δύο σπουδαιότερους (σε παγκόσμια κλίμακα) εκπροσώπους του ανθρώπινου γένους; Ενώ τον προαναφερμένο Αριστοτέλη, ο οποίος αποτελεί το άκρο άκρο της τελειότητας και της μεγαλοσύνης του πνεύματος, και του Μεγάλου Αλεξάνδρου, που είναι ο απaráμιλλος και ακαταμάχητος στρατηλάτης, αν όχι και ο μεγαλύτερος εκπολιτιστής λαών.

Και λησμονούν ότι, όταν στην Πέλλα ζούσε και δίδασκε τις τραγωδίες του ο θεϊκός Ευριπίδης, στιχουργούσε ο Αγάθων ή ζωγράφιζε ο περίφημος Ζεύξις (γεγονός που σημαίνει ότι η ελληνική γλώσσα, τα γράμματα και η τέχνη εύρισκαν στη Μακεδονία κατάλληλο έδαφος για να αναπτυχθούν και διδαχθούν), οι πρόγονοί τους κυνηγούσαν ακόμα άγρια ζώα για να επιδιώσουν και καλλιεργούσαν, μονάχα, χωράφια (και όχι το πνεύμα, τα γράμματα και τις τέχνες), πολλά χιλιόμετρα μακριά από τη σημερινή κατοικία τους...

Β' Η Βουλγαρία

Οι κάτοικοί της έχουν ανάλογη προέλευση και ιστορία, όντας απόγονοι των Πρωτοβουλγάρων.

Το αξιοσημείωτο είναι ότι τούτοι πρωτοδημιούργησαν και έθεσαν θέμα μειονότητας - δήθεν - βουλγαρικής προελεύσεως μερικών Ελλήνων και μίλησαν για μια ενιαία (βουλγαρική) «Μακεδονία του Πιρίν»

Είναι, πράγματι, γνωστά όσα συνέδησαν στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα, στην τουρκοκρατούμενη, ακόμα, Μακεδονία, ιδιαίτερα στα πλαίσια του Μακεδονικού Αγώνα, οπότε ο Ελληνισμός αντιμετώπισε (και) την εγκληματική δραστηριότητα των Βουλγάρων και βουλγαριζόντων κομιτατζήδων. Τότε έγινε και η ψευτοεπανάσταση του Ήλιντεν (Προφήτη Ηλία), στα 1903.

Τη σκυτάλη της θεωρίας περί - δήθεν - σλαβικής μειονότητας στην Ελλάδα πήραν ύστερα, πολύ αργότερα, οι Γιουγκοσλάβοι, με πρώτη εκκίνηση την εκλογή του Τίτο ως Γ.Γ. του Κομμουνιστικού Κόμματος το 1937, και με κατοπινό στάδιο το 1943, οπότε ο στρατηγός τους Τέμπο προώθησε και υλοποίησε την προσπάθεια δημιουργίας στρατιωτικών σωμάτων, που ονομάστηκαν «1η Μακεδονική ταξιαρχία του Τίτο» και «2η Μακεδονική Ταξιαρχία», ενώ η επίσημη ανακήρυξη, της ονομασθείσης «Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», έγινε την επόμενη χρονιά, τον Αύγουστο του 1944.

Ξεχνούν, όμως, οι Βούλγαροι ότι, όταν θέλησαν να εκπολιτιστούν, ο ηγεμόνας τους στράφηκε προς τον Βυζαντινό (Έλληνα) Αυτοκράτορα Μιχαήλ Γ' και ζήτησε την αποστολή Ελλήνων ιεραποστόλων. Έτσι άρχισε το έργο των δύο αδελφών των, Θεσσαλονικέων, Μεθοδίου και Κυρίλλου, τους οποίους αγιοποίησαν κατόπιν οι ίδιοι, σε αναγνώριση του σημαντικού θρησκευτικού και εκπολιτιστικού έργου των δύο Ελλήνων της Θεσσαλονίκης.

Θα ερωτήσετε, όμως, πώς συμβαίνει, τότε, να υποστηρίζονται σοβαρά τόσο εξώφθαλμα αστήρικτες απόψεις, από τους Γιουγκοσλάβους αλλά και από τους Βουλγάρους, πάλι, τελευταία;

Άς δούμε, πού αναζητείται ο πυρήνας της ανιστόρητης θεωρίας τους:

Η Μακεδονία στα αρχαία χρόνια, κυρίως του Φιλίππου και του Μ. Α.

λεξάνδρου, εκτεινόταν σε ευρύτερο εδαφικό χώρο, σε σχέση με την έκταση της Μακεδονίας της σημερινής Ελλάδας.

Όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν όλη σχεδόν, τη Βαλκανική, η χώρα τούτη (που νωρίτερα υποδουλώθηκε στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και στη συνέχεια αποτέλεσε τμήμα του λεγόμενου «Ιλλυρικού» της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας), συγχωνεύθηκε στην απέραντη Οθωμανική Αυτοκρατορία. Με την εξασθένιση τούτης και, στις αρχές του 20ού αιώνα, με τους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες, και τους πολέμους ύστερα των σλαβωμένων χωρών της Βαλκανικής προέκυψε για πρώτη φορά το ονομασθέν «Μακεδονικόν ζήτημα» στα πλαίσια του ευρύτερου και γνωστού «Ανατολικού Ζητήματος», δηλαδή το πρόβλημα της τύχης των εδαφών της «καταρρέουσας» Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους, αποφασίσθηκε η τύχη και η διανομή του χώρου της Μακεδονίας, η οποία, στα αρχαία χρόνια, όπως είδαμε, ανήκε στο ελληνικό, δωρικό φύλο και κράτος των Μακεδόνων.

Τελικά, με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου (της 10.4.1913), μοιράστηκαν τα εδάφη (της αρχαίας Μακεδονίας) στα τρία, και το 51% δόθηκε στην Ελλάδα, το 39% στη Σερβία και το υπόλοιπο (10%) στη Βουλγαρία.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι στο 35% της Μακεδονίας, που δόθηκε στη Σερβία, υπήρχαν και πολλοί Έλληνες, με ακραιφή εθνική συνείδηση (όπως π.χ. στο περίφημο Μοναστήρι, τα σημερινά Βιτώλια - Βιπιτόλια), που αναγκάστηκαν να καταφύγουν στην Ελλάδα, όπως άλλωστε, συνέβηκε και με τους Έλληνες, οι οποίοι κατοικούσαν στο ημίημα, το οποίο κατακυρώθηκε στη Βουλγαρία. Εξαιτακούεται, δέβαια, ότι αρκετοί έμειναν στον τόπο, όπου γεννήθηκαν, όπου και κατοικούν και σήμερα, δηλαδή στη σημε-

ρινή Γιουγκοσλαβία, αλλά και στη Βουλγαρία, χωρίς να υποστηρίξει ποτέ η Ελλάδα ότι αποτελούν τούτοι μειονότητα, η οποία να της δίνει δικαιώματα αμφισβήτησεως της εδαφικής ακεραιότητας των δύο τούτων γειτονικών χωρών...

Όμως, δεν συμβαίνει το ίδιο με την νοοτροπία, τη συμπεριφορά και την πολιτική - προπαγάνδα της Γιουγκοσλαβίας, σε πρώτο βαθμό και της Βουλγαρίας σε δεύτερο πλάνο.

Όλα τούτα που προαναφέρθηκαν είναι αυταπόδεικτα και ιστορικά, απράνταχτα, θεμελιωμένα.

Όμως, όπου η προπαγάνδα, οι σκοπιμότητες και οι παμφάγες διαθέσεις δεν έχουν μέτρο και δεν γνωρίζουν εμπόδια αξιοπρέπειας, σοβαρότητας και αλήθειας, μπορεί η συνεχής επανάληψη (κατά τη συνταγή του χιτλερικού Γκαϊμπελς) των προπαγανδιστών από τη μιὰ μεριά και η αδιαφορία της άλλης (ελληνικής) πλευράς, ή, έστω, η υπερβολική εκτίμησή της στα ακλόνητα δεδομένα της ιστορικής επιστήμης να παραπλανήσουν τους ανημέρωτους, αμαθείς (ως προς την ιστορία των λαών της Βαλκανικής) και αδιάφορους για την εξακρίβωση της αλήθειας ξένους, όταν, μάλιστα, χρησιμοποιείται αφειδώς και «το όπλον του χρυσίου», όπως έγραφε μητροπολίτης της τουρκοκρατούμενης, ακόμα, Βέροιας - Νάουσας προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη στα χρόνια του Μακεδονικού Αγώνα.

Αξίζει να επισημανθεί και εδώ ότι η τεχνητή - δήθεν - «Μακεδονική γλώσσα» διδάσκεται ήδη σε 16, τουλάχιστο, Πανεπιστήμια του εξωτερικού και δέβαια και οι άσπονδοι «φίλοι» μας Τούρκοι ίδρυσαν έδρα διδασκαλίας της στο Πανεπιστήμιο της Κωνσταντινουπόλεως.

Και άς απέδειξαν πολλοί επιστήμονες, ότι η γλώσσα, που μιλούν (παράλληλα και συγχρόνως με την ελληνική) οι ελάχιστοι δίγλωσσοι Έλληνες δεν είναι παρά παραφθορά μιὰς αμφισβητούμενης προελεύ-

σεως διαλέκτου της βουλγαρικής (και όχι της γιουγκοσλαβικής) γλώσσας με πολλά μάλιστα στοιχεία - δάνεια από την ελληνική γλώσσα. (Ενωώ, ιδιαίτερα, τη συμβολή του Κ. Ι. Τσιούλκα, στις αρχές του αιώνα μας). Η δε ονομασθείσα - δήθεν - «μακεδονική γλώσσα» των Σκοπίων είναι πλαστό φεύρημα, όπως απέδειξε πριν τρεις δεκαετίες και πλέον ο αείμνηστος και σοβαρός επιστήμονας, πανεπιστημιακός καθηγητής της γλωσσολογίας Νικόλαος Ανδριώτης, αφού κορμό της αποτελεί η επεξεργασία ορισμένων στοιχείων της βουλγαρικής ή «μειξοβουλγαρικής» γλώσσας και όχι, εν πάση περιπτώσει, της γιουγκοσλαβικής, όπως ειπώθηκε ήδη.

Τέλος, δεν δρέθηκαν μνημεία και επιγραφές, ούτε άλλα κείμενα, τα οποία να γράφτηκαν σ' αυτή την γλώσσα «φάντασμα», που ήλθε ουρανοκατέβατη από τους αιθέρες του άμετρου σωδινισμού και της πολιτικής σκοπιμότητας των αλληλοσπαραζόμενων Γιουγκοσλάβων, οι οποίοι, ενώ καίγεται το σπίτι τους, «περί άλλων τυρβάζουν» και ομιλούν, όπως τα άμυαλα και τεμπέλικα τζιτζίκια του γνωστού μύθου του Αισώπου...

Εξάλλου, στις ανασκαφές, που γίνονται στη Γιουγκοσλαβία και στη Βουλγαρία, βλέπουν το φως επιγραφές, μονάχα, των αρχαίων, μακεδονικών, χρόνων, γραμμένες στην ελληνική γλώσσα...

Και όμως οι Γιουγκοσλάβοι δεν ολιγωρούν. Αφού λοιπόν, πλαστογράφησαν την ιστορία και την αλήθεια, συγκρότησαν «μακεδονικές» ταξιαρχίες, κατασκεύασαν και την - δήθεν - μακεδονική γλώσσα, ύστερα ίδρυσαν, αυθαίρετα, και «μακεδονική» εκκλησία, στα 1958 και στα 1967 ανεκήρυξαν τούτη σε αυτοκέφαλη.

Εμείς, όμως, τί κάνομε;

Πόσο αξιοποιήσαμε, π.χ., τα καταπληκτικά και ελληνοπρεπέστατα ευρήματα της Πέλλας, του Δίου,

της Σίνδου και ιδιαίτερα της Βεργίνας;

Ειδικότερα, από το 1977, όταν η αρχαιολογική σκαπάνη του καθηγητή Μανώλη Ανδρόνικου έφερε στο φως τον τάφο του Φιλίππου Β', με τους μακεδονικούς θησαυρούς - κτερίσματα, σε χρυσό, ύφασμα κ.τ.λ., με ξεχωριστές ζωγραφίες - τοιχογραφίες, αγαλματίδια και τις όχι λιγότερο σημαντικές (από ιστορική - εθνολογική, γλωσσική - γλωσσολογική άποψη κ.τ.λ.) επιτύμβιες στήλες, όπου αναφέρονται ελληνικά ονόματα, ποιά αξιολόγηση κάναμε, ως Κράτος;

Καμία ή σχεδόν καμία. Εγκαταλείψαμε αναξιοποίητους και αξιολύπητους τους τάφους, 15 ολόκληρα χρόνια, και αρκεστήκαμε στη μεταφορά των ευρημάτων στο Μουσείο της Θεσσαλονίκης, μακριά από τον χώρο, όπου βρέθηκαν και όπου «έζησαν», πάνω ή κάτω από τη φιλόξενη και ιστορική γη του κάμπου της Ημαθίας, όπου κυλάει ο μεγαλύτερος ποταμός της χώρας, ο ιερός των Μακεδόνων Αλιάκμων, όπου, κοντά, είχαν κατοικήσει οι Μούσες και λίγο πιο πέρα οι Θεοί του Ολύμπου...

Ής ελπίζουμε ότι δεν θα αρκестεί το Κράτος στην κατασκευή των στεγάστρων, μόνο, των χωμάτων και ότι θα επιδείξει και το ίδιο τη συμπεριφορά που απαιτεί από τους Βρεταννούς για την επιστροφή των Ελγινείων, επανατοποθετώντας τα μοναδικά ευρήματα της Βεργίνας στον ιστορικό και φυσικό χώρο τους, όπου πρέπει να κατασκευασθεί το κατάλληλο (από κάθε άποψη) μουσείο, για να λάμπουν και να ακτινοβολούν από εδώ τούτα και να διαλάμπει η ιστορική αλήθεια.

Αν θέλουμε να μη βιάζουν και παραβιάζουν οι Γιουγκοσλάβοι και οι Βούλγαροι την ιστορία μας, άς σεβασθούμε πρώτοι εμείς, οι Έλληνες, την αδιαμφισβήτητη αλήθεια, ότι, όπως τα φάρια δεν μπορούν να ζουν φυσιολογικά και στις ομαρφό-

τερες γυάλες, γιατί βρίσκονται μακριά από το φυσικό περιβάλλον τους, έτσι και τα αρχαιολογικά μνημεία και ευρήματα δεν είναι δυνατόν να ξενητεύονται, αλλά πρέπει στέλνουν τα κατάλληλα μνημειά τους και να φωτίζουν την ιστορική αλήθεια, βρισκόμενα στον τόπο, όπου πρωτοστήθηκαν, -δεμένα μαζί του, με τους θρύλους, την παράδοση, με τις θύελλες και με τις κάψες της γόνιμης γης και της περιοχής, η οποία επιλέχτηκε για ένα ζήσουν», ως αιώνια μνημεία της ανθρώπινης καλλιτεχνικής δημιουργίας...

Να ελπίζουμε, άραγε, ότι ο ανασκαφέας της περιοχής, καθηγητής κ. Μανώλης Ανδρόνικος, θα υλοποιήσει την πρόσφατη και, επί τέλους, καλοδεχούμενη υπόσχεσή του, πως θα βοηθήσει και ο ίδιος, ώστε το (μακάριο και αδιάφορο) ελληνικό Κράτος να επιτελέσει το καθήκον του, ώστε να ανεγερθεί ένα καλλιμάρμαρο μουσείο στη Βεργίνα, το οποίο θα είναι ένας αδιάφευστος και πολυσήμαντος φάρος, που θα φωτίζει και διαλαλεί την ελληνικότητα της μακεδονικής επαρχίας;

Είθε...

Σας ευχαριστώ.

Το Άργος Πελοποννήσου και το Άργος Ορεστικό δύο πόλεις που συνδέονται ιστορικά

Επειδή το Άργος Ορεστικόν Πελοποννήσου συνδέεται ιστορικά με το Άργος το Ορεστικό, ο Δήμαρχος Δημήτρης Παπανικολάου έστειλε την κάτωθι επιστολή στο Δήμαρχο του Άργους Ορεστικού με ημερομηνία 18 Μαρτίου 1991 και ταυτόχρονα επραγματοποίησε επίσκεψη στις 29 Μαρτίου και συζήτησε τα θέματα που περιλαμβάνονται στην επιστολή του με τον εκεί Δήμαρχο.

Το κείμενο της επιστολής του Δημάρχου μας:

«Κύριε Δήμαρχε του Άργους Ορεστικού,

Σας είναι δεδαίως γνωστοί οι ιστορικοί δεσμοί που συνδέουν τις δύο πόλεις μας, το πανάρχαιο Άργος με το νεώτερο Άργος Ορεστικό. Αργείοι πρίγκιπες, απόγονοι του Τήμενου, εγκαταστάθηκαν κατά τον Ηρόδοτο στην Άνω Μακεδονία και ίδρυσαν βασιλεία και πόλεις, ανάμεσά τους και το Άργος Ορεστικό. Μέσα από τις χιλιάδες χρόνων που πέρασαν από εκείνη την εποχή και αμέτρητες περιπέτειες αυτού του τόπου που λέγεται Ελλάδα, σβήστηκαν οι ιστορικές μνήμες και λησμονήθηκε η στενή συγγενική σχέση των δύο πόλεων.

Πιστεύω κ. Δήμαρχε ότι μετά α-

πό τόσους αιώνες αποξένωσης είναι η κατάλληλη στιγμή για μια νέα προσέγγιση των δύο πόλεων, ούτως ώστε να θεμελιωθούν ανάμεσά τους νέοι ισχυροί δεσμοί.

Σήμερα μάλιστα που ύποπτα κέντρα αμφισβητούν την ελληνικότητα της Μακεδονίας, η προσπάθειά μας αυτή θα έχει εθνική θα έλεγα σημασία και θα βρει πιστεύω, πανελλήνια ανταπόκριση.

Ως αρχή των επαφών μας προτείνω την οργάνωση δύο συνεδρίων, το πρώτο στην πόλη σας και το δεύτερο στη δική μας, με σκοπό αφ' ενός τη γνωριμία μας, αφ' ετέρου την παρουσίαση των ιστορικών δεδομένων από ειδικούς εισηγητές, ιστορικούς και αρχαιολόγους. Προσπάθειά μας θα είναι να δοθεί ευρεία δημοσιότητα.

Με την πεποίθηση ότι θα ανταποκριθείτε θερμά στην πρότασή μου, αναμένω απάντησή σας και σας πληροφορώ ότι προτίθεμαι το συντομότερο να σας επισκεφθώ για να συζητήσουμε από κοντά κοινούς τρόπους δράσης.

Με εκτίμηση

Ο Δήμαρχος Άργους
ΔΗΜ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ
Από την «Δυτική Μακεδονία»

ΤΟ «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ»

Ιστορική δεώρηση του θέματος

Β'

1. Αρχαιότητα

Οι Αρχαίοι Μακεδόνες ήταν αμφισβητούμενο φύλο ελληνικό. Είτε είναι δυρικό ή βορειοδυτικό φύλο, συγγενές των Ηπειρωτών, είτε αιολικό, συγγενές των Αιολέων της Θεσσαλίας (πριν εγκατασταθεί εκεί το βορειοδυτικό φύλο των Θεσσαλών), όπως τείνουν σήμερα να δεχθούν, η ελληνικότητάς τους δεν περισιτηείται σοβαρά στις κλιέρες «αίετ», παρόλο που διατυπώθηκαν ορισμένες αντίθετες απόψεις από μερικούς νεώτερους ιστορικούς και γλωσσολόγους, γιατί δεν ερμηνεύθηκαν ορθά οι μαρτυρίες των αρχαίων συγγραφέων και δεν εκτιμήθηκε οριστά το σχετικά περιορισμένο γλωσσικό υλικό που διασώζεται.

Οι Αρχαίοι Μακεδόνες βρίσκονταν αρχικά εγκατεστημένοι στη ΒΔ. Μακεδονία. Από κει επεκτάθηκαν στην εύφορη πεδιάδα του Αλιεμίονα, όπου, αφού απέκτησαν ή υπέταξαν ιλλυρικά και θρακικά φύ-

λα, ίδρυσαν το Μακεδονικό κράτος, ενώ οι περιοχές της ΒΔ. Μακεδονίας παρέμειναν ανεξάρτητες ηγεμονίες. Αργότερα οι βασιλείς της Μακεδονίας επεκτάθηκαν ως τον Στρυμόνα. Η επί αιώνες σχετική απομόνωσή τους στη χώρα που φέρει το όνομά τους συνετέλεσε αποφασιστικά ώστε να διαμρφωθούν σε μία αυτόνομη ενότητα, κοινωνική και πολιτική, χωρίς μεγάλη επίδραση των άλλων Ελλήνων και επομένως χωρίς την πολιτιστική ανάπτυξη των νοτιότερων περιοχών.

Για την ελληνικότητα των Μακεδόνων μαρτυρούν οι αρχαίες πηγές και συνηγορούν τα παρλιματα της γλωσσολογίας, που βασίζονται στη μελέτη του γλωσσικού μακεδονικού ιδιώματος.

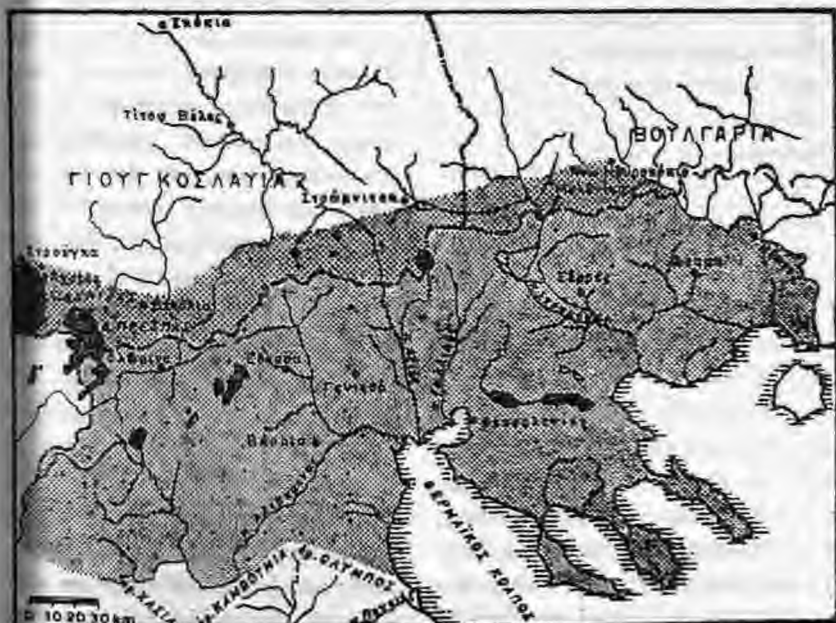
Από τους αρχαίους ιστορικούς πρώτος ο Ηρόδοτος αναφέρει τους Μακεδόνες και τους θεωρεί χωρίς δισταγμό Έλληνες: «Έλληνες δε είναι τούτους τους από Περδίκεω

γεγονότας, κατά περ αυτοί λέγουσι, αυτός τε ούτω τυγχάνω επιστάμενος και δὴ και εν τοίσι άπισθεν λόγοσι αποδείξω...» (V, 22, 1). Ο ίδιος ιστορικός παρουσιάζει τον βασιλέα

της
Μαρίας Νυσταζοπούλου
- Πελεκίδου

των Μακεδόνων Αλέξανδρο Α' († 498 - 450/440), δεσπόζουσα μορφή της Μακεδονικής ιστορίας τον 5ο αιώνα, να λέει την εποχή των Περσικών πολέμων: «αυτός τε γάρ Έλληνα γένος εμὲ τ' αρχαίον, και αντ' ελευθέρης δεδουλωμένην ούκ αν εθέλοιμι οράν την Ελλάδα» (IX, 45, 1-2)³⁸. Αυτόν τον Αλέξανδρο Α' και μόνον, και όχι όλους τους βασιλείς της Μακεδονίας, ονόμασαν οι μεταγενέστεροι «Φιλέλληνα», για ένα συγκεκριμένο λόγο: γιατί βοήθησε αποτελεσματικά την «Ελληνική» συμμαχία της Κορίνθου εναντίον των Περσών³⁹.

Για την ελληνικότητα των Μακεδόνων μαρτυρούν επίσης άμεσα ή έμμεσα ο Θουκυδίδης⁴⁰, και αργότερα ο Αρριανός⁴¹, ο Πολύβιος⁴², ο Τίτος Λίβιος⁴³ και άλλοι. Στην αρχαιότητα ουδέποτε τέθηκε θέμα εθνικότητας των Μακεδόνων, ακριδώς γιατί ήταν Έλληνες. Ο ιστορικοί των Σκοπίων έχουν ευρύτατα εκμεταλλευτή το γεγονός ότι ο Δημοσθένης αποκαλεί τον Φίλιππο «βάρβαρο», ως αποδεικτικό στοιχείο της μη ελληνικότητάς του. Ωστόσο η λέξη δεν σήμαινε πιά αυτή την εποχή μόνο τον Ξένο, τον αλλόγλωσσο, αλλά και τον απολίτιστο⁴⁴. Ο Αθηναίος Δημοσθένης θεωρούσε κατώτερο πολιτιστικά τον βασιλέα της Μακεδονίας. Εξάλλου δεν πρέπει να ξεχνούμε τον φανατισμό και τον αττικό εθνικισμό του ρήτορα, ο

Γεωγραφικά όρια της Μέγιστης Μακεδονίας

οποίες αγωνιζόταν εναντίον του Φιλίππου, γιατί πίστευε ότι θα υποδούλωνε την υπόλοιπη Ελλάδα και την πόλη του. Και γιατί στο νέο πολιτικό σχήμα που επέβαλλαν οι Μακεδόνες σχήμα ξένο προς την τότε κρατούσα αντίληψη της πόλης-κράτους, η Αθήνα δεν θα μπορούσε να διαδραματίσει ρόλο ηγετικό⁴⁵.

Για την ελληνικότητα της γλώσσας των Αρχαίων Μακεδόνων είχαν διατυπωθή ορισμένες αμφιβολίες, κυρίως επειδή δεν έχουν ως τώρα βρεθή κείμενα ή έστω αλόκληρες φράσεις σε μακεδονική διάλεκτο. Σήμερα ωστόσο, ύστερα από συγκριτική μελέτη όλου του γνωστού γλωσσικού υλικού, οι γλωσσολόγοι, όπως και οι ιστορικοί, αποδέχονται τον ελληνικό χαρακτήρα της μακεδονικής διαλέκτου⁴⁶. Τα εპόμενα στοιχεία δείχνουν ότι πρόκειται για μιὰ διάλεκτο της ελληνικής γλώσσας:

Το ίδιο το όνομα των Μακεδόνων είναι ελληνικό: η λέξη μακεδόνος μαρτυρείται ήδη στον Όμηρο (Οδ. η 106: οιά τε φύλλα μακεδνής αιγείροιο) και σημαίνει: ψηλός, μακρός, λυγρός. Ανήκει δηλ. το εθνώνυμο στα ονόματα εκείνα που δηλώνουν τα φυσικά χαρακτηριστικά ενός λαού. Επίσης τα κύρια ονόματα των Αρχαίων Μακεδόνων, τα επώνυμα θεών, μνημών κ.ά., όπως και τα περισσότερα τοπωνύμια, είναι ελληνικά, σε μακεδονική διάλεκτο, και αν έχουν καμιά ομοιότητα με τα θρακοίλλυρικά. Αν οι Μακεδόνες άρχισαν να εξελληνίζονται τον 5ο αι. π.Χ., όπως διατείνονται οι ιστορικοί των Σκοπίων, τότε πώς εξηγείται το γεγονός ότι διατηρήσαν κύρια ονόματα, ονόματα μνημών και τοπωνύμια στη μακεδονική διάλεκτο, που όμως είναι αναμφισβήτητα ελληνικά; Αυτά τα ελληνικά διαλεκτικά ονόματα, που δεν ανήκουν στην αττική διάλεκτο, από πού τα πήραν οι Μακεδόνες του 5ου και 4ου αι. π.Χ., αν δεν τα κληρονόμησαν από μια παράδοση ανέκαθεν ελληνική⁴⁷;

Οι ίδιες παρατηρήσεις ισχύουν και για το λεξιλογικό υλικό. Οι λέξεις σε μακεδονικό ιδίωμα που μας διακώθηκαν είναι σχετικά λίγες: μόνο 153, και παραδίδονται στον Αθήναιο ή βρίσκονται αποθραυσμένες στο Λεξικό του Ησύχιου, που τις άντλησε κυρίως από τον Μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία⁴⁸. Παλλές από αυτές απαντούν σε όλες τις ελληνικές διαλέκτους, αλλά έχουν στα μακεδονικά μια ιδιαίτερη σημασία και γ' αυτό καταγράφονται από τους αρχαίους λεξικογράφους, όπως π.χ. η λέξη υπασπιστής. Οι λέξεις αυτές που παραδίδονται ως μακεδονικές δεν έχουν καμιά ομοιότητα με τα θρακοίλλυρικά. Το γλωσσικό μακεδονικό υλικό (κύρια ονόματα, τοπωνύμια, προστηγαρικά) συνηγορεί για τον ελληνικό χαρακτήρα της μακεδονικής διαλέκτου: Η ετυμολογία των λέξεων είναι ελληνική τα γινώσματα και τα φωνητικά πάθη κοινά της ελληνικής γλώσσας⁴⁹ το ίδιο και οι κλίσεις και οι κατάληξεις. Όσο για τις λίγες λέξεις, που αναγράφονται στον Ησύχιο ως μακεδονικές και που δεν θεωρούνται από ορισμένους ως ελληνικές, είναι πολύ πιθανόν ότι πρόκειται για δάνειες λέξεις, πράγμα που παρατηρείται σε όλες τις γλώσσες, χωρίς αυτό να θέτει σε αμφισβήτηση την καταγωγή τους⁵⁰.

Οι μελετητές των Σκοπίων επικαλούνται τη μαρτυρία του Πλουτάρχου ότι ο Αλέξανδρος ανεδόξα μιὰ κλειδὸν τοὺς υπασπιστάς (Πλουτάρχου, Αλέξ. 51, 6) σαν απόδειξη ότι η γλώσσα που μιλούσαν οι Μακεδόνες στρατιώτες δεν ήταν ελληνική. Όμως εδώ η λέξη σημαίνει την τοπική διάλεκτο, όπως μαρτυρούν και οι αντίστοιχοι όροι διωριστί, αττικιστί, ιωνιστί κλπ.⁵⁰, και όχι μια χωριστή, μη ελληνική γλώσσα. Άλλωστε την ελληνική γλώσσα διέδωσαν σ' όλο τον κατακτημένο κόσμο ο Αλέξανδρος και οι Μακεδόνες, στην ελληνική εξηγούσε τις ξενόγλωσσες επιγραφές για να είναι κατανοητές στο στρατεύμα του (στην δε επιγραφή αναγνούς εκέλευσον ελλη-

νικούς υπογράψαι γράμμασιν: Πλουτάρχου, Αλέξ. 69, 4) και την ελληνική διάταξε να μάθουν οι Πέρσες (εκέλευε γράμματά τε ελληνικά μαν θάνειν και μακεδονικούς όπλους εντρέφεσθαι: Πλουτάρχου, Αλέξ. 47, 6).

Το γεγονός ότι οι Μακεδόνες δεν άφησαν γραπτά μνημεία σε μακεδονική διάλεκτο δεν αποτελεί απόδειξη της μη ελληνικότητάς τους, όπως διατείνονται οι ιστορικοί των Σκοπίων. Πράγματι, δεν βρέθηκε ως τώρα καμιά διαλεκτική επιγραφή ή έστω μιὰ φράση διαλεκτικού μακεδονικού κειμένου. Όλες οι επιγραφές που βρέθηκαν στη Μακεδονία χρονολογούνται: μετά τον 5ο αι. π.Χ., όταν οι Μακεδόνες χρησιμοποιούσαν πλέον, τουλάχιστον στο δημόσιο όιο, την αττική διάλεκτο⁵¹. Όμως και άλλες περιοχές της Ελλάδας, αναμφισβήτητα ελληνικές, δεν άφησαν γραπτά μνημεία του 7ου ή ακόμα και του 6ου αι. Το πνευματικό θαύμα της Αθήνας είναι ξεχωριστό φαινόμενο και δεν μπορεί να αποτλάσει μέτρο συγκρίσεως για άλλες περιοχές και μάλιστα για να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την εθνική καταγωγή των κατοίκων τους.

Σημειώνω επίσης ότι οι πρόσφατες ανασκαφές της Βεργίνας έφεραν στο φως, εκτός από τα άλλα πολύ σημαντικά για την ιστορία της Μακεδονίας ευρήματα, και μια σειρά από επιτύμβιες ανεπίγραφες στήλες, που χρονολογούνται με σβασιότητα στο δεύτερο μισό του 4ου και στις αρχές του 3ου π.χ. αιώνα. Οι επιγραφές δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί, αλλά γνωρίζουμε από την περιγραφή του καθηγητή Μ. Ανδρόνικου ότι προσφέρουν μιὰ πολύ σημαντική «συλλογή κοινών μακεδονικών ονομάτων, ανδρικών και γυναικείων», που φθάνουν τα εδομήντα πέντε. Τα ονόματα αυτά είναι: όλα ελληνικά, όπως Αλέκτας, Αλικίαις, Δρύκαλος, Ξενοκράτης, Παικόλαος, Πιερίων εκτός από ένα (Αριάδοκος) που είναι θρακικό - και πολλά από αυτά είναι χαρακτηριστικά μακεδονικά και ά-

γινώσκω στην Αττική, πράγμα που μαρτυρεί τη μακεδονική τους παράδοση. Τα ονόματα αυτά αντικρούουν τη θεωρία ότι μόνο η άρχουσα τάξη είχε εξελληνιστεί, γιατί ακριβώς δεν ανήκουν στη βασιλική οικογένεια ούτε στους ευγενείς και την άρχουσα τάξη: είναι ονόματα απλών πολιτών και πολλά από αυτά μπορούν να αναχθούν ως τις αρχές του 4ου και τα τέλη του 5ου αιώνα. Επομένως, όπως επισημαίνει ο καθηγητής Μ. Ανδρόνικος έχουμε «επιγραφική μορφή... πως στα τέλη του 5ου π.Χ. αιώνα, οι Μακεδόνες που ζούσαν στην πρώτη πρωτεύουσα του Μακεδονικού βασιλείου (στις Αιγές) ... είχαν ελληνικά ονόματα»⁵².

Επομένως και από την μαρτυρία των πηγών και από την μελέτη του γλωσσικού υλικού συνάγεται αδιάσειστα ότι οι αρχαίοι Μακεδόνες ήταν φύλο ελληνικό. Η θεωρία ότι πρόκειται για μη ελληνικό πληθυσμό, του οποίου η άρχουσα τάξη εξελληνίστηκε δεν στηρίζεται πουθενά. Ο λαός της Μακεδονίας μιλούσε Ελληνικά, μιά ελληνική τοπική διάλεκτο. Γι' αυτό και μετά τη Ρωμαϊκή κατάκτηση η ελληνική γλώσσα διατηρήθηκε στην περιοχή, παρά την ξένη κυριαρχία και την έντονη παρουσία λατινόφωνων στρατιωτών και άλλων ευρωπαϊκών της Ρώμης. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι επιγραφές της ρωμαϊκής και πρώιμης βυζαντινής εποχής που βρέθηκαν στη Μακεδονία είναι ελληνικές - εκτός φυσικά από τις περιοχές όπου υπήρξε ρωμαϊκή αποικία, όπως π.χ. στους Φιλίππους⁵³ -, ενώ είναι λατινικές όσες βρέθηκαν ορειότερα. Η ελληνική γλώσσα ήταν βαθιά ριζωμένη, ήταν η γλώσσα του μακεδονικού λαού και όχι μόνο της άρχουσας τάξης και της εξουσίας.

2. Μέσοι χρόνοι

Ο 6ος/7ος αι. είναι εποχή κρίσιμη για την περιοχή. Τον 6ο/7ο αι. εγκαταστάθηκαν οι Σλάβοι στη Βαλκανική και τούτο άλλαξε την εθνική φυσιογνωμία του τόπου προσημασ-

της χερσονήσου, που σιγά - σιγά αποσπάστηκε από το βυζαντινό κορμό. Ωστόσο κυρίως οι Σλάβοι δεν μπόρεσαν να αλλοιώσουν την εθνολογική σύσταση των ελληνικών περιοχών, παρά τη μόνιμη εγκατάσταση σλαβικών ομάδων στον ελληνικό χώρο. Πράγματι στα τέλη του 6ου και στις αρχές του 7ου αι. σλαβικές ομάδες προχώρησαν νοτιότερα και εγκαταστάθηκαν σε ελληνικά εδάφη, όπου ίδρυσαν σκλαβηνίες, ιδιαίτερα στη Δυτική Μακεδονία και τη Θεσσαλία. Λαός γεωργικός και κτηνοτροφικός καθώς ήταν, εγκαταστάθηκαν κυρίως στις πλαγιές των βουνών, λιγότερο στις πεδιάδες και πολύ σπάνια στις ακτές⁵⁴. Αλλά οι Σλάβοι αυτοί δεν εγκατεστάθηκαν σ' ένα κενό, όπως συχνά υποστηρίχθηκε βρήκαν ένα γηγενή ελληνικό πληθυσμό, που εξαιτίας των επιδρομών και των αναστατώσεων, είχε συγκεντρωθεί κυρίως στα αστικά κέντρα. Με τους Ελληνικούς αυτούς πληθυσμούς, πολύ ανώτερους πολιτιστικά και πολιτικά, οι Σλάβοι έποικοι ήλθαν γρήγορα σε επικοινωνία, ανέπτυξαν μαζί τους σχέσεις και επηρεάστηκαν από αυτούς καίρια⁵⁵.

Εξάλλου, για την αφομοίωση και τον εξελληνισμό των σλαβικών, δεν πρέπει να παραβλέπεται η αποτελεσματική πολιτική των βυζαντινών αυτοκρατορικών πολιτικών ή των τοπικών, που με πολεμικές επιχειρήσεις αλλά κυρίως με μέτρα ειρηνικά επέτυχαν μέσα σε δύο αιώνες να εντάξουν τους Σλάβους στο βυζαντινό σύστημα. Βασικό μέτρο της αυτοκρατορικής πολιτικής ήταν οι μετακινήσεις πληθυσμών, δηλ. η μεταφορά ελληνικών πληθυσμών της Μ. Ασίας στις σκλαβηνίες της Ελλάδος και αντίστροφα Σλάβων του ελληνικού χώρου στη Μ. Ασία, όπου το ελληνικό στοιχείο ήταν εύρωστο και πολυάριθμο. Όσο επιτεύχθηκε αραίωση του σλαβικού στοιχείου στον ελληνικό χώρο και η βαθμιαία αφομοίωσή του από τον ελληνικό πληθυσμό⁵⁶. Η σχεδόν ολοκληρωτική έλλειψη καταλοίπων του σλαβικού υλικού πολιτισμού (ταφικά έθιμα, και

τοιχεία, τεχνική και τύποι κεραμικής)⁵⁷ μαρτυρεί γι' αυτή την αφομοίωση, η οποία δεν θα μπορούσε βέβαια ποτέ να επιτευχθεί χωρίς την παρουσία γηγενούς ελληνικού πληθυσμού.

Σημαντική υπήρξε σ' αυτό τον τομέα η συμβολή της Εκκλησίας, που κατά τόπους αναδιοργανώθηκε και ενισχύθηκε ανάλογα, για να μπορέσει να εντάξει στους κόλπους της τους Σλάβους έποικους, ήδη πριν από τον επίσημο εκχριστιανισμό των Σλάβων από τον Κύριλλο και τον Μεθόδιο⁵⁸.

Σχετικά με το έργο των δύο Θεσσαλονικέων αδελφών, η όλη επιχειρηματολογία των Σκοπίων δεν απέχει στην παραμικρή κριτική. Για τους δύο αποστόλους των Σλάβων, το έργο και την εθνική τους καταγωγή υπάρχει μιá τεράστια διδύμογραφία⁵⁹ ώστε να είναι περιττή κάθε επανάληψη. Περιορίζομαι μόνο να υπογραμμίσω ότι οι δύο αδελφοί ήταν κατ' εξοχήν εκπρόσωποι του βυζαντινού και χριστιανικού πολιτισμού⁶⁰. Υπήρξαν ακαμφοσβήτητα εκφραστές της βυζαντινής πολιτικής και του βυζαντινού ουμανισμού, είχαν αναλάβει και άλλες εκτός του σλαβικού κόσμου αποστολές (στους Άραβες και στους Χαζάρους) και είχαν έντονη συνείδηση της ελληνικότητάς τους⁶¹. Σήμερα ξένοι επιστήμονες σλαβικής καταγωγής τους θεωρούν Έλληνες⁶².

Όσο για τη γλώσσα, στην οποία βασίστηκε το σλαβικό αλφάβητο και στην οποία κήρυξαν το χριστιανισμό οι δύο αδελφοί, ασφαλώς δεν μπορούσε να είναι μιá διάλεκτος «μακεδονική», δηλ. σλαβική της Μακεδονίας. Είναι αξιοσημείωτο ότι και οι Βούλγαροι από τη δική τους πλευρά διατείνονται ότι οι δύο απόστολοι βίβαξαν τη νέα θρησκεία στη βουλγαρική⁶³. Εκτός από το γεγονός ότι εκείνη την εποχή δεν είχαν ακόμη διαμορφωθεί με σαφήνεια οι συγγενικές σλαβικές γλώσσες, ώστε να αποτελέσουν τη βάση για μια νέα γραπτή γλώσσα⁶⁴, δεν πρέπει να παραβλε-

και το βασικό γεγονός ότι ο Κισαύλης και ο Μεθόδιος επηγήστησαν στη μακεδονική Μεσοβία. Έτσι, λοιπόν, επανέσταλοι καθώς ήταν, δεν ήταν δυνατόν να χρησιμοποιήσουν ένα ξένο προς τους Μακεδόνες γλωσσικό ιδίωμα αλλά μετὰ γλώσσα κατανοητή στο λαό της Μεσοβίας, ώστε να έχουν την επιήχηση και την επιτυχία που είχαν στο έργο τους: διδόντων τη νέα θρησκεία στην παλαισοβλακική - μητρική γλώσσα, κοινή τότε σ' όλους τους Σλάβους, γι' αυτό και το έργο τους διαδόθηκε ταχύτατα σ' όλο το σλαβικό υπόγειο. Σ' αυτή την παλαισοβλακική - μητρική γλώσσα και όχι σε «μακεδονική» ή άλλη διάλεκτο, έγιναν οι πρώτες μεταφράσεις από τα ελληνικά στα σλαβικά: εφών μακίμων της Εκκλησίας, νομικών έργων κ.λπ.

Συνολικότερα παρατηρήσει ότι κατά τους Μέσους Χρόνους Σλάβοι εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία, όπως και σε άλλες ελληνικές περιοχές, αλλά δεν μπόρεσαν να αλλοιώσουν την εθνική φυσιογνωμία της περιοχής, γιατί, όπως λέει και ο P. LEMERLE, «αυτός τους Σλάβος του Βαλκάνιου τους εκχοστίασε, τους απομόνωσε, τους απομόνωσε και τους έκανε Έλληνες. Και αυτό είναι μια από τις πιο εντυπωσιακές νίκες του ελληνικού πνεύματος»⁵⁵.

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι την εποχή της ακμής του Μεσαονικού Σλαβικού Κράτους (μέσα 13ου - μέσα 14ου αι. ή και κυρίως επί Στεφάνου Ντούσαν (1331 - 1354), ο Σλάβος επιτέθειναν την κυριαρχία τους στη Μακεδονία και γενικότερα στο βαλκανοβλακικό χώρο, αλλά σε κοινή τηρή δεν αναφέρεται ότι κατακτημένος πληθυσμός ήταν σλαβικός: η σερβική επέκταση θεωρήθηκε από τις σύγχρονες πηγές και τους ιστορικούς ως έστη κατάκτηση ελληνικών εδαφών. Η Σερβοκρατία γαλακτοπίασε επαρκώς και τους γηγενείς και θεωρήθηκε έστη κυριαρχία⁵⁶.

Είνα επίσης χαρακτηριστικό ότι λίγα χρόνια αργότερα, κατά την

πρώτη παλοκρατία της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους (1383 - 1387), ο βασιλιάς Μανουήλ Παλαιολόγος, στον εδαμολογικόν προς τους Θεσσαλονικείς, προσέφερε τους κατοίκους να αγωνισθούν μέχρι θανάτου, γιατί αυτό επιτάσσει η ιστορική τους παράδοση: «ότι Ρωμαίοι εσμεν, ότι η Φιλίππου και Αλέξανδρου ημών υπάρχει πατρις, τονίσει. Τούτο σημαίνει ότι και ο θίος και οι κάτοικοι είχαν συνείδηση της ιστορικής συνέχειας του Ελληνισμού και της ελληνικής τους καταγωγής, που είχε τις ρίζες της στους αρχαίους χρόνους»⁵⁷.

3. Τουρκοκρατία

Οι ιστορικοί των Σκοπίων κάνουν ένα τεράστιο ιστορικό σφάλμα, όπως ήδη σημείωσα, όταν παραποιούν την εθνική σύνθεση και τη δημιουργική κατάσταση της Μακεδονίας σταυρική και αναλλοίωτη. Τούτο γίνεται ακόμη πιο φανερό την εποχή της Τουρκοκρατίας, που κέρτρισε σχεδόν πεντακάθαρα χέρνια, κατά τη διάρκεια των οποίων έγιναν μεγάλες ανακατατάξεις και μετακινήσεις πληθυσμών⁵⁸. Θα τις αναφέρω πάλι σύντομα:

Αμέσως μετά την κατάκτηση της Μακεδονίας, στα τέλη ήδη του 14ου αι., αμέσως Τούρκοι μερικών γαιωκτημάτων αλλά και γεωργών και κτηνοτρόφων εγκαταστάθηκαν σε πείριοχες της Μακεδονίας, όπου τους προσέλκυσαν οι πλούσιες πεδιάδες της⁵⁹.

Από την άλλη πλευρά, παρατηρείται αμέσως μετά την τουρκική κατάκτηση μια φ υ γ ή των Ευρωπαίων κατοίκων της Μακεδονίας, που ενθαρρύνεται προς δύο κατευθύνσεις: Αρχικά προς τις ελεύθερες ακούλη ή φεραγκοκρατούμενες ελληνικές περιοχές και προς την Ιταλία και γενικότερα τη Δύση. Ακόμα σ' αυτούς ήταν πολλοί επώνυμοι λόγιοι Μακεδόνες, που εγκαταστάθηκαν για τη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων, όπως ο Θεόδωρος Παΐσις, ο Ανθρόνικος Κάλιαστας κ.ά.⁶⁰ Ένα δεύτερο κύμα σπαρ

θηκε προς τα ορεινά και ανέμενα μέρη του εσωτερικού, όπου μακριά από τον έλεγχο του κατακτητή θα μπορούσαν να επιβιώσουν. Αυτό το δεύτερο κύμα ήταν περισσότερο πομπόφιλο και σηματοδοτικό και προκάλεσε αλληλικά έμφύλια των χριστιανικών πληθυσμών. Έτσι εφημέριοι και η υπερχή του μουσουλμανικού στοιχείου σε πολλές πόλεις αυτούς τους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας, όπως τουλάχιστον εμφανίζεται στα οθωμανικά έγγραφα. Από αυτούς τους Έλληνες φυγάδες συνσίστησαν τότε αρχαία χωριά της Δυτικής Μακεδονίας και της Χαλικιδικής, εκεί όπου οι μεγάλες δασοκομικές εκτάσεις, μακριά από τις κεντρικές οδικές αστρίες, πρόσφεραν φυσικά καταφύγια. Αυτή η φυγή στο εσωτερικό της χώρας είχε πεδία εθνική σημασία, γιατί εμπόδιζε την εξωτερική μετακίνηση, διαφύλαξε την καθαρότητα του γένους και ενίσχυσε την αντανάξη του ελληνικού στοιχείου κατά τους πρώτους και πιο σκληρούς αιώνες της δουλείας. Ορισμένα από τα χωριά που τότε συνσίστησαν, όπως η Δάκτυρα, η Νέσσορα και η Κόζανη, καθάρισαν να εβλήθησαν σε σημερινά κέντρα⁶¹.

Από τα τέλη όμως του 16ου αι. αρχίζει μια παλινδρομήση η οποία - φαινόμενο που παρατηρείται και σε άλλες περιοχές του ελληνικού χώρου, όπως π.χ. στην Ηπειρο⁶² - και που διήρκεσε όλο τον 17ο αι. Παρατηρείται δηλ. μια κλιμάκωση των ελληνικών πληθυσμών από τα αρχαιολογούμενα καταφύγια τους προς ορεινά πεδία ή νέα επιπορικά κέντρα⁶³. Η κλιμάκωση αυτή ήταν παρόμοια με την αντίστροφή που επιτόπιση, την κλιμάκωση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και τη γενικότερη ανάπτυξη του Ελληνισμού.

Η γενικότερη οικονομική και πολιτιστική άθηση επέφερε τον 17ο αι. μια δεύτερη απόδημία των Ελλήνων, αυτή τη φορά προς τα βόρεια. Πολλοί Μακεδόνες τότε εγκαταστάθηκαν στη Σερβία, τη Βουλγαρία και τις Παραδουνάβιες Ηγεμο

νίες, όπως και στην Αυστρία και την Ουγγαρία, όπου ίδρυσαν ισχυρές και ανθεύσες ελληνικές παροικίες και συνέβαλαν αποφασιστικά στην ανάπτυξη του εμπορίου και της αστικής τάξης. Ιδιαίτερα στα Βαλκάνια ο Ελληνισμός αποτέλεσε μια «διαβαλκανική αστική τάξη»⁷¹, που συνέβαλε όχι μόνο στην οικονομική ανάπτυξη αυτών των περιοχών αλλά και στη διάδοση της ελληνικής παιδείας⁷². Σ' αυτές τις κινήσεις ο ρόλος των Μακεδόνων της διασποράς υπήρξε σημαντικός: Ενάντιοι περίπου εκαταμμύριο Έλληνες από τη Μακεδονία μετακινήθηκαν στη θέρεια Βαλκανική και στην Κεντρική Ευρώπη. Και μόνον αυτός ο αριθμός αρκεί για να αντικρούσει τον ισχυρισμό των Σκοπιών ότι ο πληθυσμός της Μακεδονίας δεν ήταν ελληνικός. Αυτοί οι απόδημοι Μακεδόνες υπήρξαν στη νέα τους πατρίδα φορείς της ελληνικής πνευματικής κληρονομιάς και παράλληλα με τη δική τους οικονομική ανάπτυξη συνέβαλαν ουσιαστικά στην πρόοδο της ιδιαίτερης τους πατρίδας, από την οποία ποτέ δεν είχαν αποκοπεί⁷³.

Ενώ πολλοί Έλληνες έπαιρναν το δρόμο προς το βορρά σε αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής. Σλάβοι των Βαλκανίων, κυρίως Βούλγαροι, ακολουθούσαν την αντίθετη κατεύθυνση προς τα νότια. Φυσικοί δρόμοι αυτής της καθόδου ήταν οι κοιλάδες των ποταμών Στρυμόνα και Νέστου και τα στενά περάσματα των βουνών. Οι Σλάβοι αυτοί ήταν εποχιακοί αρχικά τεχνίτες και γεωργοί, που τους προσελκύσαν οι οικονομικές δυνατότητες και οι συγκριτικά καλύτερες συνθήκες ζωής του ελληνικού χώρου, όπου με τον καιρό εγκαταστάθηκαν⁷⁴. Το ρεύμα αυτό των Σλάβων μεγάλωσε τον 19ο αι., μετά την Ελληνική Επανάσταση, γιατί η Οθωμανική αυτοκρατορία, στην προσπάθειά της να εμπεδίζει τη συνέχιση της Μακεδονίας και των άλλων ακόμη υπόδουλων ελληνικών περιοχών με το ελεύθερο Ελληνικό κράτος, ενόησε και σε μερικές περι-

πτώσεις υποκίνησε την εγκατάσταση σλαβικών πληθυσμών, για να αλλοιώσει την εθνική σύσταση δηλ. την ελληνικότητα της Μακεδονίας. Οι Σλάβοι αυτοί ήταν, όπως είπαμε κατά κύριο λόγο Βούλγαροι, οι οποίοι απομείωσαν βαθμιαία και τους ολιγάριθμους Σέρβους⁷⁵. Κατά τον Σέρβο ανθρωπογεωγράφο J. Cνί-γιέ⁷⁶, η ανάμιξη αυτή δημιουργήσε μια «άμορφη μάζα», που διατήρησε παραδοσιακά έθνη σερβικών παραδόσεων, αλλά γενικά ήταν χωρίς εθνική συνείδηση: αυτά σημειώνει ο J. Cνί-γιέ σε μια εποχή έντονου εθνικισμού (1907, 1918). Αυτή η «άμορφη μάζα» άρχισε στα τέλη της Τουρκοκρατίας να αποκτά συνείδηση βουλγαρική. Γι' αυτό και με την ανταλλαγή των πληθυσμών δόλωσαν ότι είναι Βούλγαροι και προτίμησαν να ενωθούν με τη νικημένη Βουλγαρία και όχι με τη νικήτρια και αναπτυσσόμενη τότε Γιουγκοσλαβία⁷⁷. Αξίζει να σημειωθεί ότι με τη Συνθήκη του ΝΕΥΠΛΥ της 14/27 Νοεμβρίου 1919 μόνον 60.000 Βούλγαροι μετακινήθηκαν από την Ελλάδα (Μακεδονία και Θράκη) στη Βουλγαρία, ενώ οι Έλληνες που ήλθαν από τη Βουλγαρία στην Ελλάδα έφθαναν τις 250.000⁷⁸. Οι αριθμοί μιλούν εύγλωττα και για την περιορισμένη έκταση των βουλγαρικών εγκαταστάσεων στη Μακεδονία και για τη δύναμη του Ελληνισμού της διασποράς.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι την εποχή της Τουρκοκρατίας παρατηρείται μια μεγάλη κίνηση και δημογραφικές ανοικατατάξεις. Η δημογραφική κατάσταση και η εθνική σύσταση κάθε πόλης, χωριού ή και περιοχής δεν ήταν σταθερή και αναλλοίωτη αυτή τη μακρά περίοδο της δουλείας. Το παράδειγμα του Μοναστηρίου είναι χαρακτηριστικό. Στην πόλη αυτή ως τα μέσα του 17ου αι. κατοικούσαν Βούλγαροι. Κατά το 18ο αι. όμως, και κυρίως μετά την καταστροφή της Μοσχόπολης (1769), κατέφυγαν εκεί πολλοί Έλληνες. Η συ-

ροπή ελληνικών πληθυσμών συνεχίστηκε και αργότερα, από την περιοχή κυρίως της Φλώρινας, και έτσι βαθμιαία υποχώρησε το βουλγαρικό στοιχείο και μεταβλήθηκε ριζικά η εθνική σύνθεση της πόλης. Το Μοναστήρι έγινε κέντρο ελληνικό, που η αυτονομία του απλώθηκε στις γύρω πόλεις και χωριά, όπου υπήρχαν ελληνικές κοινότητες (όπως στο Μεγάροβο, στο Τίρναβο, στο Κρούσοβο και αλλού)⁷⁹.

Εκτός από τους Έλληνες και τους Τούρκους κατοικούσαν θέματα στη Μακεδονία και σλαβικοί ή σλαβοφώνοι πληθυσμοί, όπως επίσης και Βλάχοι, δηλ. βλαχόφωνοι Έλληνες, και Εβραίοι. Οι σλαβικοί αυτοί πληθυσμοί μιλούσαν ένα ιδίωμα που ήταν αποτέλεσμα της ανάμιξης των κατά τόπους Σλάβων εποίκων και είχε πολλά κοινά στοιχεία με τις δύο σλαβικές γλώσσες, τη σερβική και τη βουλγαρική, αλλά η βουλγαρική ήταν η επικρατέστερη. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι πολλοί από τους σλαβοφώνους αυτούς κατοίκους είχαν αναμφισβήτητα συνείδηση ελληνική.

Η ύπαρξη και άλλων εθνικών στοιχείων είναι φυσική σε μια ακραία περιοχή και σε μια εποχή που δεν υπήρχαν εθνικά σύνορα ούτε εθνικές αντιθέσεις. Αντίθετα, ένωνε Έλληνες και Σλάβους η κοινή αντίσταση στον κατακτητή και η κοινή θρησκεία και πίστη. Πάντως παρά την ύπαρξη και άλλων εθνικών ομάδων, ο ελληνικός πληθυσμός ήταν το κυρίαρχο στοιχείο στη Μακεδονία. Ιδιαίτερη Μακεδονική (σλαβική) εθνότητα ποτέ δεν υπήρξε⁸⁰. Μια τέτοια εθνότητα είναι εκτός ιστορικής πραγματικότητας. Τούτο επιβεβαιώνεται από τα επόμενα στοιχεία:

1) Οι περιηγητές που επισκέφθηκαν τη Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατία ξεχώριζαν τους κατοίκους σε Έλληνες, Εβραίους, Βουλγάρους ή Σέρβους και ποτέ δεν τους αντιμετώπιζαν σαν μια χωριστή εθνότητα, τη Μακεδονική⁸¹. 2) Όλη η παιδεία και η καλλιτεχνική παραγωγή της

περισχής είναι καθαρά ελληνική και άσκησε κατά τους χρόνους της δουλείας μεγάλη επίδραση σε όλη τη Ν.Α. Ευρώπη. Η αεινοβολία αυτού του πολιτικού δεν θα ήταν άδεια βουκατή χωρίς την ύπαρξη ισχυρού ελληνικού στοιχείου, φάρα αυτής της πνευματικής παράδοσης. Μόνη η δύναμη και η δράση του κληρού που αναμφορότητα υπήρξε μεγάλη - δεν θα μπορούσε να εξηγήσει αυτή την ακτινοβολία, αν δεν στηριζόταν σ' ένα ισχυρό και πολυάριθμο ελληνικό πληθυσμό. 3) Ο ρόλος και οι δραστηριότητες των Μακεδόνων της διασποράς είναι αδιάφευκτοι μάρτυρες της ελληνικής τους καταγωγής. Οι παροικίες που δημιουργήσαν υπήρξαν κέντρα ελληνικής παιδείας. Ως σήμερα ακόμα διατηρείται η ανάμνηση της παρουσίας και της δραστηριότητας των Ελλήνων στην ονοματολογία της Αυστρίας και της Ουγγαρίας. 4) Το δημοτικό ιστορικό τραγούδι, προϊόν αυθόρμητης λαϊκής δημιουργίας, μαρτυρεί επίσης για την ελληνικότητα της Μακεδονικής γής και των κατοίκων της⁸². 5) Η δικαιολογία των ιστορικών των Σκοπίων ότι για πακίλους ιστορικούς λόγους οι Σλάβοι «Μακεδόνες» έχασαν κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας την εθνική τους συνείδηση, καθώς και την ιστορική τους μνήμη δεν μπορεί σοβαρά να υποστηριχθεί: Κάτω από τις ίδιες συνθήκες οι Σέρβοι διατήρησαν και την ιστορική τους μνήμη και την εθνική τους συνείδηση, γιατί ακριβώς αποτελούσαν μια χωριστή εθνότητα με ιστορική παράδοση και ιστορικό παρελθόν. Για τους ίδιους λόγους οι Βούλγαροι, παρά την πνευματική αιωπή των πρώτων αιώνων της δουλείας και την ολοκληρωτική έλλειψη βουλγαρικών σχολείων, δεν έχασαν την εθνική τους υπόσταση.

Εξάλλου, στους απαλευθερωτικούς αγώνες οι Μακεδόνες με τεράστιες θυσίες πολέμησαν για να ενωθούν με το ελεύθερο Ελληνικό Κράτος⁸³. Ποτέ δεν θέλησαν να ενωθούν με ένα κράτος σλαβικό, τη Σερ-

βία, που και αυτή είχε με αγώνες κερδίσει την ελευθερία της. Οι διάφορες διεκδικήσεις, που εκφράστηκαν από τις επαναστατικές Επιτροπές του τέλους του 19ου αι., καθοδηγήθηκαν από ξένα κέντρα και δεν αντιπροσώπευαν τη βούληση της πλειονότητας των κατοίκων της Μακεδονίας.

Προσθέτω ακόμη, ότι κατά την διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα (1904 - 1908) καθολική υπήρξε η συμμετοχή του γηγενούς πληθυσμού: όχι μόνο οι δασκάλοι, ο κλήρος και γενικά η πνευματική ηγεσία, αλλά και οι έμποροι, οι τεχνίτες και οι αγρότες δοθήσαν αυθόρμητα και στήριξαν τον ένοπλο αγώνα. Χωρίς αυτή τη λαϊκή συμμετοχή θα ήταν αδύνατος ο αγώνας των ελληνικών στρατιωτικών σωμάτων⁸⁴.

Στη σύντομη αυτή επισκόπηση δεν ήταν δυνατόν να εξετάσω όλα τα επί μέρους προβλήματα που συνθέονται με το ιστορικό σχήμα, το οποίο κατασκευάσαν και προβάλλουν οι ιστορικοί των Σκοπίων. Προσπάθησα μόνο να παρουσιάσω τις γενικές κατευθυντήριες γραμμές της προπαγάνδας των Σκοπίων και να αντιπαραθέσω σ' αυτές τα δεδομένα της επιστήμης. Είναι όμως επείγοντα ανάγκη να εξεταστούν εξονυχιστικά και στις λεπτομέρειές τους με επιστημονικά κριτήρια, όλα τα θέματα που σχετίζονται με το «Μακεδονικό Ζήτημα», για να αποκατασταθεί η ιστορική αλήθεια.

Σημειώσεις - Παραπομπές

36. Πρβλ. Ul. Wilcken, όπ. παρ., σελ. 33: «φαίνεται όλο και πιο βέβαιο ότι οι Μακεδόνες ήταν φίλο ελληνικό και συγγενείς των Δωριέων. Μόνο που, καθώς έμειναν (ψηλά στο μακρινό βορρά, δεν μπόρεσαν να συμμετάσχουν στις προόδους του πολιτισμού των ελληνικών λαών που μετανάστευσαν προς τα νότια...». Επίσης ο Herman Bengtson, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος, μετάφρ. Α. Γαβρίλη, Αθήνα 1979, σελ. 280-281, τονίζει ότι η πλειονότης των ιστορικών με την αξιοσημείωση όμως εξαίρεση του Julius Kaerst (Geschichte des Hellenismus, 1/3, 1927,

σελ. 154 κ.) παραδέχεται, πολύ ορθά, την ελληνικότητα των Μακεδόνων.

37. Ο H. Bengtson, όπ. παρ., σελ. 280, παρατηρεί ότι γενικά οι Μακεδόνες εθεωρούντο κατώτεροι πολιτιστικά. Πρβλ. και Ul. Wilcken, όπ. παρ., σελ. 33.

38. Βλ. επίσης Ηρόδοτος I, 55, 2-3 και V, 20-22.

39. Βλ. σφάλια Θουκ. I, 57, σφάλια Δημοσθ. Ολυμπ. III, 130. Δίωνα Χρυσόστ. II 33. Αρποκρατίωνα, στο λ. Αλέξανδρος. Anecd. Graeca, 375, 20 Bekker. Όλες οι πηγές που αναφέρουν το επίθετο «Φιλέλληνας» είναι μεταγενέστερες και δεν μπορούμε να βεβαιώσουμε ότι αντλούν από σύγχρονες του Αλεξάνδρου Α μαρτυρίες. Πάντως το επιχείρημα ότι το «Φιλέλληνας» επιβεβαιώνει πως ο Αλέξανδρος Α δεν ήταν Έλληνας δεν είναι καθόλου πειστικό και διασπείνεται από τα ίδια τα λόγια του Αλεξάνδρου, όπως παραδίδονται από τον σύγχρονο του Ηρόδοτο (βλ. το παραπάνω χωρίο IX, 45, 1-2).

40. Ο Θουκυδίδης, II, 99, 3-6, ο οποίος προφανώς μεταχειρίζεται ως πηγή τον Ηρόδοτο, αναφέρει ότι οι βασιλείς των Μακεδόνων είναι Τημενίδες από το Άργος, πράγμα που σημαίνει ότι αποδέχεται την ελληνικότητα των Μακεδόνων.

41. Πρβλ. το γνωστό χωρίο του Αρριανού, I, 16, 11, όπου αναφέρεται ότι μετά τη μάχη του Γρανικού ο Αλέξανδρος αφιέρωσε ως ευχαριστήριο στην Παλλάδα Αθηνά 300 περσικές πανοπλίες με την πολύ εύγλωττη επιγραφή: «Αλέξανδρος Φιλίππου και οι Έλληνες, πλην Λακεδαιμονίων, από των βαρβάρων των την Ασίαν κατοικούντων», επιγραφή χαρακτηριστική για την ελληνικότητα και του Αλεξάνδρου και των Μακεδόνων στρατιωτών, γιατί μέσα στους Έλληνες περιλαμβάνονταν βέβαια και οι Μακεδόνες. Πρβλ. και I, 16, 10.

42. Ο Πολύβιος, XXXVIII, 8, 9, διασώζει την ακλόνητη πολύτιμη πληροφορία: στην προσβεία που έστειλε ο βασιλεύς της Μακεδονίας Περσέας στο βασίλειο της Ιλλυρίας, για να συνάψει μαζί του συμμαχία εναντίον των Ρωμαίων, συμμετείχε και ένας πρέσβης ιλλυρικής καταγωγής εδία το την διάλεκτον ευδέναι ότι οι Ιλλυρίδες, πράγμα που σημαίνει ότι οι Μακεδόνες δεν γνώριζαν την ιλλυρική γλώσσα, αφού στις συνομιλίες τους με τους Ιλλυριούς είχαν ανάγκη διερμηνέα. Βλ. επίσης IX, 37, 7: επρος Αχαιούς και Μακεδόνες ο ομοφύλους και τον τούτων γγε-

μόνα Φιλίππου». Πρβλ. και IV, 9, και VI, 9, 3.

43. Ο Τίτος Λίβιος, 31, 39, θεωρεί τους Μακεδόνες ομόγλωσσους με τους Αιτωλούς και τους Ακαρνανούς.

44. Βλ. Δημοσθ. Κατὰ Μειδίου, 150. Πρβλ. και ὅσα χαρακτηριστικά αναφέρει ο Θουκυδίδης, I, 5-6, για τις βαρβαρικές συνήθειες που είχαν πολλαπλάσια οι Έλληνες, και κυρίως I, 6, 1: «...και ξυλήθη την δίαιταν μεθ' ὄπλων επαίησαντο [οι Έλληνες] ὡσπερ οἱ βαρβαροὶ, σημείον δ' ἐστὶ ταῦτα της Ἑλλάδος ἐτι αὐτῶ κερύμενα παν ποτέ και ἐς πάντας ὁμοίων διαίτημάτων» και I, 6, 6: «πολλά δ' αν και ἄλλα τις ἀποδείξειε το παλαιῶν Ἑλληνικῶν ὁμοιωτρηπα τῶ νῦν βαρβαρικῶ διαιτώμενων».

45. Πρβλ. σχετικά Iω. Καλλέρης, Les Anciens Macédoniens, Etude linguistique et historique, τὸμ. Α', Αθήνα 1954, σελ. 15.

46. Για τη γλώσσα των Μακεδόνων και τις σχετικές θεωρίες, βλ. Ν. Ανδριώτη, Η γλώσσα και η ελληνικότητα των Αρχαίων Μακεδόνων, Θεσσαλονίκη 1952. Απ. Δασκαλάκη, Ο Ελληνισμός της Αρχαίας Μακεδονίας (Καταγωγή και γλώσσα των Μακεδόνων) Αθήνα 1960 (= L' Hellenisme de l' Asie-Macédoine, Θεσσαλονίκη 1965). Iω. Καλλέρης, Les Anciens Macédoniens, Etude linguistique et historique, τὸμ. Α' - Β', Αθήνα 1954 - 1975. Αντ. Θαδῶρη, Ιστορία της Ελληνικής Γραφής, Iωάννινα 1983, σελ. 31 - 48, όπου και η σχετική βιβλιογραφία. Πρβλ. P. Krotzmer, Einleitung in die Geschichte der Griechischen Sprache, Göttingen 1896, σελ. 283 κέ, και 415, ο οποίος διέτυψε την άποψη ότι οι Μακεδόνες ήταν κράμα ελληνικών και ιλλυρικών στοιχείων, άποψη που δεν γίνεται δεκτή από τον H. Bengtson, όπ. παρ., σελ. 280.

47. Πρβλ. Αντ. Θαδῶρη, όπ. παρ., σελ. 44 - 45.

48. Στο ίδιο σελ. 35 - 36

49. Πρβλ. στο ίδιο, σελ. 37 κέ.

50. Πρβλ. το χαρακτηριστικό χωρίο του Θεοκρίτου, Ειδύλλια, 15, 92, όπου Συνακούσιες γυναικες, Κορινθίες την καταγωγή, λένε: «...Κορινθιαί εἰμὲς ἀνωθεν... Πελοποννασιστί λαλεῦμες. Δωριᾶσδεν δ' ἔξεστι τοῖς Δωριέεσσι». Πρβλ. Αντ. Θαδῶρη, όπ. παρ., σελ. 34 - 35.

51. Η εισαγωγή της αττικής διαλέκτου για ευρύτερη χρήση, αρχίζοντας ίσως από το επίσημο έγγραφο και τη βασιλική αυλή, πρέπει να είναι το α-

ποτέλεσμα μίας μακρόχρονης διαδικασίας, που ολοκληρώθηκε την εποχή του Φιλίππου, και όχι η απόφαση ενός μεταρρυθμιστή βασιλέα της Μακεδονίας, και πρέπει να τοποθετηθῆ στο γενικότερο πλαίσιο της επικράτησης σε ὅλο τον ελληνικό κόσμο της αττικής, που εξελίχθηκε στην ελληνιστική κοινή. Επομένως, αυτό που συνέβη, στο μέτρο που συνέβη στη Μακεδονία, δηλ. η αντικατάσταση της μακεδονικής διαλέκτου από την αττική, δεν είναι ένα φαινόμενο ιδιαίτερα μακεδονικό: σ' ὅλη κληρη την Ελλάδα, με ένα ταχύτερο ή βραδύτερο ρυθμό, η αττική κοινή υποκαθιστᾶ τις τοπικές διαλέκτους.

52. Βλ. Μ. Ανδρόνικου, Βεργίνα Ο: βασιλικὸ τάφο και ἄλλες αρχαιοτήτες, Αθήνα 1984, σελ. 83 - 84. Πρέπει επίσης να σημειωθῆ ότι τα ευρήματα που ἔφεραν στο φῶς οἱ πρόσφατες ανασκαφές του καθηγητῆ Δ. Παντερμαλή στο Δίον προάγουν σημαντικὰ τις γνώσεις μας για την Ιστορία της αρχαίας Μακεδονίας.

53. Βλ. π.χ. Δ. Σαμασόη, Ο εξελληνισμός της Θράκης κατά την ελληνική και ρωμαϊκή αρχαιότητα, Θεσσαλονίκη 1980, κυρίως σελ. 311.

54. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το τοπωνυμικό υλικό της περιοχής. Για τα σλαβικά τοπωνύμια, βλ. το βασικό έργο του B. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, Βερολίνο 1941, 176 - 229 (για τη Μακεδονία). Για τις παρατηρήσεις και επιφυλάξεις που διατυπώθηκαν, βλ. D. Georgakias, Byz. Zeitschrift 41 (1941), σελ. 351 - 381 και 42 (1942), σελ. 76 - 90. Και κυρίως Δ. Α. Ζακυνθινού, Οι Σλάβοι εν Ελλάδι. Συμβολαί εις την Ιστορίαν του Μεσαιωνικού Ελληνισμού, Αθήνα 1945, σελ. 67 - 86. Βλ. και Fr. Brunet, «Sur l' hellénisation des toponymes slaves en Macédoine byzantine», Travaux et Mémoires 9 (1985), σελ. 235 - 265.

55. Βλ. π.χ. ὅσα σχετικά παραδίδουν τα Θύσματα του Αγίου Δημητρίου για το δεύτερο μισό του 7ου αιώνα: P. Lemerle, Les plus anciens recueils des Miracles de Saint Démétrius. I. Le Texte, Παρίσι 1979, σελ. 214 στ. 11 - 13, II. Le Commentaire, Παρίσι 1981, σελ. 135 κέ.

56. Βλ. σχετικά Μαρίας Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, «Les Slaves dans l' Empire Byzantin», The 17 th International Byzantine Congress. Major Papers (Washington D. C., August 3-8, 1986), Νέα Υόρκη 1986, σελ. 345 - 367, όπου και η σχετική βιβλιογραφία

και παράθεση των πηγών - στη σελ. 355 κέ. η πολιτική του Βυζαντίου.

57. Τα κύρια χαρακτηριστικά του υλικού πολιτισμού των Σλάβων κατά την πρώτη περίοδο της εγκαταστάσεώς τους στη Βαλκανική είναι: α) η καύση των νεκρών, β) η χειρσοποίητη κεραμική που συνοδεύεται από ορισμένα σχήματα και διακόσμηση και γ) ορισμένοι τύποι κατοικίας. Ωστόσο, εκτός από δύο σπάνιες, και σμφισθητούμενες από ορισμένους, εξαιρέσεις (στην Ολυμπία 15 υδρίες με καύση νεκρών και στο Άργος αριθμός αγγείων), δεν βρέθηκαν αντικείμενα αναμφισβήτητα σλαβικά στον ελληνικό χώρο. Επίσης δεν βρέθηκαν ίχνη της τυπικής σλαβικής κατοικίας - μόνο μνηστή της στα Θάματα του Αγίου Δημητρίου, βλ. P. Lemerle, όπ. παρ. τὸμ. Α', σελ. 220 στ. 26 και 29 και σελ. 229 στ. 13. Για τα αρχαιολογικά ευρήματα γενικά, βλ. VI. Ρορονιέ, «Les témoins archéologiques des invasions slaves de l' Illyricum byzantin», Mélanges d' Archéologie et d' Histoire de l' Ecole Française de Rome 87 (1915), σελ. 445 - 504 και κυρίως σελ. 457. Για τα ευρήματα του Άργους, βλ. P. Yunopoulos, «La pénétration slave en Argolide», BCH Suppl. VI = Etudes Argiennes, 1980, σελ. 323 - 371. Για τη σλαβική κατοικία, βλ. VI. Ρορονιέ, «Note sur l' habitat paléoslave», στο P. Lemerle, όπ. παρ., τὸμ. Β', σελ. 235 - 241. Πρβλ. Μαρίας Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, Οι Βαλκανικοί Λαοί κατά τους Μέσους Χρόνους, Iωάννινα 1986, σελ. 34 - 36 και 81 κέ. με τη σχετική βιβλιογραφία.

58. Βλ. ενδεικτικὰ Μ. Πελεκίδου, Les Slaves dans l' Empire Byzantin, όπ. παρ., σελ. 356 - 357.

59. Βλ. ενδεικτικὰ την Κυριλλομεθοδιανή βιβλιογραφία 25 μόνων ετών (1940 - 1956), που συνέταξε η Henriette Ozanne, Κυρίλλω και Μεθοδῶ Τόμος Εδρτιος επί τῆ χιλιεστῆ και εκατοστῆ ετηρίδι, τὸμ. Β', Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 322 - 346.

60. Για την πρώτη αυτή αναγέννηση στο Βυζάντιο, βλ. το βασικό έργο του P. Lemerle, Le Premier Humanisme Byzantin, Παρίσι 1971, κυρίως τα κεφ. Ε' - Ζ' (= ελλην. μετάφρ. Μαρίας Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, Ο Πρώτος Βυζαντινός Ουμανισμός, Αθήνα 1981).

61. Ο Κωνσταντίνος - Κύριλλος εμφανίζεται στα σλαβικά κείμενα να έχει συνείδηση ότι ανήκει στη βυζαντινή κοινότητα, να έχει συνείδηση της ελλη-

νικής του καταγωγής: στο διάλογό του με τους Μωαμεθανούς επιστημαίνει ότι «εξ ημών προήλθον πάσαι αι επιστήμαι» και εννοεί βέβαια τους βυζαντινούς και την ελληνική παιδεία. Κατά τη χαζαρική αποστολή, όταν ο χαγάνος των Χαζάρων τον ρώτησε τι δώρο ήθελε να του προσφέρει, ο Κωνσταντίνος απάντησε: «Δός μοι όσους Έλληνες αιχμαλώτους έχεις ενταύθα, αυτοί αξίζουσι δι' εμέ περισσότερο ουδὴποτε δώρου»: βλ. «Βίος Κωνσταντίνου», ελλην. έκδ. Ιω. Αναστασίου, Επιστ. Επετ. Θεολογ. Σχολῆς Πανεπ. Θεσσαλονίκης 12 (1968), σελ. 126 και 138.

62. Το θέμα της εθνικότητας των αποστόλων των Σλάβων πραγματεύθηκε διεξοδικά με παράθεση των πηγών ο καθηγ. Αντ. - Αιμ. Ταχιάος, «Η εθνικότης Κυρίλλου και Μεθοδίου κατά παρ σλαβικὰς ιστορικὰς πηγὰς και μαρτυρίας», Κυρίλλου και Μεθοδίου Τόμος Ε-άρτιος, όπ. παρ., τόμ. Β', σελ. 83 - 132. Βλ. επίσης Δ. Α. Ζακωθνού, «Κωνσταντίνος ο Φιλόσοφος και η διαμόρφωση των σλαβικών γλωσσών», Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών 45 (1970), σελ. 59 - 77 Πρβλ. Ι. Καραγιανόπουλου, «Το ιστορικό πλαίσιον του έργου των αποστόλων των Σλάβων», Κυρίλλου και Μεθοδίου Τόμος Ε-άρτιος, τόμ. Α', σελ. 139 - 151.

63. Βλ. τις παρατηρήσεις μου στην εισήγηση των Βουλγάρων ιστορικών Vasilka Tarkova - Zaimova και Simeon Damjanov, «Les territoires bulgares-foyer des civilisations antiques et nouvelles», Actes du XVe Congrès International des Sciences Historiques. Bucarest 1980, Βουκουρέστι 1982, τόμ. IV/1, σελ. 109 - 110.

64. Όπως παρατηρεί ο σλαβολόγος R. Veillant, Manuel du vieux-slave. L. Grammaire, Παρίσι 1948, σελ. 11 και 13, η παλαιοσλαβική ήταν κοινή γλώσσα όλων των Σλάβων ως τον 9ο-10ο αιώνα. Παρόλο που μετά τη διάσπαση και εξάπλωση του σλαβικού κβ-σμου είχαν αρχίσει από τον 7ο - 8ο αιώνα να σχηματίζονται τοπικές διάλεκτοι, η παλαιοσλαβική μητέρα-γλώσσα εξακολουθούσε να χρησιμοποιείται και να είναι κατονομασμένη από όλους τους Σλάβους. Μόλις τον 11ο αιώνα διαμορφώθηκαν χωριστές σλαβικές γλώσσες.

65. P. Lemerle, «La Chronique improprement dite de Monemvasie: le commentaire historique et légendaire». Revue des Études Byzantines 21 (1963), σελ. 49. Πρβλ. Μ. Πελεκίδου, Les Slaves dans l' Empire Byzantin,

όπ. παρ., 539 - 361.

65α. Βλ. Απ. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Μακεδονίας, όπ. παρ., σελ. 11 κέ., όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

65β. Βλ. Β. Λαούρδα, «Ο «Συμβουλευτικός προς τους Θεσσαλονικείς» του Μανουήλ Κορνηνού», Μακεδονικά 3 (1953 - 55), σελ. 297, 21 - 22, πρβλ. και σελ. 291, .

66. Βλ. όσα πολύ τεκμηριωμένα και διεξοδικά αναφέρει ο Απ. Βακαλόπουλος, όπ. παρ, κυρίως κεφ. Δ', Ε', Ζ', για τις μετακινήσεις πληθυσμών και τη σύνθεση κάθε πόλης, χωριού και περιοχής.

66α. Στο ίδιο, σελ. 7 και 49 κέ. Οι απόγονοι αυτών των τουρκικών πληθυσμών επέστρεψαν στην Τουρκία με την Ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923.

67. Στο ίδιο, σελ. 99 κέ.

68. Στο ίδιο, σελ. 100.

69. Πρβλ. Μαρίας Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, Η Ήπειρος στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και η εθνική αναγέννηση, Ιωάννινα 1982, σελ. 11.

70. Πρβλ. Απ. Βακαλόπουλου, όπ. παρ., σελ. 139 κέ.

71. Ν. Σβορώνου, Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας, Αθήνα 1976, σελ. 58 - 59.

72. Για τη δραστηριότητα οικονομική και πνευματική των Ελλήνων και ιδιαίτερα των Μακεδόνων της διασποράς, βλ. διεξοδικά Απ. Βακαλόπουλου, όπ. παρ., σελ. 349 - 394.

73. στο ίδιο.

74. Στο ίδιο, σελ. 145 κέ.

75. Στο ίδιο, σελ. 245.

76. J. Cvijić, La péninsule balkanique. Géographie humaine, Παρίσι 1918, σελ. 313. Του ίδιου, Remarques sur l' ethnographie de la Macédoine. σελ. 5 κέ.

77. Πρβλ. Απ. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Μακεδονίας σελ. 7.

78. Πρβλ. Κ. Μητσάκη, Macedonia throughout the Centuries, όπ. παρ., σελ. 52 - 53. Πρβλ. και Σπ. Λουκάτου, «Πολιτειογραφικά Θεσσαλονίκης, νομού και πόλης, στα μέσα της δεκαετίας του 1910», Πρακτικά Συμποσίου Η Θεσσαλονίκη μετά το 1912, Θεσσαλονίκη 1986, κυρίως σελ. 111 - 112 και υποσ. 22, όπου σημαντικά στοιχεία για τη δύναμη του ελληνικού πληθυσμού της περιοχής το 1916, δηλ. πριν από την Ανταλλαγή των πληθυσμών.

79. Βλ. Απ. Βακαλόπουλου, όπ. παρ., σελ. 444 - 453, πρβλ. και σελ. 642.

80. Είναι άξιο παρατηρήσεως ότι, όταν σύγχρονοι επιχειρούν να ανασυνθέσουν την Ιστορία των «Μακεδόνων» ως χωριστής εθνότητας, αναγκάζονται να αναφερθούν σε γεγονότα της Βουλγαρικής ή της Σερβικής Ιστορίας που μόνο γεωγραφικά συνδέονται με τη Μακεδονία: βλ. π.χ. M. de Vas, Histoire de la Yougoslavie, σελ. 67 κέ.

81. Βλ. παραπάνω, σελ. 14, υποσ. 31.

82. Πρβλ. π.χ. Απ. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Μακεδονίας, σελ. 103, 257, 296, 474, 596 κ.ά., όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

83. Πρβλ. Ευ. Κωφού, Η Επανάσταση της Μακεδονίας κατά το 1878, Θεσσαλονίκη 1969. Στ. Παπαδόπουλου, Οι επαναστάσεις του 1854 και 1878 στη Μακεδονία, Δημοσιεύματα Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, αρ. 22, Θεσσαλονίκη 1970.

84. Βλ. ενδεικτικά: Ο Μακεδονικός αγώνας. Απομνημονεύματα, Θεσσαλονίκη 1984 παραπάνω, υποσ. 2 Βλ. επίσης Ο Μακεδονικός Αγώνας. Συμπόσιο (Θεσσαλονίκη - Φλώρινα - Καστοριά - Έδεσσα, 28 Οκτωβρίου - 2 Νοεμβρίου 1984), Δημοσ. Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, αρ. 211 - Μουσείον Μακεδονικού Αγώνα, Θεσσαλονίκη 1987. Κ. Βακαλόπουλου, Μακεδονικός Αγώνας (1904 - 1908). Η ένσπλη φάση, (Θεσσαλονίκη 1987).

Από τα επιγράμματα του Αρχ. Μουσειού της Βέροιας

ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ
ΤΟΥ ΧΑΛΚΗΛΑΤΟΥ ΠΟΣΕΙΔΙΠΠΟΥ

Η ΕΜΜΕΤΡΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Του Θωμά Γαβριλίδη

Τήδε Ποσειδίππον χαλκήλατον Ημαθίης
στήσαν Ιουλίη μητρί χαριζόμενοι
και δ' αὐτὸν τείοντες ἐπεὶ και φέρτατος ἦεν
θεσμών αυσονίων ἰδριδα μήτιν ἔχων.

Εδώ τον Ποσειδίππα χαλκοφτιαγμένον ἀνάστησαν,
(χάρη
κάνοντας στην Ιουλία τη μάνα του οι Ημαθιώτες
αλλά και τον ἴδιο τιμώντας, παμμέγιστος στην προ-
(σφοδρά του
γιατ' ἦταν, καθὼς τους θεσμοὺς καλογνώριζε της Ι-
(ταλίας.

Το ἐπίγραμμα του Ποσειδίππου
εἶναι χαραγμένο πάνω στο βωμοει-
δές βάθρο, στο οποίο ορθώνονταν ο
χάλκινος (ἢ ορειχάλκινος) ἀνδρι-
άντας του. Βρίσκεται σήμερα στον
ἀγίλιον χώρο του Αρχαιολογικοῦ Μου-
σειοῦ της Βέροιας.

Πάνω στο βάθρο διακρίνονται
λαξευμένα τα πέλιματα, στα οποία
πατούσε ο ἀνδριάντας του Ποσει-
δίππου και ἴχνη μετάλλου που ἔμει-
ναν για να θυμίζουν ὅτι ο χρόνος
δεν ἀφανίζει μόνο τα σάρκινα σώ-
ματα, ἀλλὰ και τα μέταλλα, ὅταν
μάλιστα εἶναι κατασκευασμένα ἀπὸ
μέταλλο χρήσιμο, εἴτε για εἰρηني-
κοὺς ἢ προπάντων για πολεμικοὺς
σκοποὺς.

Κάποτε, ἀγνωστο πότε, ἀποκαθι-
λήθηκε ο ἀνδριάντας του Ποσειδί-
ππου, ποῖός ξέρεῖ ἀπὸ ποιοὺς και για-
τί. Μπορεῖ ὅμως και να καιαρώκει
αγκώριστος σε κάποια αἴθουσα Μου-
σειοῦ ἢ και να περιμένει θαιμιένος
μέσα στην θριαδιώτικη γη να τον
ἴδρουν και να τον ξαναστήσουν οι Η-
ΜΑΘΙΗΣ οἱ νεότεροι, ἀντάξιοι ἀ-
πόγονοι ἐκείνων των ἀρχαίων Ημα-
θιωτῶν, που ἤξεραν να τιμῶν ὅσους
τους ἔκαναν κάποια ευεργεσία.

Γιατί σύμφωνα με το ἐπίγραμμα,
τον χαλκήλατο (χάλκινον ἢ ορειχάλ-
κινον) ἀνδριάντα του Ποσειδίππου
τον ἔστησαν οι κάτοικοι της Ημα-
θίας (με δική τους πρωτοβουλία και
ἐξόδα) για να ευχαριστήσουν τη μη-
τέρα του την Ιουλία, ἀλλὰ και τον
ἴδιο τον Ποσειδίππο να τιμήσουν,
που τους στάθηκε πάρα πολύ ωφέ-

λιμος γιατί ὄχι μόνο ἤξερε καλά
τους αυσονίους (ἰταλικούς) θεσμοὺς
(= νόμους, διατάξεις, παραγγέλμα-
τα, αυτοκρατορικά διατάγματα...),
ἀλλὰ και ἦταν ικανός ἀπὸ γνώση
και πείρα να δίνει σοφές συμβουλές
στους συμπατριώτες του «ἐπεὶ και
φέρτατος ἦεν ἔχων ἰδριδα μήτιν αυ-
σονίων θεσμών».

Το ἐπίγραμμα του Ποσειδίππου
εἶναι πολὺ λιτό σε εκφραστικά μέ-
σα. Ο ἀγνωστος ποιητής του, ὅπως
φαίνεται, δεν ἀρέσκειται στα μεγά-
λα λόγια οὔτε στα πολλά. Ο Ποσει-
δίππος ὅταν γραφόταν το ἐπίγραμμα
ἦταν πασίγνωστος, ὅπως φυσικά
και η μητέρα του η Ιουλία, και ο
ποιητής δεν ἐνίσχε την ἀνάγκη να
γράψει κάποιες πληροφορίες που θα
χρησίμευαν στους μεταγενεστέρους.
Εξάλλου ὅπως φαίνεται ἀπὸ τη
φράση «Ποσειδίππος χαλκήλατον»
ο ἀνδριάντας ἦταν «σαν ζωντανός ο
Ποσειδίππος», ἀναστημένος με με-
τάλλινον σώμα, ἀρα ἀθάνατος...

Καιμὰ φορά πέφτουν ἔξω και οι
ποιητές, ὄχι ἔμεις πέρα για πέρα.
Ο Ποσειδίππος ἔμεινε ἀθάνατος χά-
ρη στο ἐπίγραμμα, χάρη στο ἐπι-
γράμμα, χάρη στο ἔργο του ποιητή,
ἀλλὰ και του τεχνίτη που ἔκαμε το
βάθρο του ἀνδριάντα, και χάραξε το
ἐπίγραμμα σ' αὐτό. Χάθηκε η μορ-
φή του, που ο ἀγνωστος γλύπτης
εἶχε τόσο ἐπιτυχημένα ἀναπλάσει,
ἔμεινε ὅμως το καλὸ του ὄνομα για
να επαληθευθεῖ για μια ἀκόμη φο-
ρά η σοφή ρήση του λαοῦ που λέει
ὅτι: «σ' αὐτὸν τον κόσμιο μόνο η κα-

ρία και η καλωσύνη μένουν...».

Το ἐπίγραμμα του Ποσειδίππου,
ὅπως και τα περισσότερα ἐπιγράμ-
ματα των ἐπιτυμβίων μητριῶν του
ἀρχαιολογικοῦ Μουσειοῦ της Βέροιας
εἶναι γραμμένο σε μέτρο ελεγεί-
ακό και σε διάλεκτο ἰωνική, με στοι-
χεῖα και ἀπὸ ἄλλες διαλέκτους, κυ-
ρίως την δωρικὴ και αἰολική.

Ἄξιζε ὅμως να σημειωθεῖ ὅτι ο
τύπος τείοντες (με -ει- ἀντὶ -ι-) εἶ-
αρκαδικός, μια ἀκόμη μαρτυρία ὅτι
η Ημαθία πρὶν ἀπὸ τον ἐρχομὸ των
Μακεδόνων εἶχε κατοικηθεῖ ἀπὸ
Πρωτο Ἀρκάδες.

Η καλλιέργεια της ελεγειακῆς
ποιήσης στη Μακεδονία στα ελληνη-
στικά και ελληνορωμαϊκά χρόνια -
σῶζονται ἔργα ἀρχαίων Μακεδόνων
ἀπὸ τους οποίους μάλιστα δύο ἔχουν
το ὄνομα Ποσειδίππος και ἔζησαν
τον 4ο - 3ο π.Χ. αἰῶνα - εἶναι κα-
τά τη γνώμη μου μια ἀκόμη κλη-
νητη μαρτυρία της γνήσιας ελληνη-
κῆς καταγωγῆς των Μακεδόνων,
γιατί το φαινόμενο της ἐπιστροφῆς
στις ἀρχαίες προγονικές ρίζες εἶναι
γνωστό ὅτι παρατηρήθηκε και σ'
ἄλλες εποχές, ὅταν ο ελληνομαθὴς ἐ-
νίσχε ὅτι κινδύνευε, ὅπως για πα-
ράδειγμα στα τελευταία χρόνια της
Βυζαντινῆς αυτοκρατορίας και στα
μαύρα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Η ελληνική ευαισθησία και του
ἀγνωστου Μακεδόνα ποιητῆ του ἐ-
πιγράμματος του Ποσειδίππου, ἀλ-
λά και των ἀναγνωστῶν του Ημα-
θιωτῶν φαίνεται. ναίμζω, και ἀπὸ
Συνέχεια στη σελίδα 71

Νέα από την Αυστραλία

Του ανταποκριτού μας

Γεωργίου Τζιούρτζια

1. Επιτυχής η πρώτη εκδήλωση του Παμπεριτικού Συλλόγου.

Με επιτυχία δόθηκε την Παρασκευή 26 Απριλίου το βράδυ, στη Λέσχη του Μ. Αλεξάνδρου, η πρώτη εκδήλωση του νεοσύστατου Παμπεριτικού Συλλόγου, στην οποία παραδρέθηκαν και τα μέλη της αντιπροσωπείας που έχει έρθει από την Πιερία στα πλαίσια της προετοιμασίας του Β' Παγκόσμιου Παμπεριτικού Συνεδρίου.

Στη διάρκεια της χοροεπιδείας μίλησαν ο πρωτεργάτης και πρόεδρος του Συλλόγου κ. Π. Κεχαγιιάδης, ο γενικός πρόξενος κ. Κ. Πίσχινας, και ο βουλευτής Πιερίας κ. Γ. Τερζόπουλος.

Ο κ. Κεχαγιιάδης εξέφρασε τη χαρά του για την ίδρυση του Συλλόγου, αναφέρθηκε στους στόχους του και καλωσόρισε τους από την πατρίδα επισκέπτες.

Ο κ. Πίσχινας τόνισε την ανάγκη της ευπείρωσης της παροικίας για την αντιμετώπιση της προπαγάνδας των πλαστογράφων της ιστορίας.

Ο κ. Τερζόπουλος αφού εξέφρασε τη συγκίνηση όλων των μελών της αντιπροσωπείας που βρέθηκαν μετά σε μια τόσο ζεστή ελληνική ατμόσφαιρα, υπογράμμισε την ανάγκη να παραινόμενοι εννοϊμένοι για να μπορούμε να προσφέρουμε στην πατρίδα όσο το δυνατόν μεγαλύτερη βοήθεια σε εθνικά θέματα.

«Είπατε το δυναμικότερο κομμάτι του ελληνισμού. Εσείς οι απόδημοι είπατε πιο Έλληνες από εμάς στην Ελλάδα. Αποστέλεται για την πατρίδα τον φυσικό - και μοναδικό σύμμαχό της - τόνισε ο κ. Τερζόπουλος.

Στην πρώτη εκδήλωση του Παμπεριτικού, τον Αρχιεπίσκοπο εκπροσώπησε ο πατήρ Ιωάννης Καπέτας.

Το όλο πρόγραμμα παρουσίασε γ, γνωστή από την πολυεθνική τηλεό-

ραση Νούλη Σκούμπα, ενώ έγινε και επίδειξη παραδοσιακών χορών από το Λύκειο Ελλήνων Χορευτών.

Για να παραδρεθεί στην εκδήλωση, ήρθε από Καμπέρα και ο γνωστός μεγάλος παίκτης, κ. Τζι Κουκουπίδης, ο οποίος κατάγεται από την Πιερία.

ΟΜΙΛΙΕΣ

Την Κυριακή τ' απόγευμα ο Μέγας Αλεξάνδρος δεξιώθηκε τα μέλη της αντιπροσωπείας και λίγο αργότερα δόθηκαν ομιλίες γύρω από το μακεδονικό και τους τρόπους αντιμετώπισης της προπαγάνδας των Σκοπιανών και έγινε συζήτηση για το Β' Παμπεριτικό Συνέδριο.

Στην πιερική αντιπροσωπεία μέτεχουν - εκτός από τον βουλευτή κ. Γ. Τερζόπουλο - ο δήμαρχος Κατερίνης κ. Μ. Τερζόπουλος, ο δήμαρχος Αιγινίου κ. Π. Δημητριάδης, ο προϊστάμενος του Γραφείου τύπου και Δημοσίων Σχέσεων της Νομαρχίας Πιερίας και γενικός γραμματέας του Β' Παμπεριτικού Συνεδρίου, κ. Ι. Γεωργιάδης, η ειδική γραμματέας του Συνεδρίου Ελευθερία Μάνου και ο κ. Γ. Βαρσακόπουλος, πρόεδρος του Πιερικού Συνδέσμου Θεσσαλονίκης.

Η αντιπροσωπεία αναχωρεί σήμερα για Καμπέρα και ακολούθως θα επισκεφθεί τη Μελβούρνη.

Τα μέλη της αντιπροσωπείας από την Πιερία κατά τη διάρκεια των ομιλιών την Κυριακή στο κλαμπ του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

George Kyriazakos
22 Ernest Street
Lakemba NSW 2195

Mr. Dimitris Tziourtzas
16 Windsor Ave
Croydon Park NSW 2133

Sydney 1 May 1991

Αγαπητέ Αδελφέ Δημήτρη,

Έλαβα το αντίγραφο αποκόμματος της εφημερίδας «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» 70

που μου έστειλες, και σε ευχαριστώ.

Με αυτήν την ευκαιρία, σε ευχαριστώ και για το μεγάλο ενδιαφέρον που στο Μακεδονικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε εδώ στην Αυστραλία. Αν υπήρχαν περισσότεροι με την δική σου πίστη και εργατικότητα είμαι βέβαιος, η προσπάθεια της πλαστογράφησης, της ιδιαιτέρας μας Πατρίδας δεν θα είχε τελειώσει.

Εύχομαι το παράδειγμα σου να το ακολουθήσουν και άλλοι. Keep up the good work.

Μεταβίβασε στην εφημερίδα, περιοδικό, «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» ένα μεγάλο ευχαριστώ, εκ μέρους της επιτροπής Μακεδονικού και όλων γενικά των Μελών της ΑΧΕΠΑ.

Εφημερίδες, Περιοδικά με Πατριωτική οντότητα και περιεχόμενο με Ιστορικά, Λογογραφικά, Εθνικά.

Γλωσσολογικά, Λογοτεχνικά, Πα-
δαγωγικά, Επιστημονικά, Πολιτι-
στικά κλπ. έχει μεγάλη ανάγκη ο
Ελληνοεπιστομικός, και ο Ελλογι-
στικός και ο Αποδότης.

Θα χαρούμε να δημιοσυργηθεί σε

νότερη συνεργασία με την εφημερί-
δα σας και το δικό μας περιοδικό
«THE VOICE OF AHEPA».

Σου στέλνω αντίγραφο διαμαρτυ-
ρίας της ΑΧΕΠΑ Αυστραλίας προς
το Department of State Government

of USA, δια ενημέρωσή σας.

με Πατριωτικούς χαιρετισμούς
Γιώργος Κυριαζάκος

Vice Grand President Order of
AHEPA NSW AHEPA Macedonia
Committee

DIMITRIOS TZIOURTZIAS
16 WINDSOR AVE
CROYDON RARK 2133
N.S.W.
AUSTRALIA

Προς το Περιοδικό
«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»
Νάουσα 59200
8.1.91

Κύριοι,

Στα πλαίσια των Δημητρίων
1990 η ΑΧΕΠΑ είχε διοργανώσει
Μακεδονική γιορτή στις 4.11.90 με
μεγάλη επιτυχία. Μεταξύ των άλ-
λων, παρουσιάσε και έκθεση φωτο-
γραφίας της Μακεδονίας. Την ευ-

θύνη για την έκθεση είχα αναλάβει
προσωπικά εγώ.

Τα υλικά που χρησιμοποιήθηα γε-
νικά, τα πήρα από το Περιοδικό
Μακεδονική Ζωή της Θεσ)νίκης.

Για το Νοιά μιας ειδικά, υλικό
μου έστειλε ο γνωστός δικηγόρος Ι-
στορικός και εξαιρετικός συμπατρι-
ώτης μας Γιώργος Χιονίδης, τον ο-
ποίο και' ευχαριστώ πάρα πολύ και
δημοσίως.

Επίσης χρησιμοποίησα φωτο - αν-
τίγραφα από το Περιοδικό σας, κα-
θώς και' από το βιβλίο του Στουγι-
αννάκη με την Ιστορία της Ναούσης
που μου είχατε στείλει και αποκόμι-

ματα της εφημερίδας «ΒΕΡΟΙΑ»
με διάφορα Ιστορικά γεγονότα της
Βέροιας, καθώς και τη διάλεξη που
μου έστειλε ο Βεροιώτης καθηγητής
του Πανεπιστημίου Θεσ)νίκης Ανθ-
κύνης Μπουσμπούκης «Η συμβολή
των Βλάχων στο Μακεδονικό Αγώ-
να».

— Επίσης διάλεξη έδωσε στο
Σίδνεϋ για τα Δημητρία 1990 προ-
σκεκλημένος από την Παμμακεδε-
νική Ένωση Αυστραλίας, ο σκιπα-
τριώτης μας Γιώργος Μελίκης. Ε-
πισκέλειω αντίγραφο της εφημερίδας
«Ο ΚΟΣΜΟΣ» σχετικά.

Δημήτριος Τζιούρτζιας

Συνέχεια από την σελίδα 69

τον τύπο αυσονίων «ΑΥΣΟΝΙΩΝ
ΘΕΣΜΩΝ» που χρησιμοποιεί αντί
του πιο γνωστού «Ιταλικών ή Ρω-
μαϊκών θεσμών» που όπως φαίνεται
να πίκραινε τους Ημαθιώτες θυμι-
ζοντάς τους ότι δεν ήταν πια ελεύ-
θεροι, αλλά υποταγμένοι στους Ρω-
μαίους. Ο Αύσων σύμφωνα με τη
μυθολογία ήταν γιος του Οδυσσέα
ή του Άτλαντα και της Κίρκης ή
της Καλυψώς.

Σύμφωνα λοιπόν με τον παραπά-
νω που θυμίζει η λέξη «αυσόνιος»,
η Ιταλία όφειλε το όνομά της «Αυ-
σονία» στους Έλληνες. Αν λοιπόν
στα χρόνια του Ποσειδώνου οι Ρω-
μαίοι ήταν οι κυρίαρχοι, πριν απ'

Από τα επιγράμματα του Αρχ. Μουσείου της Βέροιας

αυτούς κυρίαρχοι στον κόσμο οι
Έλληνες πρόγονοι των Μακεδόνων.

Και το επίγραμμα λοιπόν του
Χαϊκλήλατου Ποσειδώνου είναι πο-
λύ σημαντικό για την ιστορία της
Ημαθίας των ρωμαϊκών χρόνων. Και
άλλα πολλά σχιπεράσματα θα μπο-
ρούσε ο μελετητής να αντλήσει απ'
αυτό. Τελειώνω με την επ:σήμανση
της υψηλής κοινωνικής θέσης της
μητέρας του Ποσειδώνου, της Ιου-
λίας, για να θυμίσω για μια ακόμη
φορά την ξεχωριστή θέση που είχε
η γυναίκα σαν σύζυγος και σαν μη-
τέρα στην αρχαία Ημαθία, αλλά

και σαν μέλος της κοινωνίας.

Οι γυναίκες του Γιδά (Αλεξάν-
δρεια), η αρχόντισσα Βεργίνα, οι
γυναίκες του Γαλακτού και της Νά-
ουσας με τα κατορθώματα και τους
κρωϊσμούς τους απλώς επιβεβαιώ-
νουν ότι υπάρχει αδιάκοπη συνέ-
χεια της ελληνικής φυλής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Βασ. Ι. Λαζανά. Τα Αρχαία Ελλη-
νικά Επιγράμματα, Α-
θήνα 1989
- 2) Λεξικόν Ομηρικόν. Ι. Πανταζίδου,
Αθήνα 1885. Το ομηρικό αυτό λε-
ξικό των 106 (εκατόν έξι) χρόνων
μου το χάρισε πρόσφατα ο αγαπη-
τός φίλος ζωγράφος και γλύπτης,
Θωμάς Κ. Βαφειδής. Του εκφράζω
και πάλι τις ευχαριστίες μου.

Η έκδοση των Τουρκικών αρχείων της Μακεδονίας και η αξιολόγησή τους από τον Στέργιο Σπ. Αποστόλου

Ο Νασυρζαλός πνευματικός φίλος κ. Στέργιος Σπ. Αποστόλου μας επεφύλαξε μια καινούργια έκπληξη, ευχάριστη ευτυχώς...

Εννοώ το νέο, ογκώδες, βιβλίο του, το οποίο αποτελείται από 317 σελίδες και έχει τον τίτλο: «Αρμα-

Σημείωμα του Γ. Χ. Χιονίδη

τολιμάς και ληστειοκρασία (1627 - 1812). σύμφωνα με το αρχαιολογικό υλικό των τουρκικών ιεροδικείων (της Βέροιας - Νάουσας και Θεσσαλονίκης) και εντάσσεται στα πλαίσια της σειράς των συναφών μονογραφιών του, που έχει τον γενικό τίτλο «Μακεδονικές μελέτες». Το κείμενο (νομίζω, πως) δακτυλογραφήθηκε και στη συνέχεια έγινε αναπαραγωγή του σε φωτοαντίγραφο. Δόθηκε ύστερα στον τεχνίτη, βιβλιοδετήθηκε κανονικά ως βιβλίο και έτσι προέκυψαν μερικά αντίτυπα του, που διατέθηκαν - διατίθενται, «εκτός εμπορίου», στις βιβλιοθήκες και σε λίγους ιστοριοφίλους, πραγματικά τυχερούς...

Όμως, ο λόγος για τον οποίο γράφω τούτο το σημείωμα δεν είναι το γεγονός ότι ο συγγραφέας του με συμπεριέλαβε ανάμεσα στους αποδέκτες αντιτύπων της μονογραφίας του, ούτε γιατί ο κ. Αποστόλου εξέδωσε, απλά, ένα βιβλίο, ακόμα. Όχι, γιατί καινούργια βιβλία εκδίδονται πολλά (χωρίς να σημαίνει ότι είναι, όλα, και αξιόλογα), αφού - όπως έγραψε ο Εμμμαν. Ροΐδης ή ο Βλάσης Γαβριηλίδης, δεν θυμάμαι καλά ποιος - οι περισσότεροι Έλληνες γράφουν, νομίζοντας ότι είναι άξιοι ως συγγραφείς, όσο είναι κατάλληλοι: π.χ. και για... «Πρόεδροι», υπαρκτών ή και ανύπαρκτων συλλόγων και σω-

ματείων, στα πλαίσια της γενικότερης ελλείψεως αυτογνωσίας τους, της επιδειξιμανίας και της αρχομανίας τους, χαρακτηριστικά γνωρίσματα, του Έλληνα, από τα αρχαιότερα χρόνια μέχρι και τώρα. Τούτα είναι μεγάλα ελαττώματα, τα οποία, όμως, είναι δυνατό να θεωρηθούν και ως επιχείρημα για την απόδειξη της αδιαφιλονίκητης αιματικής συγγένειας και της ιστορικής συνέχειας του λαού τούτης της χώρας, αφού ακολουθούν τους κατοίκους της στο διάβα χιλιετήων χρόνων!

Η εργασία του κ. Στ. Αποστόλου είναι πρωτότυπη και πολλαπλά χρήσιμη. Ας δούμε, που στηρίζεται τούτη η αξιολογική κρίση:

1. Μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας, από τον τουρκικό ζυγό (τον Οκτώβριο του 1912), βρέθηκαν και μερικά αρχεία των τουρκικών ιεροδικείων (δικαστηρίων). Δυστυχώς, τούτα ήμειναν αμετάφραστα και συνεπώς και αναξιοποίητα. Και, όμως, είναι σπουδαιότατη πηγή της Ιστορίας της Μακεδονίας (και όχι, μονάχα, τούτης), στην ευρύτατη έννοια της λέξεως, γιατί περιέχουν πολύ ενδιαφέρουσες (μέχρι και πολύτιμες) πληροφορίες για τα πολιτικά και για τα στρατιωτικά γεγονότα, αλλά και για την κοινωνική και για την οικονομική διάρθρωση, όπως και για την προσωπογραφία και για την τοπογραφία της τουρκοκρατούμενης τούτης περιφέρειας, συχνά δε και ολόκληρης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Δεν διασώζονται, στα Αρχεία αυτά, μονάχα, δικαστικές αποφάσεις, αλλά και σουλτανικά φιρμάνια (β-ατάγματα), διαταγές πολιτικών και στρατιωτικών αξιωματικών κ.τ.λ.

Συνεπώς, πρόκειται για πρωτογενείς πηγές, οι οποίες έχουν ση-

μαντικότερη αξία, γιατί διασώζουν την τουρκική άποψη για τα επισυμβάντα γεγονότα και, έτσι, πληροφορούμαστε αντικειμενικότερα και πιο σφαιρικά τα διαδραματισθέντα, καθώς μπορούμε, μάλιστα, να τα παραλληλίσουμε και να τα συγκρίνουμε με όσα μας παραδίδουν οι ελληνικές ή άλλες, ξένες, πηγές, με αποτέλεσμα να ευξάνονται οι δυνατότητες ανευρέσεως και ανακάλυψης της ιστορικής αλήθειας. Υπάρχουν δε πολλές περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι ελληνικές και οι άλλες πηγές σιγούν ή έχουν καταστραφεί, κυρίως εξαιτίας ακούσιων πυρκαγιών ή συνειδητών πυρπολήσεων ή και καψιμάτων ή εξαφανίσεως και κατατεμαχισμού, για λόγους ασφάλειας, ολόκληρων, ατομικών, οικογενειακών συλλογικών κ.τ.λ., αρχείων. Τότε, τα τουρκικά αρχεία είναι αποσιτιστική πηγή, από την οποία πληροφορούμαστε ότι έλαβαν χώρα σημαντικά γεγονότα, τα οποία, αλλιώς, θα αγνοούσε η Ιστορία, τελείως, οριστικά και αμετάκλητα.

Νομίζω, λοιπόν, ότι θα πρέπει να κατανοήσει ο αναγνώστης, αυτών των σειρών, πόσο πολύτιμα είναι τα τουρκικά αρχεία, γενικά και ειδικά της Μακεδονίας, τα οποία και ενδιαφέρουν περισσότερο την περιοχή μας.

2. Είναι γνωστό ότι πρώτος χρησιμοποίησε - όσο ξέρω - τα αρχεία του τουρκικού ιεροδικείου της Βέροιας και της Νάουσας ο (συχωρημένος χρόνια τώρα) Εδεσσαίος φιλόλογος καθηγητής Ευστάθιος Στουγιαννάκης (που χρημάτισε γυμνασιάρχης στη Νάουσα), όταν επιμελήθηκε την έκδοση του «σχεδιάγραμμα» του Δημ. Πλαταρίδη, για την Ιστορία της Νάουσας, το οποίο εκδόθηκε, στην Έδεσσα, το 1924 (και επανεκδόθηκε, το 1976, από τον

δραστήριο σύλλογο των αποφοίτων του γυμνασίου της Νάουσας, ο οποίος εκδίδει και το, τόσο αξιόλογο, περιοδικό τούτο. Εκεί, στις υποσημειώσεις, γίνεται αναφορά και στα δεδομένα του τουρκικού ιεροδικείου της Βέροιας - Νάουσας ή και η καταχώριση ολόκληρων, ή τμημάτων, εγγράφων, που σχετίζονται με ορισμένα γεγονότα της επανάστασης του 1821 - 1822. Βέβαια, έγγραφα, από τούτα, δημοσιεύτηκαν και νωρίτερα, σε περιοδικά και εφημερίδες, και συγκεκριμένα, γύρω στο 1916 και ύστερα.

Την πρώτη καταγραφή των αρχείων της (Δυτικής) Μακεδονίας έκαμε ο καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής της Θεσσαλονίκης Αντώνιος Σιγάλας (συχωρευμένος πια και τούτος), ο οποίος την περιήλθε στις χρονές 1930 - 1931 και 1937. Κερπός αυτής της προσπάθειάς του υπήρξε το πολύτιμο βιβλίο του: «Από την πνευματική ζωή των ελληνικών κοινοτήτων της Μακεδονίας. Α'. Αρχεία και βιβλιοθήκη Δυτικής Μακεδονίας». Θεσσαλονίκη, 1939 (εβδλ. δε και τα κατοπινά «Εκλαϊκευμένα Μελετήματα» του, τόμοι 1ος και 2ος. Αθήνα 1970 και 1971, αντίστοιχα). Εκεί, καταγράφτηκαν πρόχειρα (σελ. 154 - 156) και 56 κώδικες του «Αρχείου του Καδύ της Βέροιας».

3. Ύστερα, ο πολύ γνωστός (ύστερα) Μακεδόνας ιστορικός Ιωάννης Κ. Βασιλαδέλλης έκαμε έργο της ζωής του την έκδοση (στη Θεσσαλονίκη, στη σειρά των εκδόσεων της «Εταιρείας των Μακεδονικών Σπουδών») και τη χρησιμοποίηση εγγράφων από τα αρχεία των τουρκικών ιεροδικείων της Μακεδονίας. Έτσι, στα 1940, δημοσιεύτηκε η 1η έκδοση του βιβλίου του: «Οι Μακεδόνες εις τους υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνες, 1796 - 1832», έπου δημοσίευσε σχετικά έγγραφα του Αρχείου της Βέροιας (βλ. δε και τη δεύτερη έκδοση, Θεσσαλονίκη, 1950, με τη μετάφραση 116

εγγράφων του τουρκικών ιεροδικείων, σε παράρτημα, και την 3η, 1967, με τον τίτλο: «Οι Μακεδόνες κατά την επανάστασιν του 1821», με τη μετάφραση 33 εγγράφων). Ακολούθησε, η έκδοση του βιβλίου «Ιστορικών Αρχείων Βεροίας. Εκλογαί» (1942), με τη μετάφραση 92 εγγράφων. Το βιβλιαράκι τούτο, των 120, κύριων, σελίδων, έδωσε, ύστερα, την αφορμή να γράψουν ειδικές μελέτες και οι πανεπιστημιακοί (ήδη συχωρευμένοι) καθηγητές Γ. Κόλλιας και Παναγ. Ζέππος, με βάση τα έγγραφα του. Κατόπιν, κυκλοφόρησε άλλο βιβλίο του, με τίτλο: «Αρματολοί και κλέφτες εις την Μακεδονίαν» (1948), στο οποίο δημοσιεύονται, σε μετάφραση, 50 έγγραφα, ως παράρτημα, στο τέλος (βλ. δε και τη 2η έκδοση, 1970, με τα ίδια έγγραφα, σε παράρτημα). Ύστερα, επακολούθησε η έκδοση τριών τόμων με έγγραφα, με τον γενικό τίτλο: «Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας».

Συγκεκριμένα, αναφέρονται στους: 1) τόμο Α', «Αρχείον (της) Θεσσαλονίκης, 1695 - 1912» (1952), με 564, κύριες, σελίδες, όπου δημοσιεύονται, ολόκληρα μεν 424 τουρκικά έγγραφα και επί πλέον (σε παράρτημα) περίληψη άλλων 53 εγγράφων, ιδίως για εξισλαμίσεις «πραγιάδων». 2) τόμο Β', «Αρχείον (της) Βεροίας - Ναούσης, 1598 - 1886» (1954), με 399, κύριες, σελίδες, όπου καταχωρίζεται η μετάφραση 414 εγγράφων και 3) τόμο Γ', «Αρχείον (της) Μονής Βλατάδων, 1466 - 1839» (1955), με 57, κύριες, σελίδες, στις οποίες δημοσιεύονται: 52 έγγραφα. Τέλος, έγγραφα των αρχείων τούτων χρησιμοποίησε, ο Γιάννης Βασιλαδέλλης, και σ' άλλες μελέτες του, που δημοσιεύτηκαν, κατά κανόνα, στο περιοδικό «Μακεδονικά», της «Εταιρείας (των) Μακεδονικών Σπουδών».

Τα προαναφερθέντα ιστοριογραφικά έργα του Βασιλαδέλλη κριθηκαν

από πολλούς και αξιόλογους συγγραφείς. Άσχετα δε με τις έποικες επιφυλάξεις διατυπώθηκαν, για τις ελλείψεις τους, ως προς τον τρόπο της εκδόσεως των εγγράφων, από φιλοσοφική και «διπλωματική» άποψη, η αλήθεια είναι μία και μόνη: Η έκδοση των εγγράφων αυτών αποτελεί τον σημαντικότερο σταθμό για την προώθηση της ιστορικής έρευνας γύρω από την Ιστορία της Μακεδονίας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Τα κείμενα τούτα αποτελούν ανεκτίμητο (και μοναδικής αξίας) θησαυρό και «τράπεζα» πληροφοριών. Τότε δέ, μόνο, θα χάσουν τη χρηστική αξία τους, όταν θα εκδοθούν όλα τα έγγραφα, όλων των τόμων των τουρκικών ιεροδικείων της Μακεδονίας, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της φιλολογικής και ιστορικής επιστήμης, με σχόλια κ.τ.λ. Μέχρις ότου, όμως, σιωπεί τούτο (που δεν το ελπίζω, δυστυχώς), οι εκδόσεις αυτές, θα αποτελούν πραγματική «πηγή - χρυσάφι»...

Ένα από τα «καταγνώσθέντα» ελαττώματα ή μία από τις επισημαθείσες ελλείψεις της εκδόσεως των εγγράφων, από τον Ιω. Βασιλαδέλλη, είναι: η μή συγκριτική αντιπαράθεσή τους και η μή αξιοποίησή τους με την (κατ' απόλυτη) χρονολογική σειρά κατάταξη των γεγονότων, της δράσεως των προσώπων, με τον εντοπισμό και την παρακολούθησή των αγώνων και των δευτεροκλασάτων και των λοιπών, μή γνωστών και επώνυμων. Ακόμα, στις προαναφερμένες εκδόσεις των εγγράφων, δεν υπάρχουν, αναλυτικοί και πλήρεις, πίνακες. Έτσι, η αξιοποίησή τους απαιτεί την αναπλήρωση των ελλείψεων τούτων, από τον καθένα μελετητή. Τούτο χρειάστηκε να κάμω επανειλημμένα, όπως, ασφαλώς, και οι άλλοι μελετητές της μακεδονικής ιστορίας, στη διάρκεια της προεργασίας για τη συγγραφή διαφόρων μελετήτων.

4. Ο κ. Στέργιος Σπ. Αποστόλου

είναι χαλκέντερος. Εντυπωσιάζει η υπομονή - επιμονή - επισιονή, η εργατικότητα και η μεθοδικότητά του. Τούτο αποτελεί «κοινό τόπον» για τους αναγνώστες αυτού του περιοδικού, οι οποίοι διάδασαν ήδη τις μελέτες του, που δημοσιεύτηκαν σε τούτο, γύρω από τον κλεφταρματολικό στην περιοχή της Νάουσας - Βέροιας, κυρίως.

Διαπίστωσε λοιπόν, και ο συγγραφέας αυτός την πολύτιμη αξία των μεταφρασθέντων τουρκικών εγγράφων, όπως και την αναγκαιότητα της κατάρτισης μιάς πληθούς πινάκων, ώστε να είναι πιο προσιτή και βατή η χρησιμοποίηση των μοναδικών πληροφοριών, τις οποίες διασπάζουν. Έτσι, ανέλαβε το (εξοντωτικό) κουραστικό έργο της μελέτης και επεξεργασίας τους, με σκοπό τη σύνταξη πινάκων.

Η προσοχή του στράφηκε, ειδικά, στους προαναφερθέντες δύο τόμους των ιστορικών αρχείων της Θεσσαλονίκης και της Βέροιας - Νάουσας και στα άλλα έγγραφα που δημοσιεύτηκαν στη δεύτερη έκδοση του βιβλίου του Βασδαβέλλη για τους «Μακεδόνες εις τους υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνες» και στο άλλο βιβλίο του για τους «Αρματολούς και πλέφτες εις την Μακεδονίαν».

Το αντικείμενο της έρευνάς του περιορίστηκε στο φαινόμενο του αρματολισμού και της «ληστανταρίας». Πρέπει να επισημανθεί ότι ο κ. Αποστόλου πρωτοτυπεί, όταν προτείνει τον δεύτερο όρο, δηλαδή τη «ληστανταρία», συνδυάζοντας δύο λέξεις και δημιουργώντας μία σύνθετη λέξη. Το γνωρίζει (αν δεν το επιδιώκει!) τούτο, γι' αυτό και επεξηγεί (σελ. β' - γ', στα «Προλεγόμενα») ότι «με τον όρο «ΛΗΣΤΑΝΤΑΡΙΑ» ο συγγραφέας επιχειρεί να απεικονίσει το σύνολο των ληστανταρικών δραστηριοτήτων, ανεξάρτητα από εθνικότητα και τόπους δράσης των ληστανταρτών, οι οποίοι, ωστόσο, αναγκαστικά είναι να διαχωριστούν σε δύο, δια-

φορετικές, κατηγορίες, δηλαδή στους ληστές, που είναι: οι κακοποιοί, οι οποίοι ωθούνταν από απάνθρωπα ένστικτα ή κερδοσκοπικό σκοπό, και στους αντάρτες, οι οποίοι αναγκάζονταν «να πάρουν τα βουνά» για εθνικόν λόγο, εξ αιτίας της αγάπης τους για την ελευθερία κ.τ.λ.

5. Αν, τώρα, θελήσουμε να δώσουμε ένα σκαρίφημα και περιγραμμά της διορθώσεως και διαρρέσεως της ύλης της όλης μονογραφίας, θα πρέπει να σημειώσουμε και τα εξής:

Το βιβλίο αρχίζει με τα διεξοδικά «προλεγόμενα» (σελίδες α-θ'), τα οποία υποδιαιρούνται στα «γενικά», στα «ειδικά» και στα «διάφορα», όπου δίδονται ορισμένες εξηγήσεις για το αντικείμενο και τα ειδικότερα ενδιαφέροντα της εργασίας και γίνεται αναφορά σε χαρακτηριστικές περιπτώσεις.

Στο πρώτο μέρος της κύριας μελέτης παρατίθενται (επεξεργασμένες) οι πληροφορίες για τα «αρματολικά και ληστανταρικά χρονικά, 1627 - 1812», χωριστά, σε τρία κεφάλαια, για τους 17^ο, 18^ο και 19^ο αιώνες. Έτσι, αναδημοσιεύονται, με χρονολογική σειρά, οι ειδήσεις, που παρέχουν τα έγγραφα, σε στρωτή, νεοελληνική (δημοτική), γλώσσα, χωρίς τις, γνωστές όσο και περιττές, ποιμπάδες εκφράσεις των τουρκικών εγγράφων. Στο περιθώριο, στην αρχή, γίνεται αναφορά στο «χριστιανικό» έτος του εγγράφου, ενώ στο κείμενο δίνεται και η ένδειξη της τουρκικής ημερομηνίας. Όπου υπάρχει ειδικός λόγος καταχωρίζονται και αποσπάσματα των τουρκικών εγγράφων (σελίδες 1-94).

Στο δεύτερο μέρος δημοσιεύονται οι πίνακες, που κατάρτισε ο συγγραφέας και ιδιαίτερα: Α'. Ο αλφαβητικός κατάλογος (το ευρετήριο) των προσώπων, με την παράθεση των σχετικών πληροφοριών και την αναφορά της σελίδας ή των

σελίδων του βιβλίου του, όπου δημοσιεύτηκε το έγγραφο, όπως του έτους, που φέρνει. (σελ. 99 - 238). Β'. Ο χρονολογικός πίνακας των γεγονότων, κατά αιώνες (17^{ος}, 18^{ος} και 19^{ος}), με παραπομπή στο βιβλίο που πρωταδημοσιεύτηκε το καθένα έγγραφο, στη σελίδα του δικού του βιβλίου κ.τ.λ., όπως και σύντομη περίληψη του εγγράφου (σελ. 241 - 279). Ακολουθεί, Γ', το ευρετήριο των τοπωνυμίων (σελ. 280 - 302), Δ', ο πίνακας των εθνικών ονομάτων, των ομάδων πληθυσμών, των κατοίκων των πόλεων και των άλλων οικισμών (σελ. 303 - 305) και, Ε', το λεξιλόγιο, δηλαδή η (χρήσιμη) ερμηνεία των αναφερόμενων τουρκικών λέξεων (σελ. 306 - 312).

Το βιβλίο κλείνει με τον αναλυτικόν πίνακα των περιεχομένων (σελ. 313 - 315), που νομίζω ότι θα έπρεπε να δημοσιευθεί στην αρχή (για χρηστικούς λόγους), και με την «αποκατάσταση των αβλεψιών» και των «παραλείψεων».

Με δύο λόγια και αυτό το βιβλίο του συγγραφέα είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για τους ειδικούς μελετητές, ενώ για τους απλούς ιστοριοφίλους αποτελεί, κυριολεκτικά, έναν... «μπαξέ», με πλούσιους καρπούς και ωφέλιμες γνώσεις.

Δεν έχουμε, λοιπόν, παρά να περιμένουμε τώρα να κυκλοφορήσει και ο αναγγελλόμενος τόμος, όπου θα συγκεντρωθούν οι μικρότερες μελέτες του κ. Σπέρρη Σπ. Αποστόλου, τις οποίες πρωταπολάσαμε στη «Νέα ουσία» (κυρίως, και αποκλειστικά νομίζω)...

Παροιμίες που λέγονται στη Νιάουστα

«ΘΡΟΦΙΜΑ ΦΑΓΙ ΚΙ ΠΧΙΟΥΤΟ»

● «Θέλεις δάγκου κι ρούφα, θέλεις ρούφα κι δάγκου». Όπου θέλεις φκιάσει τον ίντιγου πράγμα δα γένει κι έτσι κι αλλιώς.

● «Τ' αρακί κι του μπουκάλι μ' ίφιραν σ' αυτό του χάλι». Έτσι μι κατάντισιν του πιαυτό μ' έφκιασιν πιργέλου στουν κόσμου.

● «Όλου τ' αυγό στην πίττα». Του λεν για τις τσιμπρούδες τις νοικουκυρές που καταντούν να φκιάνουν χαζές οικονομίες.

● «Πίττα που στέκητι φίλου καρτιράει». Στη Νιάουστα όντας καρτιρούσαν φίλους ή έρχονταν κάνας φίλους στου σπίτι άξαφνας τουν έφκιαναν πίττα. Τουν έκλουβαν μνιά παρτάλου μάνι - μάνι στη γάστρα αν δεν έκιγειν ου φούρνους για πρόφταση. Τις πλειότερες τις βουλές δεν έτρουγαν άλλου φαγί μούγγι πίττα που μπίτιζειν ούδι - ούδι αν δεν μπίτιζειν ίλιγαν που καρτιράει φίλου.

● «Μικρή δαγκουσκιά φάει τρανόν λόγουν μη λες». Μιρικούς τους αρέζει να λεν τρανά λόγια, να κασκαντούν τουν πάσα ένα. Έχουν τρανό στόμα αχαμνό. Η παροιμία μας προμηθεύει να μην είμιστοι ψουρουπηρήφανοι κι να δίνουμι τρανές υποσχέσεις.

● «Μη πουρδές αυγά δε βάφουντι, θέλει κι μπακάμι». Μη αέραν δουλειές δε γένουντι, ούτι μωναχές τους θέλει, κάπουν κι τυράννια. Εικείν' τα χρόνια δεν έδαφαν τ' αυγά μη μπουιές αμά μη μπακάμι. Ήταν σκίζεις απού κόκκινου ξύλου που τις στούμπιζαν στου σιδηρόγουδι κι τις έβραζαν γισα να κουκκινίσει του νιρό.

● «Τί δα φάμι βράδυ κουτσουλιά μη λάδι». Του έρμου καθημερινό φαγί έβανειν τις νοικουκυρές σι μιγάλουν χτιζάν. Ήθηλειν να μαγειρέψουν καθι μέρα μνιά κι ντιγιό κι τρεις βουλές. Αυτή η παροιμία

λέγονταν για τ' αυτές που αποστιναν μη του μαγειρίμα.

● «Μάν, κακά κι νάνι». Ντιπ δουλειά μούγγι φαγί, χρεία, κι ύπνου, μούγγι καλουτέραση.

● «Πουλά μαν, πουλά κακά, ουλίγα μαν, ουλίγα κακά». Λιγώτιρου τρωσ λιγώτιρες βουλές πας στουν απόπατου.

Του Νίκου Σπάρτσον

● «Για φαγί πρώτους για δουλειά τιλιυταίους». Ου τιμπέλης πρώτους στου φαγί αμά στη δουλειά καντίπουτας.

● «Ακόμα δε δηήκεις απ' τ' αυγό σου». Είσι μικρός ακόμα δεν αμπουρείς να φκιάσεις μιρικές δουλειές πούνι για τρανούς.

● «Σι ένα καζάνι βράζουν αυτινοί». Τις ίντιγες ντιγιαβουλές έχουν.

● «Αυτός είναι πέσει πίττα να σι φάγου». Όλα έτοιμα τα θέλει, όλα στου χέρι, δεν τσιαλασάει καν κι καν.

● «Τουν ήρθειν λουκούμι». Τουν ταίργιασιν σα γάντι, τιργιάστικειν η δουλειά του.

● «Θέλει κι του παξιμάδι βριμένου». Δεν αξαμώνει καν κι καν. Όλα στου χέρι τα θέλει.

● «Έχασειν κι τ' αυγά κι τα καλάτσια». Τάχασειν, σιάστισειν, δεν ξέρει πούνι τα σεία του. Σιαστούμ καλντούμ, που λέμει στη Νιάουστα.

● «Εφαγάμι ψουμί κι άλας μαζι». Είμαστον μαζί στου στρατό στου ίντιγου αντισκηνου, στις ίντιγιες λαχτάρες. Εκαμάμι χρόνια μαζι στου θρανίου, στη δουλειά κι αλλού.

● «Τί γιλός αυγά σι καθαρίζουν»; Δίχους φανηρόν λόγον γιλάει. Όπουσ ίλιγαν κι οι αρχαίοι «Γελά ο μωρός καν τι μη γελοίοι εί».

● «Ψουμί χουρίς μαιά δε γένητι». Για ούτι κι αν δουλειά χρειάζουντι κι ουλίγειν παράδεις όπουσ για του ψουμί χρειάζεται προυζύμι.

● «Του πούλησειν για ένα κουμάτι ψουμί». Ντιπ μπαντγιαβός τόδουκειν καμνιάφρας κι απού ανάγκη.

● «Κάτσι στ' αυγά σου». Μη ανακατώνισι εικει που δε σι σπέρνου. Κάτσι όπουσ κάθητι η «λουσαριά στ' αυγά της. Κάτσει φρόνιμα, μη τραβάς ξένους γκαηλέδεις.

● «Πίττα που δεν τρωσ μη σι μέλει κι αν καγειά». Μη ανακατώνισι σι ξένεις δουλειές, κοίταζει το τζιάκι σου να παγαίνει ίσια κι αφκέτους τους άλλους να φκιάνουν αυτό που ξέρουν όντας δε σι ρουτούν.

● «Κάθητι, κάθητι αυγά γινάει». Πάσα ώρα γιουμάτους απιτήσεις είναι, όλου γυρεύει κι απού τίπουτας, όλου λέει κι απού κάναν λόγουν ξιπόλυτου. Απητάχνητι σαν την πουρδη.

● «Γίνηκαν μέλι - γάλα». Μόνιασαν, συνεννοήθηκαν, τα βρήκαν, πάλι πού είσι ιάμι.

● «Κάθι πράγμα στουν κινό του κι τ' αυγό την Πασκαλιά», λέμει στη Νιάουστα κι' ου κουλιός τουν Αύγουστου, λεν αλλού. Όλα τα πράγματα θέλει να γένουντι μη τη σειριά τους στην ιπουχή τους.

● «Παλληκάρι της φακής». Αμπουρεί δα νάταν κανένας πό, τρουγειν πουλύ φακί κι δηήκειν παλληκάρι. Είναι ψιτουπαλλικαράς, άντρας πέρπιρας γαμπρός της αχιλώνας, όπουσ λέμι.

● «Έφαγειν την παπάρα του». Έφαγειν έναν μπουζιάν πούταν φλους δικός του, λέμει στη Νιάουστα. Κάναν κινό που ζύμουσαν όλα τα σπίτχια του ψουμί βαστούσειν για μνιά ιβδουμάδα. Του καλουκαίρι αμά μούχλιαζειν κι απού λίγου ή στέγνουειν πουλύ, γένουταν ντιπ κόκκαλου. Αυτό του ψουμί τόφκισαν παπάρα. Έλιουσαν

ουλίγη λιγδα στου τηγάνι κι έβαναν κι ουλίγου νιρό κι κεί μέσα έριχναν τις δαγκουσκίες του μπαϊάτικου ψουμί κι του τσιγάριζαν. Του ψουμί απουρουφούσειν του νιρό κι μαλάκουνειν. Τρώγονταν σα φαγί τις ταχισινές ή του βράδι.

● «Δεν υπάρχει κρέας δίχους κόκκαλου». Τώρα αμά υπάρχει γιατί οι κασάπιδοι τα βγάζουν τα κόκαλα κι πουλούν του κρέας όσου θέλουν. Εκείν' τα χρόνια που δεν είχαν ούτι ψυγείου ούτι τίπουτας, τα ζώα κρέμουνταν στου τσιγκέλι όλου γιουμάτου μύγεις που τις έντγιουσαν μι ένα φουκάλι χαρταρένιου. Του κρέας πουλιούνταν μι κόκαλα μαζί.

● «Τουν κρέμασαν τα χουλιάργια». Άργιασειν νάρθει για φαγί κι' άλλοινοι αχίρησαν να τρων, ή μπίτησαν του φαγί. Του χουλιάρι του δε χρειάστηκεν, ήταν κριμασμένου.

● «Καλώς τα χαίρηστι». Λέμει στη Νιάουστα για τ' αυτούς που τρων. Να χαιρησέστι τα φαγιά που τρώπι. Αυτινοί απαντούν ευρίστι να φάμει» ή κουπιχιάστι στο σουφρά. Κι' αυτός απαντάει: Χαρήτι! Να χαίρηστι του φαγί σας. Ιυχαριστώ δε θέλου να φάγου.

● «Αλί απ' τ' αυτών που καρτιράει της γεπουνιάς του γόμου». Αλλοίμουουν αν καρτιράς απ' τους άλλους αν δεν αμπουρείς να ξυστείς μοναχός σου εκεί που σι ξέντηι.

● «Βγήκειν λάδι πανουθιό στου νιρό». Μιρικοί φκιάνουν ζαράργια μι έργα κι λόγια κι ύσταρνας σι κάμνουν κι τουν καλό. Θέλουν να βγούν πανουθιό, όπουσ του λάδι στου νιρό.

● «Δεν τ' αλουνίζου τ' αυγά». Πουλλές δουλειές δεν είναι τόσο εύκουλεις όσου φαίνουντι στην αρχή. Θέλουν υπομονή, συλλουγή «ι όριξη για να γένουν σουστές.

● «Θύμουσεκς πχέ ξύδι να ξιθυμώσεκς». Κι αν θύμουσεκς δε μας μέλει. Ας θύμουσεκς δε σα χαλάσει ου κόσμος.

● «Στου φαγί αντρουπή δε χρει-

άζητι». Όντας πεινάς να τρωσ κι δε χρειάζητι αντρουπή όντας σι φιλέβουν. Μιρικοί αντριγιούντι κι απουμινίσκου νηστικοί.

● «Ζάχαρη η δουλειά μας». Πιργιλαστικά του λεν για μιιά δουλειά που δε γένητι σουστά.

● «Γουργουρίζου τ' αντίρά του». Έβαν κριμέν πεινάει γιατί είναι ιφτουχός κι γουργουρίζου τ' αντίρά του.

● «Να λιγδώσει τ' αντίρο μας ψίχα κι μη κάνα καλό φαγί». Αμάν απού νηστεεεία κι απού διαίτα.

● «Όλα τ' αχαμνά ψουμνιά η ύφη τα βγάξει». Εικείν' τα χρόνια οι ύφεις ζούσαν μη τις πιθηρές κι στις αρχές ίσιαμι να μάθουν οι ύφεις τις δουλειές, όλου τις παραμάζουσαν οι πιθηρές όλα τα στραβά στις ύφεις τ' άριχαν.

● «Παντού πιπέρι μαύρου». Σι όλα ανακατώνητι, ρουτιχέτι δε ρουτιχέτι, για όλα έχει κι μιιά γνώμη, όπουσ του πιπέρι του μαύρου που του ρίχουσι σι όλα τα φαγιά.

● «Τρώγουντας ανοίγει η όριξη». Όσου τρώει κανένας τόσου θέλει να ξανατρώει κι αμά αχρινίσει σταματημόν δεν έχει.

● «Πουλύ τρωσ ντάνταλου έχεις;». Λεν για όσουσ τρων πουλύ κι δε θάνουν κρέας απανουθιό τους ή κι για τ' αυτούς που τρων πουλύ Ντάνταλους στην κοιλιά είναι. Αυτό που λεν τινά στ' αντίρά τους.

● «Σα γύρει του γάλα δε ξαναμαζώνητι». Όντας χαλαστούμι μι έναν δύσκουλα ξαναβρίσκουμι τις παλιές μας σκέψεις, τη φίλια.

● «Ζάχαρη να είσι δεν τρώγησι». Εικείν' τα χρόνια του γλυκό πράγμα που είχαν τα σπίτχια ήταν η ζάχαρη. Δεν είχαν τόσα λουγίσμα καλούντγια που έχουμι σήμερα. Η παροιμία λέγητι για τ' αυτούς που μας παγαίνου ινόνια κι λεν του άσπρου μαύρου κι σι σκαυιάζου.

● «Κάλιου ύπνου παρά δείπνου». Σαν είναι απουσταμένους κανένας κι υυστάζει, είναι καλύτιρους ου ύπνουσ απ' του φαγί.

● «Η κυρά η Θωμαή απ' τουν ύπνου στου φαγί». Ακόμα δεν άνοιξιν τα μάτια του ρίχτηκειν στου φαγί μη τα μάτχια γιουμάτου γκαμάτζεις.

● «Δα μη φκιάσεις τα μούτρησ απού κρέας». Δεν αμπουρείς να μι αντρουπιχιάσεις. Κι αν πεις κι αν ξιπείς δε σ' έχου ανάγκη.

● «Μοναχός σου τ' άφκιασεις, μοναχός σου φάπα». Απάλαμει αυτό που έφκιασεις, λεν για έναν που ανακατατώνητι κι τσακώνητι μ' άλλουους. Καθάρισει για πάρτι σου, όπουσ λέει σήμιρας η νιουλαία.

«Ου νηστικός πλασταά νιργιάζητι». Φέρνουμι στου νού μας ντάιμα αυτό που δεν αμπουρούμι να απουλάψουμι.

● «Ου νάχας κι ου καμινάχας δάγκου του ψουμί ξηρό ή καλύτιρας «Νάχα χαδιόφι, νάχα ιλιές, νάχα κι βατσινόμουρα, δάγκου του ψουμί ξηρό». Άλλου του τί θάνουμι μη του νου μας κι άλλου του τί γένητι στου τέλους. Τις πλειότερις τις βουλές δε γένητι αυτό που θέλουμι, δε βγαίνου τα ονειρατά μας.

«Ποιός έχει του μέλι κι δεν αγλείφει τα δάχτυλά του»; Όποιους ανακατώνητι μη πράγματα χρήσιμα τα λιξουρεύητι όλου κι κάτι παίρνει απ' τ' αυτά.

● «Ου λόγουσ σου μη χόρτασειν κι του ψουμί σου φάτου», ίλιγαν τότε όντας τους ίλιγαν ουρίστι να φάμι. Έχεις όριξη να μη βοηθήσεις του ξέρου αμά μη φτάνει ένας καλός λόγουσ.

● «Ξηρό ψουμί κι κόακινα μάγουλα». Εκείν' τα χρόνια οι μάνεισ μας δε μας παρακαλούσαν να φάμι, ειμείς τις παρακαλούσαμε να μας δώσουν να φάμι. Φωναζάμι απού κά του απ' την ουλή. «Μάνα μπα πείνασα τί να φάγου»; «Πάλι δα φας ντάνταλου έχεις; Φάει ξηρό ψουμί κι κόακινα μάγουλα». Κι μας έβαναν στη φιλίτσα ουλίγη ζάχαρη μη νγιό σταζές νιρό να μην την παίρνει ου αέρας, ή μας έβαναν φασούλια στη φιλίτσα ή ζουμί κι μπάτσιουσι κι έβγνάμι στου σουκάκι μη

του ψουμί στου χέρι. Τώρα τα μικρά τρων λουγίσιμα κι τα παρακαλούν φκιάνοντας χίλια караγκιουλζ-λούκια για να φαν.

● «'Η τ' αυγὸ χτυπήσει στην πέτρα ἢ η πέτρα στ' αυγὸ, τ' αυγὸ σπάξει». Ἐτσι κι' ου αδύνατος άνθρωπος κι ου φουκαράς ὅλου την παθαίνει.

● «Νηστεύει ου δούλους του Θεοῦ γιατί δεν ἔχει να φάει». Αφού δεν ἔχει τί να φάει νηστεύει απ' την ἔρμη την ανέχεια.

● «'Αρπαζει να φας κι κλέβει νάχεις». Την σήμερον ημέραν οι πλει ὄτιροι κόσμοι αὐτὸ φκιάνουν. Ἄρπαζει ν' αρπάξουμι να πουρέψουμι τώρα κι κλέβει να κλέψουμι για νάχουμι κι για ὑσταρνας. Για τ' αὐτὸ κι δα μας χάσει ου Θεός.

● «Κι του ψουμί ψουμάκι» τούπαμι στην κατουχή ὄντας οι Γερμανοί μας τα πήραν ὅλα κι δε μας ἄφθηκαν οὔτι καλαμπούκι για καμινιά μπουμπότα κι κατσιαμάκι.

● «Φάει ὡψη ιλιές μπα καλό εἶνι κι του χαδιάρη». ὄντας ἔχεις καλύτιρου φαγί γιατί να φας του χειρότηρου; Αμὰ εἰκείν' τα χρόνια οι ὡφεις ἦταν οι καταφρονημένεις.

● «'Ὀλους ο αγώνας για τη μάσα γένητι». ὄλεις οι δυνάμεις μας του τσιαλάστημα, οι κόποι μας γέωνντι πρώτα για του φαγί.

● «'Να φας ξένου ψουμί για να καταλάβεις τη γλίκα του». Εκείν' τα χρόνια οι μάϊ πλουσιότιροι εἶχαν δούλους ἢ κι ἄλλους που δούληβαν στη δουλειά τους, που τους τάιζαν. Μιρικοί κι νοικουκυροί ακόμα που εἶχαν κι παρὰ εἶχαν ἔστειλαν τα πιτυγιά τους να δουλέψουν σι ξένη δουλειά για να μάθουν τί εἶνι ου κόσμος κι να τιμοῦν αὐτὸ που τους δίνουν οι γουεῖς τους. Σήμερας κακουμαθαίνουμι τα πιτυγιά μας, τα δίνουμι οὔτι θέλουν κι ὅσα θέλουν.

● «Στρουμένου σουφράν βρήκειν». Τα βρήκειν ἔτοιμα ὅλα. Ου γαμπρός πάει μούγγι μη τα παπούτσικια στου χέρι στου σπίτι της ὡφης. Βρήκειν στρουμένη δουλειά

έτοιμη.

● «'Ἄλλου του κάτσει να φάμι κι' ἄλλου του μανικουτράβηγμα». ὄντας σι λεν μι μισὸ στόμα κάτσει να φας αντιργιόσει, ἄμα ἂν σι τραβήξουν κι ἀπὸ του μανίκι τὸτι ξιθαρέβεις.

● «'ὄντας κουπεί του γέρου του φαγί κόφτουντι κι' οι μέρεις του». Τὸτι ου γέρους αρουσταίνει κι ἀποῦ γάλια γάλια τυλιγῆτι του κουβάρη του.

● «Ου καλός ου μύλους ὅλα τα αλέθει». Τρώει οὔτι νᾶνι δε χαμπαρίζει, κι δε ντυγιαλέγει, αλέθει σαν του μύλου του Μαγγανάρη.

● «Καλό του φαγί ὄντας ἔχει λάδι». Οι παλιοί ἐφκιαναν οικουνομία παντοῦ ἀκόμα κι στου λάδι του σαμόλαδου. Τα καλά τα φαγιά ἀμὰ χωρίς λάδι δε γέωνντι.

● «Τρώει μη ντυγιὸ μασέλεις». Πολυφαγάς, ἀχόρταγος σι φαγί κι σι χρήμα.

● «'Αναστινάζει κι δειπνάει κλαίει κι γιουματίζει ὄντας ἔχει γκαωλέδεις τρανοῦς κι κασαβέτχια μιγάλα.

● «'Απ' τὸνα φαγί στ' ἄλλου». Ντάνταλουν ἔχει κι τρώει συνεχῆ.

● «Κουκιά εφασγάμι ιχτές σήμερας του ζουμί τους». Ἰφτουχὸ φαγί εἶχαμι κι χτές κι σήμερας.

● «'Απ' την πείνα σα μπακλαβάς μας φαῖνητι». ὄντας πεινάς ὅλα εἶνι ὡστῆμα ὡς και του ξηρὸ του ψουμί.

● «'Αποῦ τσιμπρήν παίρνεις ἀποῦ φαγάν καμινιάφρας». Δεν αρτινῶει τίπουτας ἀποῦ φαγάν.

● «Γλυκάθηκειν η γριά στου μέλι δα φάει κι του σαρτσέλι». Ἡ ὄπους λεν καλόμαθειν η γριά στα σίκα. Μουρσεῦτηκεν, ὄπους λέμει του σουλι.

● «'Η κοιλιά εἶνι στουν ἀθρουπου λακιά» που θέλει γιάμουσμα.

● «'Η κοιλιά κι πουλλά κι ουλίγα χουράει». Ἀμπορεῖς να φας κι' ουλιγᾶτιρο κι πλειότιρου.

● «'Η κοιλιά παραβύργια δεν ἔχει». Τρως ὄπους ἀμπουρεῖς χουρίς να φαῖνητι τί ρίχεις.

● «Φαρδὺ στομαῖχι ἔχει». ὄπους λεν φαρδιά καρνγιά κι τα κακά διχοῦμινα κι τα καλά διχοῦμινα.

● «'Σα σκλάβους δούληψει μα σαν αφέντης φάει». Ἐτσι εἶνι ἀφού ὅλη η φασαρία γένητι για την ἔρμη τη μάσα, πρέπει κι να τ' ἀπουλάψουμι μη την ησυχία μας. Οι γιατροῖ λεν τριάντα βουλές να μασούμι μνιά δαγκουσκιά.

● «'Σι καλοῦ κουμπάρου σπίτι ὄποιους κάθητι δε φεύγει». Ἀμα σι πιρπιοῦντι κι σι καλουδέχουντι δε φεύγεις.

● «Κι του πουλιού του γάλα ἔχει». Τίπουτας δε λείπει ὡς κι αὐτὸ που δεν ὑπάρχει, ὅλα τάχει.

● «Δῶσει μας Θε μου ψουμί κι ὑπουμουνή». Τα ντυγιὸ τρανύτηρα ἀγαθά στουν κόσμου, μη πίστη κι δραστηριότητα τα δίνει ου Θεός.

● «Του ψουμί κινάει τα δάκρυα του ψουμί τα σταματάει». ὄλα για του ἔρμου του συμφέρου γέωνντι. Σαν δεν ἔχεις κλαῖς, ἀμὰ τ' ἀπουκτῆσεις σταματάς.

● «'ὄλα εἶνι ὑφάδια της κοιλιάς κι του ψουμί στημόνι». Του ψουμί εἶνι του κυριώτιρου ἀπ' τις θρουφές που γιουμᾶζει του στομαῖχι.

● «'Σι πουλλοῦς η πείνα γένητι δάσκαλους». Ἰκτιμοῦν του ψουμί που τρων κι φέρνουντι καλύτιρας.

● «'Ὁμορφέ μου κι καλέ μου δόμι τίπουτας να φάγου». Καλές οι χάρες κι ομμουρφικῆς καλές κι οι ἀγάπεις ἀμὰ σα λείψει του φαγί τὸτις τα πράγματα σκουραῖνουν.

● «'Η πείνα ανοίγει τα μάτχια». Σι φκιάνει τσιαλασάρην, δουληφτάρην κι ινιργητικόν.

● «'Η πείνα θηρίζει». Ἀκόμα σι μιρικές μιριές της γης, η πείνα θηρίζει τους ἀνθρώπους, ὄπους μας θέρησειν στην κατουχή του '41.

● «'Η πενα βγάζει μάτια». Ἀμα πεινάς δεν ξέρεις τι φκιάνεις.

● «Του πουλι ταμάχι χαλνάει του στομαῖχι». Οι λήξουροι κι οι λαίμαργοι χαλνοῦν του στομαῖχι τους. Κι' οι ταμαχιάρηδοι την ὑγειά τους.

● «'Να του πῖνεῖς ἀμὰ να μη σι

πίνεις». Κι' όπουσ ίλιγαν οι αρχαίοι να πίνεις τόσο όσου ν' αμπουμείς να πας στου σπίτι σου μουνωχός να μη σι παγαίνουν. Να πίνεις μη ρέγουλα χουρίς να χαλνάς την υ- γειά σου.

● «Όποιοι πίνουν κι μυθούν α- λησμονούν όσα χρουστούν». Έτσι είναι, πουλλοί πίνουν για να ξιχνούν όπουσ λεν τα τραγούντγια.

● «Βάλει νιρό στου κρασί σου». Για τους άφρουστους εικειν' τα χρώ- νια οι γιατροί ίλιγαν να πίνουν νι- ρουκράσι. Αμá η παροιμία λέει να μην είσι θάρδαρος μι αγύριστου κι- φάλι στα φισσίματά σου, να συνου- έσει μη τους άλλους.

● «Του καημένου του κρασί φκι- άνει την καρντγιά χρυσή». «Εφραι- νει οίνος καρδιαν ανθρώπου», όπουσ λεν.

● «Τρώς για να ζεις δε ζεις για να τρώς». Μούγγι φαγί δεν είναι η ζουή μας, έχει κι' άλλες απουλά- ψειςκι άλλες υπουχριώσεις.

● «'Αν είχα τυρί προυσφάγι δε γύριβα». 'Αν είχα παράδεις δε γύ- ριβα γνάμεις.

● «Τόφαγειν ως του κόκκαλου». Μπίτισειν δεν έχει άλλου.

● «Τρώει του ιφτουχού δίκη». Τουν αδικήσειν, τουν έφαγειν στου καντάρι, τής τόφαγειν του δίκηου.

● «Πριν ακούς την όριξη σου συμβουλέψου του πουγγί σου». Η ψυχή όλα τα θέλει κι' όλοι θέλουμι τα τρανά κι τα καλά αμá τα φτά- νουμι;

● «Η πείνα υπουφέρητι η δίψα όχι». Είλιγαν τάχα στουν πόλιμου της Μικράς Ασίας στις πρώτεις γραμμές μη την επίθιση δεν είχαν να φαν κι υπόφιναν την πνείνα α- μá για να κόψουν τη δίψα τους έ- πιναν κι νιρό απ' τις τρήτεις πόφ- κικαναν οι πατημασκιές απ' τ' άλλου- γα στη λάσπη.

● «Γióμα καλό κι δείπνουν ούτι αμπουμείσεις». Ούτι δα δόσει ου Θι- ός, αλαφύ φαγί για να κοιμηθείς καλά.

● «Δε χουρταίνει του μάτι του». Σι όλες τις ηλικίεις του στομαχί

χουρταίνει αμá του μάτι είναι αχόρ- ταστου, θέλει να τα γλέπει όλα. Αμá η παροιμία λέει για τους τα- μαχιάρηδεις.

● «Καν ψουμί δεν είχαμι... ρι- πανάκια για την όριξη». Μιρικοί ψουμί δεν έχουν να φαν κι μιγαλου- πιάνουντι.

● «'Αν δε δουλέμεις δεν τρώς». Έτσι είναι. Αμá έλα που σήμιρας αλλάζουν τα πράγματα. Οι τιμπέ- ληδοι πιρνούν καλύτεις.

● «'Επισαν μη τα μούτρα στου φαγί». Ήταν νηστικοί κι ρίχτηκαν όπουσ τα όρνια στου ψουφίμι.

● «Πίττα έχου ιχιζαν έχου άς τουν φαν να ηουχάσου». Αμπουμεί να έχου να φάγου αμá τις στινα- χώριες ποιός δα μη τις πάρει;

● «Φάδα χουρίς κρουμμύδι είναι γάμους χουρίς πιχνίδι». Του τσιγα- ριστό του κρουμμύδι όλα τα φαγιά τα νουστιμαίνει όπουσ κι τα πιχνίντ για στους νιόπαντρους.

● «Ακριβός στα πίτυρα ιφτινός στ' αλεύρι». Στιναχουργιέτι για καντιπουτένια πράγματα κι δε γέ- νητι μουκαέτης για τις τρανές τις δουλειές.

● «Ιού τρώς γκανταίφι κι γω νούδι ψουμί καλαμπουκίσκιου». Ου αδικημένους έχει παράπουνον για κακή μοιρασιά.

● «Αλλού γιννάς τ' αυγό σι μέ- να κακαρίζεις». Ιμένα μη πινάς κι μη λες καλά λόγια αμá αλλού πα- γαίνεις κι πληρώνεις. Ακούμι λόγια χουρίς κέρδους.

● «Γλυκός σα του μέλι κι βαρύς σαν του άλας». Έτσι είναι ου κα- λός κι μνιαλουμένους άνθρωπος.

● «Δεν έχει ψουμί, δε θγαίνει; βούτυρου». Δεν έχει προυκουπή κι κασιάρα δεν υπάρχει κέρδους.

● «Όποιοις πίνει βιρισέν κρα- σί μιθάει ντιγίό φουρές». Γιατί ξα- πουλινιέτι κι πίνει πουλύ, αμá κι σαν έρχητι η ώρα να πληρώσει τουν πιάνει νταμπλάς.

● «Στην πίττα πάτησεις». Του δρήκεις ιπέτυχεις αυτό είναι. Ή κι απ' την ανάπουδη. Την έπαθεις, ε- πισεεις στην παχίδα.

● «Σέβηκειν αγγίδα στη βασι- λουπούλα απ' τ' αυγό». Ου καλου- μαθημένους θυμώνει μη του παρα- μικρό. Όλου παράπουνα κι γκρί- νεις είναι. Προυσέξτι να μην τουν τσατσάνουμι.

● «Του δυνατό του ξύδι ως κι τ' αγγειό του σκίζει». Έτσι είναι, ου αράθυμους ου άνθρωπος θυμώ- νει εύκουλα κι τουν φουβούνται ό- λοι.

● «Σαν έχεις ψουμί είσι έξυ- πνους». Σαν είσι πλούσιος κι τα λό- για που λες φαίνονται έξυπνα.

● «Βράσει ρύζι». Μη χειρότερα. Δεν πήγαν καλά τα πράγματα.

● «Η νοικουκρά που δε θέλει να ζυμώσει όλη μέρα κουσκινίζει». Στουν κινό που ζύμουσαν σ' όλα τα σπίτχια τ' αλεύρι του κουσκινίζαν για να δγάλουν τα πίτυρα. Η πα- ροιμία λέγητι για έναν που δε θέ- λει να μππίσει μνιά δουλειά κι τη μακρουσκιλίζει.

● «Όποιοις αγαπάει του μέλι δε φουδάται τα μιλήσιια». Όποι- ους έπισειν στουν έρωτα, η σι άλ- λεις χαρές, καγαπάει τις παράδεις υπουμένει τις λαχτάρεις κι τουν κίν- τνου.

● «Καλό είναι του τυρί αμá βα- λημένου σι κακό ασκί». Μιρικούς θέλουν να τους λεν καλούς αμá δεν είναι.

● «Τώρα που γίνηκειν η σάλ- τσα γιαούρτι δεν έχουμε χουλιάρη». Λέγητι για τουν παππού που θέλει αμá δεν αμπουμεί να φκιάσει έρω- ταν κι' άς έχει ιυκηρίεις. Ή για όλους που δεν αμπουρούν να ικη- ταλιουτούν μνιά κατάσταση.

● «Της γειτόνισσας τ' αυγά εί- νι μάι τρανύτρησα». Όλοινοι ζηλεύ- ουμι τους άλλους δίχους νάχουμι δίκηου τις πλειότεις βουλές.

● «Αυτός δα μας φκιάσει του χρυσό τ' αυγό». Λέγητι πιργιλα- στικά για χαϊδημένους που τους δί- νουν χίλια καλόντγια κι καρτιρούν απ' τ' αυτοίς ηπιτυχίεις.

● «Δεν υπάρχει αλεύρι χουρίς πίτυρα κι κρασί χουρίς κατακάθι». Όσου έξυπνους κι καινός κι άν εί-

νι ένας άνθρωπος δα έχει κι' αυτός τα κουσούργια του.

● «Τα ολίγα λόγια ζάχαρη κι τα καθόλου μέλι». Των φρονίμων ολίγα είλιγαν οι αρχαίοι. Όποιους λέει ουλίγα λόγια είνι κερδισμένους.

● «Των φρονίμων τα πιντιγιά πριν πεινάσουν μαγειρεύουν». Θέλει να ητιμαζομέστι αρχίτηρας για τις δουλειές μας, αν θέλουμι να ιπιτύχοιμι.

● «Μι τουν ίδρουτά σου κερδίζεις του ψουμί σου». Μη την τιμπιλιά δεν κερδίζουμι καν τίπουτας.

● «Όποιους μαγειρεύει ξέρει τί τρώει». Αυτός που είνι πανουθιό στου κιφάλι απ' τις δουλειές του, ξέρει τί φκιάνει δεν τουν γιλούν οι άλλοινοι.

● «Ου διψασμένος πίνει κι δεν ουμιλάει». Όποιους έχει ανάγκη δε φκιάνει σιαματάν κι φασαρία κι δε χάνει αυτό που τουν δίνουμ.

● «Σαν τί σένα μπρέ κασίδι χίλιους έχουμι στου ξύδι». Του λέμι για ανθρώπους άχρειαστους κι τιπουτένιους κι για κακούς γαμπρούς.

● «Τέτοιους φίλους τέτοια πίττα». Καλύτηρους φίλους καλύτηρη πίττα. Στους άξιους δίνουμι τραυτήρη περιποίηση.

● «Τρεις τ' αυγό κι του κουκράδι αχώργια». Οι τσιμπιρίδοι που δε δίνουμ ούτι στου άγγιλό τους νιρό αφήνουμ καμνιάφρας νηστικούς κι τους δικούς τους ανθρώπους.

● «Έφαγειν τη χειλόπιττα». Δεν ιπέτυχειν στουμ έρουτα κι στουμ προυξηνιό τουν έντιδιουξαν.

● «Ου πασταρμάς δεν του φοβάτι του άλας». Οι άνθρωποι που αντέχουμ στις δυσκολίες είνι μαθημένοι στις ταλιπουρίες, δε φοβούντι.

● «Πολλοί μαγείροι χαλνούμ τη σούπα». Ούπου ανακατώνουμτι πουλλοί άνθρωποι κι ακούγουμτι πουλλές γνώμες, αργάει να βγει μνιά σουστή απόφαση. Τα πουλλά τ' αφηνητικά και οι πουλλές μαμές βγάζουμ του πιδι στραβό.

● «Πάρτ' αυγό κι κούριπέ του». Από ναν που δεν έχει δεν παίρνεις τίπουτας. Απ' του ουλίγου του ουλιγότερον.

● «Λουκούλειον γιόμα». Ου Λούκουλους ή Λεύκιος - Λευκίνιος (117—56 π.Χ.) ήταν Ρουμαίος στρατηγός που τουν άριζαν τα πλούσια κι καλά φαγιά. Έτσι απόμειναν στην ιστουρία κι ίσιαμ σήμιρας λέμι για υόστιμου κι μπόλικου γιόμα.

● «Μη καλουγέργια πίττα δε φκιάνεις». Τα καλουγέρικα τα κερύντγια δεν έχουμ ντίπ ψουμί μέσα. Έτσι κι στις δουλειές μη πουρδές αυγά δε βύφουμτι, θέλει παράδεις, ιργαλεία κι ουργάνουση.

● «Να λείψουμ τα πιπέργια σου να ιδώ την προκουπη σου». Να λείψουμ αυτινοί που σι βοηθούμ κι τότε να δούμι την παλληκαριά σου.

● «Κουβανάει κρασί κι πίνει νιρό». Κουπιάζει κι τσιαλασταίεσι ξένη δουλειά αμά δεν παίρνει όσεις παράδεις πρέπει.

● «Η διάση ψένει του ψουμί αμά δεν του καλουμένει». Όντας αντιγιαζομέστι ου δουλειές μας δε γένουμτι όπους πρέπει. Τα πρόχειρα χαλνούμ αγλήγουρας.

● «Σι ξένου κρασί νιρό μη βάνεις». Κοίταξι τη δουλειά σου κι μη σι μέλει για ξένους γκαηλέδεις.

● «Λόγια της καραβάνας». Σιακάδεις που λέγουμτι στου στρατό την ώρα που τρων, χαζουμάρες χουρίς προκουπη κι βάση.

● «Αυγό αν πάρεις απ' αυτόν κουκράδι δεν έχει μέσσα». Λέγητι για τους ιμπόρους που κυτάζουμ να σι γιλάσουμ. Να πουλήσουμ ακριβάτιρα.

● «Όποιους έχει πουλύ βούτρου αλείφει κι στουμ κώλου του». Όποιους έχει πουλλούς παράδεις ή πουλύ πουσόν από να πράγμα φκιάνει σπατάλη, ξουδεύει μι χούσμι.

● «Η κουβέντα του δεν έχει άλας». Λέει άνουστα λόγια χουρίς να αμπουρείς να τουν ακούσεις.

● «Όσου ζυμώνεις του προ-

ζύμη τόσο φουσκώνεις». Όσου πλει ότιρου εσιαλαστάς για τις δουλειές σου τόσο τραυτήρου κέρδους έχεις. Όσα πλειότερα μαθαίνεις έναν άνθρωπουμ τόσο μαί κανός γένητι.

● «Πότι μη τα κερύντγια του πότι μη του χαλβά τουν έφειρειν την καλόγρηα μη τα θηλήματά του». Μιρικοί ξιγιλουμ μη τα φισίματά τους, μη χίλια νγιό καλουπιάσματα κι οι πουνηροί γαμπροί τα ιντγια φκιάνουμ.

● «Τα κάστανα θέλουμ κρασί κι τα κερύντγια μέλι». Κάστανα βρασμένα κι γλυκό κρασί, λέμι στη Νιάουστα. Για κάθι δουλειά χρειάζουμτι κι τα απαραίτητα πράγματα.

● «Για να ζυμώσεις του ταχύ απουβραδύς κουσκίνας». Έτων φρονίμων τα παιδιά πριν πεινάσουμ μαγειρεύουμ. Χρειάζητι προυητοιμασία για δουλειές που θέλουμ να φκιάσουμια.

Ν. Σπάρτης

ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

Έμμετρη απόδοση: Στέλιου Σβαρνόπουλου
Παρουσίαση - Σχόλια: Γιάννης Καρατσιώλης

Το ποιητικότερο ίσως κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης το Άσμα Ασμάτων του Σολομώντα ο αξιωματικός φίλος λογοτέχνης της Βέροιας Στέλιος Σβαρνόπουλος έγραψε το 1977.

Η θερμή υποδοχή της 1ης έκδοσης και η εξάντλησή της, αποτέλεσε αφορμή για την έκδοση συμπληρωμένης της δεύτερης έκδοσης το 1978.

Παρόλο που πέρασαν τόσα χρόνια, το έργο του Στέλιου Σβαρνόπουλου θεωρείται αξιόλογο στη λογοτεχνική του απόδοση. Συζητώντας με τον αδελφό του συγγραφέα Θανάση Σβαρνόπουλο μου εξέφρασε την πενία του, γιατί πεθαίνοντας ξαφνικά και πρόωρα ο Στέλιος, δεν πρόλαβε να διαθέσει πολλά βιβλία του (μεταξύ αυτών και το Άσμα Ασμάτων), τα οποία βρίσκονται ελλείψει χώρου στο μικρό καφενεδάκι του (οδός Αντ. Καμάρα) και πιθανόν κινδυνεύουν με καταστροφή. Καλό θα ήταν κάποιος πολιτιστικός φορέας της Βέροιας ή και η δημοτική αρχή να τα έπαιρνε για να τα

αξιοποιήσει.

Μετά από αυτή την παρένθεση επανέρχεται στο πολύ αξιόλογο αυτό έργο που αποτελεί έναν ύμνο στον έρωτα και είναι στολισμένο με πολλά καλλογικά στοιχεία. Η λογοπλαστική ικανότητα του μεταφραστή ξαναζωντανεύει το υπέροχο αυτό λογοτέχνημα της Αγίας Γραφής. Η ροή του έργου είναι συνεχής και η γλαφυρότητα της γλώσσας που τπηχεί και τον εσωτερικό παλμό του μεταφραστή, συνεχίζεται από την αρχή μέχρι το τέλος.

Η έμμετρη αυτή απόδοση του Βιβλικού έργου γίνεται (όπως μας εξηγεί και ο συγγραφέας) από το κείμενο των Ο'.

Ο' (εβδομήκοντα) ήταν ο αριθμός αυτών που μεταφράσαν στην Αλεξάνδρεια κατά τον 3ο αιώνα π.χ. την Παλαιά Διαθήκη από την εβραϊκή γλώσσα στην ελληνική. Από αυτή λοιπόν την μετάφραση έκανε ο συγγραφέας και την ελεύθερη απόδοσή του.

Αξιοσημείωτα είναι και τα σχόλια που παραθέτει ο Στέλιος Σβαρνόπουλος ανάμεσα στα κεφάλαια του έργου και διακρίνονται για την ειλικρίνεια, την παραστατικότητα και την σπάνια θεολογική κατάρτιση του συγγραφέα.

Δεν πρέπει να παραλείψω τις θερμές κριτικές γνωστών ανθρώπων της εκκλησίας και των γραμμάτων που συνοδεύουν το έργο, ανάμεσά τους και οι: Μητροπολίτης Νικαίας Γεώργιος (από την Βέροια), Αρμόν Μορνταχάι (από το Τελ-Αβίβ), Ντίνος Χριστιανόπουλος (ποιητής - Θεσ) νίκης), Τάκης Γκοσιόπουλος (κριτικός - Θεσ) νίη), Ηλίας Νέβας, Παύλος Πυρινός, Στέφανος Εμίμ. Ζάχος κ.ά.

Στη συνέχεια παραθέτω το κείμενο του έργου σε αντιπαραβολή με το πρωτότυπο της Αγίας Γραφής για να το κατανοήσουν και εκτιμήσουν καλύτερα οι αγαπητοί αναγνώστες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

1. Άσμα ασμάτων, ό έστι τῷ Σαλωμών.
2. Φιλησάτω μεσπὶ φλημάτων στόματος αυτού, ότι αγαθοί, μαστοί σου, υπέρ οίνου.
3. και σμητή μύρων σου υπέρ πάντα τα αρώματα' μύρον εκκενωθέν όνομά σου, δια τούτο νεάνιδες ηγάπησάν σε.
4. ειλκυσάν σε, όπίσω σου εις σμητήν μύρων σου δραμαίμεν. εισηνεγκέ με ο βασιλεύς εις το ταμείον αυτού. αγαλλιασώμεθα και ευφρανθήμεν έν σοί' αγαπήσαμεν μαστούς σου υπέρ οίνου' ευθύτης ηγάπησέ σε.
5. μέλαινά είμι εγώ και καλή, θυγατέρες Ιερουσαλήμ, ως σκηνώματα Κηθάρ, ως δέρρεις Σαλωμών.
6. μή βλέψητέ με ότι εγώ είμι μεμελανωμένη, ότι παρεβλεφέ με ο ήλιος' υιοί μητρος μου εμαχέσαντο έν εμοί, έθεντό με φυλάκισαν έν αμπελώσιν' αμπελώνα εμόν ούκ εφύλαξα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

1. Το άσμα των ασμάτων του Σολομώντα.
2. Χλια φίλιά σε μου δώσει με το στόμα του κι απ' το κρασί η αγάπη σου περισσότερο μεθάει.
3. Είσαι γιομάτος ευωδιά και τ' όνομά σου μύρο γι' αυτό κι' οι νιές οι κοπελιές τρελλά σε λαχταρούνε.
4. Σ' όνα σου νεύμα θα γινώ σκυλίτσα στο πλευρό σου άχ! πως μεθύ στη σκέψη σου τ' ορκίζομαι σ' αλήθεια.
5. Μελαχροινούλα γίνηκα καλές μου φιλενάδες σαν τα τσαντηρία του Κηθάρ σαν σκούρο παραπέτασμα σε δάμμα Σαλωμώντα.
6. Μούκαψε ο ήλιος το κορμί, τ' αδέσφα μου θυμύσαν γιατί με δάλαν φύλακα σ' αμπέλια, στα μπόστάνια μα να φυλάξω δεν μπορώ τ' αμπέλι το δικό μου...

7. ἀπάγγε:λόν μοι, ὃν γράπησεν ἡ ψυχὴ μου, που ποι-
μίξεις, που κο:τάξεις ἐν μεσημέρῳ, μήποτε γένω-
μαι ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις εταίρων σου.

8. εἴην μὴ γινῶς σεαυτὴν, ἡ καλὴ ἐν γυναιξίν, ἐξέλθε
σύ ἐν πτέρναις των ποιμνίων κα: ποιμαίνε τὰς ἐρί-
φους σου ἐπὶ σκηνήμασι των ποιμένων.

9. τὴ ἴππῳ μου ἐν ἄρμασι: Φαραῶ ὠμοίωσά σε, ἡ πλη-
σίον μου.

10. τί ὠρα:ῖθήσαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος, τράχη-
λός σου ὡς ὀρμίσκοι;

11. ἀνοστάματα χρυσοῦ ποιήσοιμέν σοι μετὰ στιγμά-
των του ἀργυρίου.

12. ἕως οὐ ὁ βασιλεὺς ἐν ἀνακλίσει αὐτοῦ, νάρδος μου
ἔδωκεν ὀσμήν αὐτοῦ.

13. ἀπόδεσμος τῆς στακτῆς ἀδελφιδός μου ἐμοί, ἀνά
μέσον των μαστῶν μου αὐλισθήσεται.

14. βότρως τῆς κύπρου ἀδελφιδός μου ἐμοί, ἐν ἀμπε-
λώσιν Ἐγγαδδ'!

15. ἰδοὺ εἰ καλὴ, ἡ πλησίον μου, ἰδοὺ εἰ καλὴ, ὀφ-
θαλμοί σου περιστεραί.

16. ἰδοὺ εἰ καλός, ὁ ἀδελφιδός μου, κα: γε ὠραῖος'
προς κλίνην τῶν οὐσκιος.

17. δοκοὶ οἰκῶν ἡμῶν κέδροι, φατνώματα ἡμῶν
κυπάρισσοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

1. Εγὼ ἄνθος του πεδίου, κρίνον των κοιλάδων.
2. ὡς κρίνον ἐν μέσω ἀκανθῶν, οὕτως ἡ πλησίον
μου ἀνά μέσον των θυγατέρων.
3. ὡς μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις του δρυμοῦ, οὕτως ἀδέλ-
φιδός μου ἀνά μέσον των υἰῶν' ἐν τῇ σκιά αὐτοῦ
επεθύγησα κα: ἐκάθισα, κα: καρπός αὐτοῦ γλυκός
ἐν λάρυγγί μου.

4. εἰσαγάγετέ με, εἰς οἶκον του οἴνου, τάξατε ἐπ'
ἐμέ ἀγάπην.

5. στηρίσατέ με ἐν μύροις, στοιβάσατέ με ἐν μήλοις,
ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ.

7. Ἀγαπημένε τῆς καρδιάς, λαχτάρῳ τῆς ψυχῆς μου
που τόχεις το κοπάδι σου σε ποιὰ μεριά σταλῆεις
το μεσημέρι το ζεστό να ρθῶ σαν προβατῖνα
κρυφὸ ἀπ' τα τσομπανόπουλα κα: νάμπω
στο κοπάδι.

Ἄντρας: ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΟΔΗΓΟΣ

8. Πανέμορφη, χιλιάκριδη, καλύτερη ἀπ' ὅλες
πάρε τὴ στράτα του βουνοῦ στου κοπαδιοῦ τα
χνάρια

φέρε τα κατοικῆκῆ σου σιμά στο γυδομάντρι.

9. Σαν φοραδοῦλα που τραβάει: ἀμάξι: φιλντισκόνο
μοιᾶξεις ἀγάπη μου ἀκριθὴ - ψωμί ζεστό σταρένιο.

10. Ἀστράφτουν μες στο στόμα σου σειρές
μαργαριτάρια

κα: στο λαιμό σου λάμπουνε τα χρυσαφιά
γιφοντάνια.

11 Μαλαματιένιες οἱ κλωστές κι οἱ χάντρες
ασημένιες.

Γυναίκα: ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΧΑΡΑΣ

12. Σα βασιληάς με προσκαλεῖ να κάτσω στο
τραπέξι:

κα: του κορμισοῦ μου τ' ἄρωμα ἀπ' ὅλα
ξεχωρῆξει.

13. γιατί ἔχω γίνει σαν κι αὐτόν ἀλάκερη ἀγάπη.

14. Ἀνάμεσα στον κόρφο μου γύρε να ξεαγρυπνήσεις
στο δροσερό το κλῆμα μου γίνε τσαμπὶ φλογάτο.

Ἄντρας! ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

15. Ἀγαπημένη μου γλυκειά:δος μου τα δυὸ σου χέρια
τα μάτια σου με σκλάβωσαν που μοιᾶζουν
περιστέρια.

Γυναίκα: ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΗ

16. Α! πόσο εἶσαι ἄμορφος, πῶς λάμπεις σαν τον ἥλιο
για σε τὴν κλίνην ἔστρωσα κα: κάνε τὴν βασίλειο

17. μωσχολοῦν τα κέδρινα δοκάρια σκαλισμένα
κυπαρισσιένια πλαγινά, σανίδια πλανισμένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Γυναίκα: ΤΟ ΡΟΔΟ ΤΟΥ ΣΑΡΩΝ

1. Εἶμαι λουλούδι του βουνοῦ, κυκλάμινο του κάμπου.

2. κα: ξεχωρίζει ἡ ἀγάπη μου σε χίλιες κοπελλίες
σαν το κρινάκι: το λεπτὸ ἀνάμεσα στ' ἀγκάθια.

3. Κι' ὅπως στο δάσος το πυκνὸ φαντᾶζει μια
μηλίτσα

ἔτσι: κι ὁ ἀγαπημένος μου σ' ὅλα τα παλληκάρια.
Λαχτάρησα στον ἴσκιό του να δροσιστώ λιγάκι
κι ἀπ' τον καρπὸ του το γλυκὸ το νέκταρ να
τρυγήσω.

4. Σημάια τὴν ἀγάπη του τὴν ἔκανε για μένα,
τα δυὸ του μάτια πυρπολοῦν δυὸ χεῖλια
φλογισμένα.

5. Κρατήστε με, ὦ φίλες μου, γιατί εἶμαι λαβωμένη.

6. ευώνυμος αυτού υπό την κεφαλὴν μου, και η δεξιὰ αυτού περιλήψεται με.
7. ὤρχισα υμᾶς, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, ἐν δυνάμει και ἐν ἰσχύσεσι του αγροῦ, εἴν εγεῖρητε και εξεγεῖρητε την αγάπην, εἰως οὐ θελήση.
8. Φωνὴ ἀδελφιδοῦ μου ἰδοὺ οὗτος ἔκει πηδῶν ἐπὶ τα ὄρη, διαλλόμενος ἐπὶ τους βουνούς.
9. ὁμοίος ἐστίν ἀδελφιδοῦς μου τῆ δορκάδι ἢ νεβρώ ελάφων ἐπὶ τα ὄρη Βαιθήλ. ἰδοὺ οὗτος οπίσω του τοίχου ημῶν παρακύπτων δια των θυρῶν, ἐκκίπτων δια των δικτύων.
10. ἀποκρίνεται ἀδελφιδοῦς μου, και λέγει μοι: ἀνάστα, ελθέ η πλησίον μου, καλή μου, περιστέρα μου.
11. ὅτι ἰδοὺ ο χειμῶν παρήλθεν, ο νετός ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη εαυτώ.
12. τα ἄνθη ὤφθη ἐν τῆ γῆ, καιρός της τομῆς ἐφθκε, φωνὴ της τρυγόνος ηκούσθη ἐν τῆ γῆ ημῶν.
13. η συκὴ ἐξηνεγκεν ολύνθους αὐτῆς, αὶ ἀμπελοὶ κυπρίζουσιν. ἔδωκαν σπιθὴν ἀνάστα, ελθέ, η πλησίον μου, καλή μου, περιστέρα μου, και ελθέ.
14. σύ περιστέρα μου, ἐν σκέπη της πέτρας, ἐχόμενα του προτειχίσματος δείξον μοι, την ὄψιν σου, και ἀκούτισόν με την φωνήν σου, ὅτι η φωνὴ σου τιδεία, ὄψις σου ὡραία.
15. πιάσατε ημῖν ἀλώπεκας μικρούς ἀφανίζοντας ἀμπελῶνας, και αὶ ἀμπελοὶ ημῶν κυπρίζουσιν.
16. ἀδελφιδοῦς μου εμοί, καγὼ αὐτῶ ο ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις.
17. εἰως οὐ διαπνεύση η ημέρα και κινηθῶσιν αὶ σκιαί. ἀπόστρεψον, ομοιώθητι σὶ, ἀδελφιδέ μου, τῶ δόρκωνι ἢ νεβρώ ελάφων ἐπὶ ὄρη κοιλωμάτων.
6. καὶ ας με κρατοῦν τα χέρια του καὶ ας μ' ἔχει ἀγκαλιασμένην.
7. Σιγά μὴν τον ξυπνήσετε ἀφήστε ὅσο θέλει σας εξορκίζω στις χαρὲς ζαρκάδας καὶ ελαφίνας.
8. Να το γλυκὸ τραγοῦδι του, αὐτός εἶναι και θάρθει πηδῶντας τα ψηλά βουνά και τρέχοντας στα βράχια.
9. σαν το ζαρκάδι: το παχὺ σαν το μικρὸ ελαφάκι: νάτος! στη μάντρα του σπιτιοῦ, κοντά στα παραθύρια.
10. καὶ ο λόγος εἶναι προσταγή και κάλεσμα αγάπης: «σῆκω γλυκεῖά μου καὶ ἀνοίξε καὶ ἔλα στην ἀγκαλιά μου.
11. Ἐλα καὶ πιάνει: ἀνοίξη, φύγαν βροχὲς και χιόνια.
12. καὶ ο τόπος ελουλούδιασε, τ' ἀηδόνια κελαηδοῦνε και τα τρυγόνια γέμισαν τους κάμπους και τις ρόχες.
13. φουσκώσανε οὖ συκαμνὲς καὶ ἀνθίσανε τ' ἀμπέλια, μοσκοβολοῦνε οὖ βραχιές, φουντώσαν τα θυμάρια: σῆκω γλυκεῖά μου καὶ ἀνοίξε καὶ ἔλα στην ἀγκαλιά μου.
14. Ὁ περιστέρι που πετάς στα βράχια, στα φαράγγια πέτα κοντά μου στην αὐλὴ ν' ἀκούσω την φωνὴν σου πούναὶ γλυκεῖά, χαρμόσυνη, και ἥλιος η θυριά σου.
15. Τ' ἀλεπουδάκια παίζουνε μες στ' ἀνθισμένο ἀμπέλι.
16. ο νους μου στην αγάπη μου καὶ ἐκεῖνος στη δική μου πότε να πέσει η βραδυὰ στὼν κρίνων τα λιβάδια.
17. Ἀγαπημένε, γύρισε το δειλινὸ σαν πάντα, γίνε ζαρκάδι γρήγορο, γίνε μικρὸ ελαφάκι και σῆκε τ' ἀγρία βουνά καὶ ἔλα που σε προσμένω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

1. Ἐπὶ κοίτην μου ἐν ὡξίν ἐξήτημα ὃν ηγάπησεν η ψυχὴ μου: ἐξήτησα αὐτόν και οὐκ εὔρον αὐτόν: ἐκάλεσα αὐτόν, και οὐκ ὑπήκουσέ μου.
2. ἀναστήσασμαι δὴ και κυκλώσω ἐν τῆ πόλει, ἐν ταῖς αγοραῖς και ἐν ταῖς πλατείαις, και ζητήσω ὃν ἀγάπησεν η ψυχὴ μου. ἐξήτησα αὐτόν και οὐκ εὔρον αὐτόν.
3. εὔροσάν με οὖ τρησύντες, οὖ κυκλῶντες ἐν τῆ πόλει. μὴ ὃν ηγάπησεν η ψυχὴ μου ἴδετε;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Γυναίκα: ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΘΟΥ

1. Ἀναζητοῦσά ὅλη την νύχτα στο κρεβάτι μου της καρδιάς τον ακριβὸ μου - μὰ δεν το βρήκα πουθενά.
2. Θα πάρω βόλτα τις πλατεῖες και τις στράτες, στην αγορά, στα μαγαζιά, να βρω τον ακριβὸ μου. — Μα δεν τον βρήκα πουθενά.
3. Παράξενα με κύτταζαν της νύχτας οὖ διαβάτες καὶ ἐγὼ τους νυχτοφύλακες ρωτοῦσα με λαχτάρω αμην εἶδατε το ταῖρ: μου στη βάρδια που φυλάτε;

4. ως μικρόν ὅτε παρήλθον ἀπ' αὐτῶν, ἕως οὐ εὗρον ὃν τῆγάπησεν ἡ ψυχὴ μου· ἐκράτησα αὐτὸν καὶ οὐκ ἀφήκα αὐτόν, ἕως οὐ εἰσῆγαγον αὐτόν εἰς οἶκον μητρὸς μου καὶ εἰς ταμιεῖον τῆς συλλαβοῦσός με.
5. ὤρμισα υἱάς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἐν ταῖς δυνάμεισι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, εἰάν ἐγειρῆτε καὶ ἐξεγειρῆτε τὴν ἀγάπην, ἕως ἀν θελήσῃ.
6. Ἦτίς αὐτὴ ἡ ἀναδαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου ὡς στελέχη καπνοῦ τεθυμιαμένη σμύρναν καὶ λίθανον ἀπὸ πάντων κονιστρῶν μυρεψοῦ;
7. Ἰδοὺ ἡ κλίνη τοῦ Σαλωμών, ἐξήκοντα δυνατοὶ κύκλω αὐτῆς ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραήλ.
8. πάντες κατέχοντες ρομφαίαν, δεδιδαγμένοι πόλεμον, ἀνὴρ ρομφαία αὐτοῦ ἐπὶ μηρόν αὐτοῦ ἀπὸ θάμβους ἐν κυξί.
9. φορεῖον ἐποίησεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς Σαλωμών ἀπὸ ξύλων τοῦ Λιβάνου.
10. στύλους αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον καὶ ἀνάκλιτον αὐτοῦ χρύσειον· ἐπίδασις αὐτοῦ πορφύρα, ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον, ἀγάπην ἀπὸ θυγατέρων Ἱερουσαλήμ.
11. θυγατέρες Σιών, ἐξέλθατε καὶ ἴδετε ἐν τῷ στεφάνῳ, ὃ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κυμφεύσεως αὐτοῦ καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἐκπροσώνης καρδιάς αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

1. Ἰδοὺ εἰ καλή, ἡ πλησίον μου, ἰδοὺ εἰ καλή, ὀφθαλμοί σου περιστραφαὶ ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου τριχυκιά σου ὡς ἀγέλαι· τῶν αἰγῶν, αἱ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ.
2. ὀδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, αἱ ἀνέθησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ, αἱ πάσαι διδυμιέουσαι, καὶ ἀτεκνούσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς.
3. ὡς σπαρτίον τὸ κάκκινον χεῖλη σου, καὶ ἡ λαλιά σου ὠραία, ὡς λέπυρον ροάς μήλον σου ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου.
4. ὡς σύργος Δαυὶδ τράχηλός σου, ὁ ὠκοδομημένος εἰς θαλπικίθ, χίλιοι θυρεοὶ κρέμανται ἐπ' αὐτόν, πάσαι βολίδες τῶν δυνατῶν.
5. δύο μαστοὶ σου ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι, δορκάδος αἱ νεμέμενοι ἐν κρίνας.

4. Λίγο σαν τοὺς προσπέρασα καὶ ὡς βρέθηκα μπροστὰ τοῦ σφίχτηκα στὴν ἀγκάλη τοῦ με πάθος καὶ αγωνία. — Στὸ μητρικό το σπίτι μου ἔλα μαζί να πάμε στὴν κλίνη που γεννήθηκα μαζί να κοιμηθοῦμε.
5. Σιγὰ μὴν τον ζυπνήσετε καλές μου φίλενάδες σας ἐξορκίζω στὴ χαρὰ ζαρκάδας καὶ λαφίνας ἀφήστε τὴν ἀγάπη μου, ἀφήστε ὅσο θέλει.
6. Ποιὰ εἶναι αὐτὴ που ἀνεοαίνει ἀπὸ τὴν ἐρήμο καὶ μοιάζει σαν τ' ἀνάλαφρο τὸ σύννεφο καπνοῦ; λιθάνι καίγεται· καὶ σμύρνα καὶ μυριστικά;
7. Τοῦ Σολομώντα τὸ κρεβάτι πῶς κρατοῦνε ἐξήντα διαλεγμένα παλληκάρια με ρομφαίες.
8. Για πόλεμο, για μάχες εἶναι γυμνασιμένοι να τρέμουν οἱ ἐπίδουλοι τ' ἀστραφτερά μαχαίρι·α.
9. Ὁ Σαλωμώντας στύλιωσε παλάτι φορητὸ με δέντρινους κορμούς τοῦ δάσους τοῦ πυκνοῦ.
10. Κολώνες ἀπὸ ἀσημι καθαρὸ, κρεβάτι ἀπὸ χρυσάφι τὸ στρώμα τοῦ πορφύρα πλουμισμένη με τ' ἀκριβὰ κεντήματα που κάνανε κοπέλλες.
11. Κυττάτε κόρες τί καμάρει ὁ Σολομώντας με τὴν κορῶνα που φορεῖ δῶρο τῆς μάνας ἀκριβὸ ὅταν διπλὰ τον ἔστειψε γαμπρὸ καὶ βασιληὰ ἀνήμερα διπλὴ χαρὰ, μέρα χαράς καὶ δόξας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ἄντρας: ΓΥΜΝΟΣ ΟΜΟΡΦΙΑΣ

1. Ἡ παιδικὴ σου ὀμορφιά πῶς με μαγεύει! Τα δυὸ σου μάτια μοιάζουν με μαγνήτες μες στὶς μπουκλές τῶν ἀκριβῶν μαλλιῶν σου τῶν χυτῶν, που λάμπουν καὶ μοιάζουν καταικάκια που βελάζουν στὴν πλαγιά.
2. Τα δόντια σου κοπάδι προβατάκια που βγαίνουν ἀπ' τὸν ποταμὸ πρὸς τὴν ἀνηφοριὰ γαλάτα, ὅλα κάτασπρα, χωρὶς κανένα στέρφο καὶ ὅλα γεννάνε δίδυμα καὶ δυὸ φορές τὸ χρόνο.
3. Τα χεῖλια σου κορδέλλα κατατόρφυρη καὶ ὅταν τ' ἀνοίγεις καὶ μιλάς ἀκούγεται τραγοῦδι! Τα μάγουλά σου μοιάζουνε μ' ὄριμου ρόβου φέτες καθὼς προβάλλουν φουσκωτὰ στὶς μπουκλές τῶν μαλλιῶν σου.
4. Με πύργο μοιάζει ὁ λαιμός σου - καὶ ὅλα τὰ φλάμπουρα ἀνεμίζουν, τὴν ὀμορφιά, τὴν λάμψη σου δοξάζουν.
5. Τα δίδυμα τοῦ κόρφου σου σαν δυὸ ζαρκάδια μοιάζουν που βόσκουνε καὶ παίζουνε ἀνάμεσα στα κρίνα.

6. έως οὐ διαπνεύσῃ ἡμέρα καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί, προρεύσομαι ἑμαυτῷ πρὸς τὸ ὄρος τῆς σιμόνης καὶ πρὸς τὸν βουνὸν τοῦ Λιδάνου.
7. ὅλη καλὴ εἶ, πλησίον μου, καὶ μόμιος οὐκ ἐστὶν ἐν σοί.
8. δεῦρο ἀπὸ Λιδάνου, νύμφη, δεῦρο ἀπὸ Λιδάνου· ελευσὴ καὶ διελεύσῃ ἀπὸ ἀρχῆς πίστεως, ἀπὸ κεφαλῆς Σανίρ καὶ Ερμών, ἀπὸ μανδρῶν λεόντων, ἀπὸ ὀρέων παρδάλεων.
9. ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφὴ μου νύμφη· ἐκαρδίωσας ἡμᾶς ἐνὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, ἐν μιά ἐνθέματι τραχήλων σου.
10. τί ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου, ἀδελφὴ μου νύμφη; τί ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου ἀπὸ οἶνον καὶ οσμὴ ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα;
11. κηρίον ἀποστάζουσι χεῖλη σου, νύμφη· μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου, καὶ οσμὴ ἱματίων σου ὡς οσμὴ Λιδάνου.
12. κήπος κεκλεισμένος, ἀδελφὴ μου νύμφη, κήπος κεκλεισμένος, πηγὴ σφραγισμένη.
13. ἀποστολαὶ σου παραδείσος ροῶν μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων, κύπροι μετὰ νάρδων.
14. νάρδος καὶ κρόκος, κάλαμος καὶ κιννάμωμον μετὰ πάντων ξύλων τοῦ Λιδάνου, σιμόρνα ἀλώθ μετὰ πάντων πρώτων μύρων.
15. πηγὴ κήπου καὶ φρέαρ ὕδατος ζώντος καὶ ροιζούντος ἀπὸ τοῦ Λιδάνου.
16. Ἐξεγέρθητι, βορρά, καὶ ἔρχου, νῦν, διάπνευσον κήπόν μου, καὶ ρευσάτωσαν ἀρώματά μου.
6. Το πρῶτο το δροσάνεμο της μέρας σαν αρχίσει κ: ο μάγος ἥλιος να φωτᾶ το θεῖο του βασίλειο στην μυρωμένη την πλαγιά θ' ανέβω πρὸς το δάσος.
7. Ψεγάδι: να σου βρεῖ κανεὶς δεν ἔχεις, που να το βρεῖ στο θεῖο ωραίο κορμί σου ὅλο το σῶμα σου εἶναι ωραίο, ὅλη ωραία εἶσαι.
8. Ἔια κοντὰ μου ἀπ' το βουνό, ἔλα νυφοῦλα να γενεῖς αγάντεψε ἀπ' τις βουνίσσιες τις κορφές κι ἀπ' τα μεγάλα ὕψη ποῦναι οἱ φωλιές των λιονταριῶν κ: ὄλων των αγριμιῶν.
9. Με πλῆγγωσες, νυφοῦλα, στην καρδιά μου με των ματιῶν τις σαϊτιές καὶ μ' ἔδεσες με τα πλοκάμια των μαλλιῶν σου.
10. Τί χάρη! Πόση ομορφιά ἔχεις αγαπημένη καὶ μου ζαλίζεις το μυαλό σαν το κρασί το δυνατὸ καὶ τῶ κορμιοῦ σου ἡ μυρωδιά χίλια λουλούδι εὐωδιαστά.
11. Κερίθρες μελιστάλαγες τα δυὸ σου χεῖλια μοιάζουν καὶ ο λόγος σου κὶ αὐτὸς γλυκὸς ἀνάμιχτος με γάλα, ολάκερη μοσχόβολας, πανάκριβο λουλούδι.
12. Κήπος κλειστός, βρῶση κλειστὴ, πηγούλα σφραγισμένη εἶναι: ἡ μικρὴ ἀγάπη μου, εἶν' ἡ μικρὴ νυφοῦλα.
13. Σαν τα βλαστάρια της ροδιάς σε κήπο παραδείσου μοιάζουνε τα χεράκια σου κὶ ολάκερη λωτός.
14. Ἐσπέρασες στην εὐωδιά δέντρα, λουλούδια, χλόη τα πρώτα τα μυριστικά, τὴ σιμόρνα, τὴν ἀλόη.
15. Εἶσαι των κήπων τὴ πηγὴ, τρεχούμενο νεράκι εἶσαι των φύλλων τὴ δροσιά που γίνηκες ρυάκι
Γυναίκα: ΜΙΚΡΗ ΕΥΧΗ ΚΙ' ΑΠΑΝΤΟΧΗ
16. Φῦσα βοριά, φύσα νοτιά, στον κήπο το δικό μου να ξεχυθοῦν τ' ἀρώματα, να ρθει ο αγαπητὸς μου κὶ ας μου τρυγήσει τους καρπούς τους χιλιοπαινεμένος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

- 1α. Καταβήτω ἀδελφιδὸς μου εἰς κήπον αὐτοῦ καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ.
16. Ἐισήλθον εἰς κήπόν μου, ἀδελφὴ μου νύμφη, ἐτρέψησα σιμόρναν μου μετὰ ἀρωμάτων μου, ἐφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου, ἐπιον οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου· φάγετε, πλησίοι, καὶ πίετε καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Γυναίκα: ΟΠΤΑΣΙΕΣ

1. Τα βήματά μου μ' ἔφεραν στον κήπο καὶ τρύγησα τριαντάφυλλα καὶ μύρα γεύτηκα μελιστάλαγη κερίθρα καὶ κούπες με ἀνόγαλο καὶ μούστο.

2. Εγώ καθεύδω και η καρδιά μου αγρυπνεί. φωνή αδελφιδού μου κρούει επί την θύραν. 'Ανοιξόν μοι, αδελφή μου, η πλησίον μου περιστερά μου, τελεία μου, ότι η κεφαλή μου επλήσθη δρόσου και οι βόστρυχοί μου φεκάδων νυκτός.
3. Εξεδυσάμην τον χιτώνά μου, πώς ενδύσομαι αυτόν; εν:ψάμην τους πόδας μου, πώς μολυνώ αυτούς;
4. αδελφιδός μου απέστειλε χείρα αυτού από της οπίης, και η κοιλία μου εθροήθη επ' αυτόν.
5. ανέστην εγώ ανοίξαι τώ αδελφιδώ μου χειρές μου έσταξαν, σμύρναν πλήρη επί χείρας του κλειθρου.
6. ήνοιξα εγώ τώ αδελφιδώ μου· αδελφιδός μου παρήλθε. ψυχή μου εξήλθεν έν λόγω αυτού. εξήτησα αυτόν και ούχ εύρον αυτόν, εκάλεσα αυτόν και ούχ υπήκουσέ μου.
7. εύροσάν με οι φύλακες οι κυκλούντες έν τή πόλει, επάταξάν με, ευραιμάτισάν με· ήραν το θέριστρόν μου απ' εμού φύλακες των τειχέων.
8. ώρκισα υμάς, θυγατέρες Ιερουσαλήμ, έν ταίς δυνάμεις· και έν ταίς ισχύσεσι του αγρού· εάν εύρητε τον αδελφιδόν μου, τί απαγγεύλητε αυτώ; ότι τετρωμένη αγάπης εγώ εμί.
9. Τι αδελφιδός σου από αδελφιδού, η καλή έν γυναιξί; τί αδελφιδός σου από αδελφιδού, ότι ούτως ώρκισας γηιάς;
10. Αδελφιδός μου, λευκός και πυρρός, εκλελοχισμένος από μυριάδων
11. κεφαλή αυτού χρυσίον καιφάξ, βόστρυχοι αυτού ελάται, μέλανες ως κόραξ·
12. οφθαλμοί αυτού ως περιστεραι επί πληρώματα υδάτων λειουσμένοι έν γάλακτι, καθήμενα επί πληρώματα·
13. σιγχάνες αυτού ως φιάλαι του αρώματος φύουσα: μυρεφικά· χεῖλη αυτού κρίνα στάζοντα σμύρναν πλήρη·
14. χείρες αυτού ταρευταί χρυσαί πεπληρωμένοι θαοσίς· κοιλία αυτού τυξίον ελεφάντινον επί λίθου σαπεύρου·
15. κνήμαι αυτού σάλλοι μαρμάρινοι τεθεμελιωμένοι· επί βάσεις χρυσάς· είδος αυτού ως Λιβάνος, εκλεκτός ως κέδροι·

2. Καρδιά μου, μείνε ξάγρυπνη, καρτέρα με κράζει ο αγαπημένος μου και κρούει μεσάνυχτα την πόρτα μου για νάμπει· «'Ανοιξε, περισσότερα μου, τη θύρα στις κρύας νύχτας πάγωσα τ' αγιάζει ψυχρές νιφάδες πέσαν στα μαλλιά μου.
3. τα ρούχα μου βραχήκανε, ξυλιάσαν τα χέρια και τα πόδια μου και τρέμω».
4. Κι ως τράθηξε το σύρτη από τη θύρα φτερούγισε η καρδιά μου σαν πουλάκι.
5. Πετάχτηκαν ν' ανοίξω στην αγάπη και τρέμανε τα χέρια μου που στάζαν μυρωδικά και βάλσαμο για κείνον.
6. Μα ήταν όνειρο και φαντασία δεν μπόρεσαν τα χέρια μου ν' αγγίξουν τ' όμορφο το κορμί του να ζεστάνουν. Τον έκραξα μα δεν μ' απολογήθη τον ζήτησα μα τ' όραμα εχάθη.

Γυναίκα: ΠΑΡΑΦΟΡΑ

7. και σαν τρελλή με βρήκανε στο δρόμο· οι φύλακες των κάστρων και με δείραν.
8. σας εξορκίζω φίλες, αν τον βρείτε, πείτε του πως με λάδωσεν ο έρωσ.

Χορός: ΥΠΕΡΒΟΛΗ

9. Καλή μας, πανωραία φιλενάδα γιατί μας εξορκίζεις σ' όνομά του δεν μοιάζει σαν τον κάθε αγαπημένο;
- Γυναίκα! ΠΩΣ ΒΛΕΠΟΥΝΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΜΟΥ
10. Μυριάδες δεν του βγαίνουνε μπροστά του σαν ήλιος λευκορόδιнос φαντάζει
  11. έχει χρυσάφι ατόφιο το κεφάλι· δαφνόκλαρα τα μαύρα του βοστρύχια φτερούγες απαράλλαχτες κοράκου.
  12. Στα μάτια πεταρρίζουν περισσότερια· κι αστράφτουν θρονιασιμένα δυό ζαφείρια.
  13. λουλούδια μυρωδάτα στα σαγόνια τα χείλια του δυό ρόδα νοτισμένα.
  14. τα χέρια του λες κι είναι σκαλισμένα με σμίλη κάποιου θεϊκού τεχνίτη· κι η φιλντισένια του κοιλιά σκαφίδι τιμένο με πανάκριβα ζαφείρια.
  15. τα πόδια του μαρμάρινες κολώνες που στέκουν σ' αγκωνάρια χρυσαφένα· κι έχει κορμί σαν κέδρο του Λιβάνου.

16. φάρυξ αυτού γλυκαπισού και όλος επιθυμία' εύ-
τος αδελφιδός μου και ούτος πλησίον μου, θυγα-
τέρες Ιερουσαλήμ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

1. Πού απήλθεν ο αδελφιδός σου, η καλή έν γυναί-
ξι; πού απέβλεψεν ο αδελφιδός σου; και ζητή-
σομεν αυτόν μετά σου.
2. Αδελφιδός μου κατέβη εις κήπον αυτού εις φιά-
λας του αρώματος ποιμαίνε:ιν έν κήποις και συλ-
λέγειν κρίνα.
3. εγώ τώ αδελφιδώ μου, και αδελφιδός μου εμοί,
ο ποιμαίνων έν τοίς κρίνοις.
4. Καλή εί, η πλησίον μου, ως ευδοκία, ωραία ως
Ιερουσαλήμ. θάμβος ως τεταγμένα.
5. απόστρεψον οφθαλμούς σου απεναντίον μου, ότι
αυτοί ανεπτέρωσάν με. τρήχωμά σου ως αγέλαι
των αιγών. αί ανεφάνησαν από του Γαλαάδ.
- 6,7. επαναλαοιδώνοντα: οι στίχοι 2 και 3 του Κεφα-
λαίου Δ'.
8. εξήκοντα είσι: βασιλίσσαι, και ογδοήκοντα παλλα-
καί, και νεάνιδες ών ούκ έστιν αριθμός.
9. μία εστί περιστέρα μου, τελεία μου, μία εστί τή
μητρί αυτής, εκλεκτή έστι τή τεκούση αυτήν. εί-
δοςαν αυτήν θυγατέρες και μακαρισούσιν αυτήν,
βασιλίσα: και γε παλλακαί και αι νέσουςιν αυτήν.
10. τίς αύτη η εκκώπτουσα ωσει όρθρος, καλή ως σε-
λήνη, εκλεκτή ως ο ήλιος, θάμβος ως τεταγμέ-
ναι;
11. Εις κήπον καρύας κατέβην ιδείν έν γεννήμασι:
του χειμάρρου, ιδείν εί ήνηθησεν η άμπελος, εξήν-
θησαν αι ροαί'
12. εκεί δώσω τους μαστούς μου σοί. ούκ έργω η ψυ-
χή μου έθετό με άρματα. Αμιναδάβ.
13. επιστρεφε, επιστρεφε, η Σουλαμίτις' επιστρεφε,
επιστρεφε, και οφόμεθα έν σοί.
14. Τί όψεσθε έν τή Σουλαμίτιδι: η ερχομένη ως χο-
ροί των παρεμβολών.

16. Το στόμα του της ηδονής η κρήνη
και αλάκερος ο πόθος που φλογίζει.
Αυτός είν' η αγάπη μου καλές μου
αυτός είν' ο αφέντης της καρδιάς μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Πολυφωνικό: ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΧΟΡΟΣ

1. Πού πήγε η αγάπη σου, καλύτερη απ' όλες;
Πού στράφηκε να ψάξουμε μαζί σου να τον
βρούμε;

ΓΥΝΑΙΚΑ:

2. Στα περιβόλια βρισκεται: μες στ' άνθινα παρτέρια
και τα μανάρια βόσκοντας μπουκέτα φτιάχνει
κρίνα.
3. αυτός είναι: η αγάπη μου κι εγώ η αγαπητή του
ανάμεσα στα κρίνα ας βόσκει τα μανάρια.

ΑΝΤΡΑΣ:

4. Σαν τη Θερσά την όμορφη είσα: αγαπημένη
τη χάρη της Ιερουσαλήμ την έχεις ξεπεράσει
κι είσα: γιομάτη λεβεντιά, σα φάλαγγα με λόγχεις.
5. Μη με θαυμάωνεις με το φως των ακριδιών ματιών
σου.
Σαν τα κατοίκια που γυρνούν απ' του βουνού τη
ράχη
ξεχύνονται οι πλόκαμοι των όμορφων μαλλιών
σου.

6,7. Τα κάτωσπρα τα δόντια σου κοπάδι προβατάκια
(κλπ. στροφές 2 και 3 κεφ. 4ου).

- 8,9. Βασίλισσες, πριγκήπισσες, παρθένες διαλεγμένες
μπροστά στην περιστέρα μου δεν βγαίνετε καμμιά
σας,
μοναχοκόρη, τρίσαρο καμάρι της μανούλας.
Βασίλισσες, πριγκήπισσες, την είδαν - την
παινέψαν.

ΑΝΤΡΑΣ:

10. Ποιά εν' αυτ που πρόβαλε σα ρόδινη αυγούλα
κι είναι: φεγγαροπρόσωπη και λάμπει σαν τον
ήλιο

κι είναι: γιομάτη λεβεντιά σα φάλαγγα με λόγχεις;

11. Στον κήπο με τις καρυδιές πήγα να περπατήσω
να ιδώ τ' άμπελοβλάστια, τα ρόδια,
τα τριφύλλια.

12. μα μόλις την αντίκρυσα έτρεξα το κατόπι.

13. ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΧΟΡΟΣ: Η ωραία Σουλαμίτιδα.
Γύρισε Σουλαμίτιδα, μη φεύγεις, στάσου λίγο
το θρόλο ν' αντικρύσουμε της θείας ομορφιά σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ:

— Σε με τη Σουλαμίτιδα τον πόλεμο θα ιδείτε
ανάμεσα σε δυό στρατούς ποιός να με πρωτοπάρει.

1. ωραιώθησαν διαθήματά σου ἐν υποδήμασί σου, θύγατερ Ναδάβ· ρυθιοὶ μητρῶν ὅμοιοι ορχίσκοις, ἐργον τεχνίτου·
2. σιμφαλὸς σου κρατήρ τορευτὸς μὴ υστερούμενος κράμα· κοιλίαν σου θημιωνία αἵτου πεφραγμένη ἐν κρίνοις·
3. δύο μαστοὶ σου, ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δαρκάδες·
4. ὁ τράχηλός σου ὡς πύργος ελεφάντινος· οἱ οφθαλμοὶ σου ὡς λίμναι ἐν Ἐσεδῶν, ἐν πύλαις θυγατρὸς πολλῶν· μηκτήρ σου ὡς πύργος τοῦ Λυθάνου σκυπεύων πρόσωπον Δαμασκίου·
5. κεφαλὴ σου ἐπὶ σέ ὡς Κάρμηλος, καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα, βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαίς.
6. τί ωραιώθης καὶ τί ἠδύνθης ἀγάπη, ἐν τρυφαίς σου;
7. τούτο μέγεθός σου, ὠμοιώθης τῷ φοίνικι καὶ οἱ μαστοὶ σου τοῖς βότρυσιν.
8. εἶπα· ἀναθήσομαι ἐπὶ τῷ φοίνικι, κρατήσω τῶν ὕψεων αὐτοῦ, καὶ ἔσονται δὴ μαστοὶ σου ὡς βότρυες. τῆς ἀμπέλου καὶ οσπρῆς ρινόσ σου ὡς μύγλα.
- 9α. καὶ ὁ λάρυγξ σου ὡς σίνος ὁ ἀγαθός,
- 9β. παρεύμενος τῷ ἀδελφιδῷ μου εἰς εὐθύτητα, ἰκανούμενος χεῖλεσί μου καὶ οδοῦσιν.

Ἄντρας: ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΟΘΟΣ

1. Ἀρχοντοπούλα που περνάς μ' ολόχρυσά σαντάλια τις ἄρασκελιές σου χαίρουμαι πούναι στητές κι ωραίες καὶ μελετάω με τὴ θωριά τις ακριβές σου κινήμες.
2. Καὶ τὸ σημάδι τ' ἀφολοῦ κροντήρι· τερνεμένο πνέριο μ' ολόγλυκο κρασί που λάμπει· σαν ρουμπίνι· στὴν θολωτὴ σου τὴν κοιλιά σαν θημιωνιά που μοιάζει με γύρους ἀσπρα κρίνα.
- 3.4. Τα δίδυμα τοῦ κόρφου σου μοιάζουνε ζαρκαδάκια καὶ πύργος ελεφάντινος εἶναι ὁ κρουστός λαϊμός σου. Σαν κολυμπήθρες τοῦ Ἐσεδῶν εἶναι τὰ υγρά σου μάτια καὶ ἡ μύτη σου καλλίγραμμη σαν κάστρο τοῦ Λιθάνου.
- 5.6. Σαν τὴν κορφὴ τοῦ Κάρμηλου φαντάζει· τὸ κεφάλι ντυμένο στὴν πυρόξανθη πορφύρα τῶν μαλλιών σου. Στις μπούκλες, στα πλεξίδια τοῦ βασιληῆς μπερδεύτη κάθε θνητὸς τὸ λαχταρά τὸ θεῖο τὸ κορμί σου.
7. Σαν φοινικιά περήφανη τὸ λυγερό κορμί σου τὰ ἰθὺ σου περδ· κόστηθα γλυκόμενοι χουρμάδες.
8. Με πόθο ἀναρριχήθηκα ψηλά στὴ χουρμαδιά σου ν' ἀγγίξω τὰ κλωνάρια τῆς τὰ φύλλα νὰ χαϊδέψω καὶ ἀντίκρισα τὰ στήθη σου τσαμπιά σφιχτά μισχάτα καὶ ἀνάσα μισχομύριστη σα γινωμένο μύγλο.
9. Γλυκὸς ὁ σιφανίσκος σου σαν κάνουλα που στάζει γουλιὰ - γουλιὰ γλυκὸ κρασί γιὰ τὸν ἀγαπημένο που φέρνει παραλήρημα μες στὸν βαθὺ τὸν ὕπνο.

10. Εγώ τώ αδελφιδῶ μου και: επ' εμέ η επιστροφή
αυτού.
11. ελθέ, αδελφιδέ μου, εξέλθωμεν εις αγρόζν. αυλι-
σθῶμεν έν κώμαις
12. αρθρίσωμεν εις αμπελώνας ίδωμεν εί ήνηθησεν η
άμπελος, ήνηθησεν ο κυπισιμός, ήνηθησαν αι ροαί
εκει δώτω τους μαστούς μου σοί.
13. Οι μανδραγόραι έδωκαν οσμήν, και επί θύραις τη-
μών πάντα ακρόδρυα, νέα προς παλαιά, αδελφι-
δέ μου, ετήρησά σοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

1. Τις δώη σε, αδελφιδέ μου, θηλάζοντα μαστούς
μητρός μου; ευρούσά σε έξω φιλήσω σε, και γε
ούκ εξουθενώσσοσί μοι.
2. παραλήψομαιί σε, εισάξω σε εις οίκον μητρός μου
και εις ταμειόν της συλλαβούσης με' ποιῶ σε
από οίνου του μυρεψικού, από νάματος ροών μου.
3. ευάνγκιος αυτού υπό την κεφαλήν μου, και η δε-
ξιά αυτού περιλήφεταιί με.
4. ώρκισα υμάς, θυγατέρες Ιερουσαλήμ, εν ταίς δυ-
νάμεσι και εν ταίς ισχύσεσι του αγρού εάν εγεί-
ρητε κα ιεάν εξεγείρητε την αγάπην, έως αν θε-
λήση.
5. Τις αύτη η αναβαίνουσα λελευκανθισμένη, επι-
στηριζομένη επί τον αδελφιδόν αυτής;
υπό μήλον εξήγειρά σε' εκεί ωδίνησέ σε η μή-
τηρ σου, εκεί ωδίνησέ σε η τεκούσά σε.

Γυναίκα: ΠΟΘΟΣ ΚΑΙ ΚΑΛΕΣΜΑ

- 10.11. Κάθε σου πόθος ακριδέ
γίνεται και δικός μου
το δρόμο ας πάραυμε μαζί
κι ας κάνουμε νυχτέρι
στα πράσινα χλωρόφυλλα
σου κάμπου τα λουλούδια.
12. Κι η ροδοδάχτυλη αυγή
στ' αμπέλι να μας εύρη
να δούμε πως ξανοίγουμε
μπομπιπούκια φουσκωμένα
πως λουλουδιάζουν οι ροδιές
με κύπελλα χιλιάδες
και κε: σου δίνω χτήμα σου
όλη μου την αγάπη.
13. Λυγούν των δένδρων τα κλωνιά
με φρούτα γινωμένα
και: στην ποδιά μου θε να βρεις
κάθε λογής σπύρα
για σένα τις εμάζεψα
για σένα τις φυλάγω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Γυναίκα: ΕΥΧΕΣ ΚΙ' ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ

1. Μακάρι: νάσουνα τ' αδέρφι μου
και: νάπινες πρωτόγαλα
στης μάνας μου τον κόρφο.
Ω τότε πια χωρίς ντραπή
απ' τις ματιές του κόσμιου
στο δρόμο γλυκοφιλήμα
θα σούδινα στα χείλια.
2. Στο σπίτι μου θα σ' έμπαζα
με κάλεσμα αγάπης
και μες σε κούτα ξεχείλη
θα σούδινα τ' αφύ κρασί
γουλιά - γουλιά να πίνης
ανάκατο με στάγματα ροδιού.
3. Θάχα για προσκεφάλι: μου
τ' αριστερό σου χέρι
και: το δεξί στη μέση μου
ζωνάρι τυλιγμένο.
4. Καλές μου κι ακριβές μου μη
το διαλεχτό μου μην ξυπονάτε
αφήστε τον μες σ' όνειρα να πλέει.

'Αντρας: ΟΠΤΑΣΙΑ

5. Ποιά είναι η θεία οπτασία
στο μπράτσο του καλού της στηριγμένη;

Γυναίκα: ΠΡΩΤΗΝΗ ΟΜΙΛΙΑ

— Εγώ σου τάραξα τον ύπνο
στον ίσκιο της ξυνομηλιάς
στο βρεφικό το λίκνο σου ως μούπες
κει που σε κοιλοπόνεσε η μάνα σου η καλή.

6. Θές με ως σφραγίδα επί την καρδίαν σου, ως σφραγίδα επί τον βραχίονά σου· ότι κραταιά ως θάνατος αγάπη, σκληρός ως άδης ζήλος αυτής· περιπτερα πυρός, φλόγες αυτής.
7. ύδωρ πολύ ού δυνήζεται· σθέσαι την αγάπην, και ποταμοί ού συγκλύσουσιν αυτήν. εάν δώ ανήρ πάντα τον βίον αυτού εν τή αγάπη, εξουδενώσει· εξουδενώσουσιν αυτόν.
8. αδελφή ημών μικρά και μαστούς ούκ έχει· τί ποιήσωμεν τή αδελφή, ημών εν ημέρα, ή εάν λαληθή εν αυτής.
9. εί τείχος έστιν, οικοδομήσωμεν επ' αυτήν επάλξεις αργυράς· και εί θύρα εστί, διαγράψωμεν επ' αυτήν σανίδα κεδρίνην.
10. εγώ τείχος, και μαστοί μου ως πύργοι· εγώ ήμην εν οφθαλμοίς αυτών ως ευρίσκουσα ειρήνην.
11. αμπελών εγενήθη τώ Σαλωμών εν Βεελαμών· έδωκε τον αμπελώνα αυτού τοίς τηρούσιν, ανήρ οίσει εν καρτώ αυτού χιλίους αργυρίου.
12. αμπελών μου εμός ενώπόν μου· οι χίλιοι Σαλωμών και οι διακόσιοι τοίς τηρούσι τον καρπόν αυτού.
13. ο καθήμενος εν κήποις, εταίροι προσέχοντες τή φωνή σου· ακούτισόν με.
14. φύγε, αδελφιδέ μου, και ομοιώθητι τή δορκάδι ή τώ νεβρώ των ελάφων επ' όρη των αρωμάτων.
6. Βάλε με όλη στην καρδιά σου βούλα με τη μορφή μου σφράγιζε το μπράτσο να γίνει· κι απ' το θάνατο πιο δυνατή η αγάπη μας
κι ας καίγονται οι ζηλόφθονοι με πύρινα πλοκάμια.
7. Νεροποντές, κατεβασίες δροσάπια αφρισμένα μήτε να πνίξουν δεν μπορούν το βράχο της αγάπης
μήτε και την ακοίμητη τη φλόγα μας να σθήσουν. Εμείς όλα τ' αλλάξαμε του κόσμου τ' αγαθά μόνο για την αγάπη μας.
Ποιός είναι τόσο αφελής κι απόκοτος αντάμα για να μας περιπαλξει;
- Άντρας: ΔΙΣΤΑΓΜΟΙ
8. Στοχάζομαι την αδελφούλα μου πόχει τον κόρφο άγουρο κι αδύνατες τις κνήμες τί θα γενεί όταν θα ρθει σ' ώρα γλυκειά του γάμου;
9. Χίλιες ελπίδες ασημέες ξανοίγονται· μπροστά της κι όποια ζητήσει θε να βρει σ' αδέρφια προστασία.
- Γυναίκα: ΕΠΙΜΟΝΗ
10. Εγώ είμαι κάστρο δυνατό κι οι δυο μαστοί μου πολεμιστρες μα βλέποντας τα μάτια σου κηρώσω την ειρήνη.
- Άντρας: ΜΕΤΡΩΝΤΑΣ ΚΑΘΕ ΛΕΞΗ
- 11, 12, 13 Την πρόσχαρή σου τη λαλιά μουρμιούρισμα πηγούλας ακούν οι φιλενάδες σου μετρώντας κάθε λόγο στα ρουμπινιά τα χείλη σου που λεν το παραμύθι για κάποιον αμπελώνα πούχε στο Βάαλ - Χαμών ο Μέγας Σολομώντας
μα τόσο ποίμαι μακριά φωνή δεν ξεχωρίζω κι ας λαχταρά η καρδιά μου.
- Γυναίκα: ΚΑΛΕΣΜΑ
14. Τη γρηγοράδα τ' αλαφριού, τω ζαρκαδιού, να πάρεις και τρέχα στη βουνοπλαγιά με τ' ακριδά τα μύρα κι όλα τα μαγισοτόανά της.

«Να ενεργείς και να σιοθάνεσαι έτσι ώστε ποτέ να μη μεταχειρίζεσαι τον άνθρωπο ως μέσον, αλλά πάντοτε να τον έχεις σκοπό στις προθέσεις και στις πράξεις σου»

Εμμανουήλ Καντ

Οι άνθρωποι δρουν καθημερινά και σχεδόν πάντοτε, κυνηγημένοι από την ανάγκη. Βασική μέριμνα για όλους ο εύκολος και άπλειστος πλουτισμός. Οι άνθρωποι αγωνίζονται να επιδιώσουν μέσα από τις αντιθέσεις που τους εξουσιάζουν. Έτσι η βιοτική μέριμνα απορροφά το μεγαλύτερο μέρος της ζωτικής τους δραστηριότητας, καθώς ο χυδαίος ευδαιμονισμός τείνει να υποκαταστήσει την αναζήτηση μιάς ουσιαστικής ευδαιμονίας. Ο άνθρωπος χρησιμοποιείται ως μέσον και όχι ως σκοπός του ίδιου του ανθρώπου.

Προφανώς, όταν λέμε ότι πρέπει να «χρησιμοποιούμε» τον άνθρωπο ως σκοπό δεν εννοούμε τίποτα παραπάνω από την απλή, αλλά τόσο ουσιαστική «ανθρωποποίηση», που αφορά όλους μας και εξαρτάται επίσης απ' όλους μας. Η αμοιβαία επίδραση του ανθρώπου προς τον άνθρωπο και το περιβάλλον ευρύτερα, απευθύνεται στον ευγενικό όρο αλληλεγγύη, που δυστυχώς είναι δυσεύρετος στην σημερινή εποχή μας. Ο σεβασμός στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις είναι επίσης εξ ίσου απαραίτητος για την ομαλή λειτουργία μιάς κοινωνίας γενικότερα. Με γνώμονα το ευρύτερο κοινό καλό, επιβάλλεται να ενεργούν όλα εκείνα τα όντα που υπακούουν στ' ανθρώπινα χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Η εγωπάθεια, η εξαστομίκευση, η ιδιοτέλεια, η εκμετάλλευση καθώς και το πολύ συνηθισμένο συμφέρον, που κυριαρχεί στους περισσότερους από εμάς, δημιουργούν την τόσο βλαβερή αποθνήσκηση του ανθρώπου, την αλλοτρίωση και την οίσοδοδρομήση του πολιτισμού, με την ευρύτερη αποδιοργάνωση της κοινωνίας. Η αξιολογία που εξασφάλισε τις κατάλληλες θέσεις στους κατάλληλους αν

θρώπους, ανάλογα δηλαδή με τις φυσικές τους ικανότητες, και φυσικά την βελτίωση και την ανάπτυξη σ' όλους τους τομείς των εκδηλώσεων της ζωής είναι ιδανικό υψίστης κυριολεκτικά σημασίας. Η εξαλείψή της εγκυμονεί πολλαπλούς κινδύνους για αλλοίωση και σήψη των ηθικών αξιών, αλλά και για αποεμάτωση της εξελικτικής πορείας ε-

Της Φωτεινής Μητσοπούλου

νός κράτους. Φαινόμενα όπως βία, εγκληματικότητα, φανατισμός, ναρκωτικά και παρόμοια κοινωνικής παθογενείας θα είναι συχνά σε μιά κατάσταση «κοινωνικής ζούγκλας» που ευνοεί επαναστατικά την επικράτηση του ισχυρότερου.

Αν θελήσουμε να διαλευκάνουμε τα αίτια που στηρίζουν αυτήν την διαχρονική κατάσταση, εύκολα διαπιστώνουμε πως πρόκειται για αιτίες που έχουν πάντα την μορφή κατεστημένου, το οποίο είναι τόσο ενοχλητικό, όπως η τοίχλα που κολάει στα δόντια.

Ο άνθρωπος έτσι, προκειμένου να επιδιώσει καταφεύγει σε «άσημους» τρόπους εύρεσης πόρων ζωής και έτσι διαμορφώνει, ένα αμοραλιστικό πνεύμα που επιταχύνει θριαμβευτικά την ολέθρια σήψη των ηθικών αξιών μ' όλες τις καταστρεπτικές συνέπειες που του επιφυλάσσει.

Η υλιστική εποχή που ενθαρρύνει την ανάπτυξη της καταναλωτικής κοινωνίας, θέτει τον άνθρωπο ως μέσο παραγωγής και κατανάλωσης.

Γίνεται κατανοητό το γεγονός έτσι, πως τα δικαιώματα δεν διαφαίνονται με ισομεγέθεις ευθύνες. Δεν λογαριάζεται ο άνθρωπος ως

ευθύνη, αλλά μόνο ως δικαίωμα, κυρίως απόκτησης υλικών αγαθών, ενισχύοντας έτσι το καταναλωτικό πνεύμα. Αυτό έχει άμεση σχέση με την αναγωγή του υλικού αγαθού σε αξίες και ιδεώδη. Η αναπόφευκτη εξάρτησή μας από τις μηχανές επισφραγίζει την σθλιότητα του ζητήματος αυτού. Οι συνεχιζόμενοι εξαπλισμοί συνοδευόμενοι από το προσωπικό κέρδος είναι ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα.

Ο μονοδιάστατος άνθρωπος με τον μονόπλευρο προσανατολισμό του τεχνολογικού ανθρώπου, του στερημένου από συναισθήματα, επιθυμίες και φαντασία, εγκαινίασε την κοινωνία της αφθονίας οδηγώντας στην ταύτιση της ύπαρξής του με την παραγωγή και την κατανάλωση που ήδη προαναφέραμε. Ο άνθρωπος έτσι με την αφαίρεση της δυνατότητας της αντίδρασης είναι ανίκανος για επανάσταση πολιτική, προσωπική, ερωτική, γιατί η τεχνολογία τον έχει ευνουχίσει. Ο ανταγωνισμός είναι το πλέον συνηθισμένο χαρακτηριστικό του μονοδιάστατου ανθρώπου, που δυναμώνει το κλίμα της σύγχυσης και της αμφισβήτησης του ανθρώπινου ρόλου. Ο ατομικιστικός χαρακτήρας, η αυτοπροβολή, οι κοινωνικές καταξιώσεις δηλαδή έρχονται να πλαισιώσουν την παραπάνω εικόνα.

Οι κάθε είδους διακρίσεις είτε αυτές είναι πνευματικές είτε ταξικές (κοινωνικά ανώτερος - κατώτερος), είτε αφορούν τις φυλετικές διακρίσεις είναι βλαβερές για την προσπάθεια «ανθρώπινης» του γένους. Οι διακρίσεις ανάμεσα στα δύο φύλα - αρσενικό, θηλυκό - είναι αχαρακτήριστα καταστρεπτικές για την ισοπέδωση των ανθρώπινων συναισθημάτων. Οι θρησκευτικές διακρίσεις αποτελούν μια ακόμη αιτία

του θέματος.

Η κρίση της επικοινωνίας των ανθρώπων είναι φαινόμενο που δεν δύναται ν' αναλυθεί στις λιγοστές αυτές γραμμές. Είναι ζήτημα ουσιαστικά ανεξάντλητο, αλλά αξίζει να σημειωθεί πόσο λείπει στις μέρες μας η τόσο απαραίτητη επικοινωνία. Το αγαθό αυτό, είναι η ψυχική σύνδεση με τους άλλους, που σε τελική ανάλυση καθορίζει και την μορφή της πολιτείας και των κανόνων που την διέπουν.

Εδώ συμπεριλαμβάνεται και ο θεσμός της οικογένειας ο οποίος πρέπει να ομολογήσουμε περνάει κρίση μεγάλη. Ο πυρήνας κάθε κοινωνίας και ένας από τους καθοριστικούς παράγοντας διαμόρφωσης γενικότερων ιδεολογικών απόψεων είναι η παιδεία. Αυτή όμως περνάει εξ ίσου κρίση τα τελευταία χρόνια, οπότε έχει συνέπειες και στην διεξαγωγή των ανθρώπινων σχέσεων.

Η τέχνη επίσης παίζει και εδώ το ρευστό και ιδιαίτερα ευέλικτο ρόλο της. Όχι ανεύθυνη και αθέατη αλλά αντίθετα ενεργητική και αποτελεσματική στις ευρύτερες ανθρωπιστικές σχέσεις.

Αναμφισβήτητα, λοιπόν, αυτά τα αίτια επικεντρώνουν την μεγαλύτερη βαρύτητα και σημασία σχετικά με τον άνθρωπο και το ανθρωπιστικό ιδεώδες.

Εκτός από τα πιο γενικά αποτελέσματα που αναφέραμε στην αρχή, εδώ πιο εξειδικευμένα μπορούμε να διατυπώσουμε πως η καχυποψία και η μη ανθρωπιστική παιδεία παίρνουν πρωταρχικό ρόλο στη ζωή μας. Η δεύτερη δεν περιορίζεται στο στενό και κλειστό περιβάλλον του σχολείου, αλλά περιλαμβάνει όλες τις μορφές παιδείας που διοχετεύονται καθημερινά από διάφορα μέσα (π.χ. μέσα μαζικής επικοινωνίας, τύπος, κινηματογράφος, μουσική κ.τ.λ.).

Ο μούχωντος λάτρης των μηχανών, ο σκληρός επιφανειακός άνθρωπος γίνεται απάνθρωπος, στην κυριολεξία, όταν ασυναίσθητα και

τελείως ανεπιφύλακτα καταφεύγει στην τόσο οδυνηρή και απαίσια προδοσία είτε για την μηχανή είτε για άλλες πηγές που εξασφαλίζουν χρήματα και εύκολο και «στεγνό» πλούτο.

— Αναμφίβολα η ανάγκη «χρησιμοποίησης» του ανθρώπου ως σκοπό δεν είναι ευκαιριακή και ασήμαντη. Ο κάθε άνθρωπος δεν έχει νόημα χωρίς τους άλλους γιατί σαν κοινωνικό όν που είναι, εξαρτάται απ' αυτούς και ισχύει γενικά η αρχή, «ο άνθρωπος για τον άνθρωπο» που δεν δηλώνει τίποτα άλλο από την επιβεβαίωση της συλλογικής δράσης και της μη στήριξης σε μεμονωμένα φαινόμενα εξάρσεων. Η κοινωνία ολόκληρη στηριγμένη στ' ανθρωπιστικά αγαθά, αναπτύσσεται δημιουργώντας ανεπαίσθητα ίσως, αλλά σίγουρα αποτελεσματικά τον «πολιτισμό της ψυχής». Προάγεται, βελτιώνεται και προοδεύει γενικά η κοινωνία μ' αυτόν τον τρόπο.

Επειδή ακριβώς ο άνθρωπος λειτουργεί συμπληρωματικά χωρίς να είναι αυτόρκτης και αυτοδύναμος και νοιώθοντας την ανάγκη κοινωνικής αποδοχής και καταξίωσης αυτοπραγματούμεται από την σχέση αυτή αλληλεπίδρασης που οφείλεται να υπάρχει. Δεν πρέπει, όμως, να δημιουργεί μια πιθανή σύγχυση στην προσπάθεια εξήγησης της σημασίας του ανθρωπισμού. Πιο συγκεκριμένα, λοιπόν, ανθρωπισμός δεν είναι η ισοπέδωση των ατόμων σε

μία πολιτεία. Σχετικά με το δικαίωμα για τη συντήρηση και την ελεύθερη ανάπτυξη της υλικής και πνευματικής ζωής, όλοι είναι ίσοι, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως τα άτομα δεν έχουν φυσικές διαφορές προς την ευκαμικότητα του καθενός, την ψυχασύνθεση και τις ικανότητες.

Ο καθένας πρέπει να πάρει την θέση που του έχει ορίσει το φυσικό του και όχι η κοινωνική καθώς και η οικονομική κατάστασή του. Η σωστή ιεραρχία των προσωπικών αξιών που θ' αναγνωρίζει κάθε πολίτης, θα βοηθήσει στην ομαλή διεξαγωγή των ανθρώπινων σχέσεων.

Άνθρωποι λοιπόν, με δυνατή θέληση και σεβασμό και αγάπη προς τους συνανθρώπους τους. Υπεύθυνοι στα προσωπικά και κοινωνικά προβλήματα χωρίς δημαγωγικές ενέργειες, απομακρυσμένα από τον τόσο «φτηνό» υλικό πολιτισμό, υπερνικώντας εσωτερικές και εξωτερικές δυνάμεις. Πρέπει να είναι πρόθυμοι και έτοιμοι να θυσιάσουν την ίδια τους την ζωή για να βελτιώσουν την ομαλή συμβίωση με τους συνανθρώπους και την προκομμένη υλική και πνευματική ζωή. Άνθρωποι, δηλαδή, που να έχουν περάσει στο ανθρώπινο επίπεδο παλεύοντας μέσα τους, το ανθρώπινο δάθος και καλλιεργώντας όλο και περισσότερο το τόσο ανεκτίμητο ανθρωπιστικό ιδανικό.

Π ρ ο σ έ ξ α τ ε

— Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστελλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες σε 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

— Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφρασζόμενες γνώμες των συνεργατών της.

— Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται.

Ο ΚΑΡΚΙΝΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΣΤ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Του
Δρ. Ελ. Μαγγανάρη

Ο καρκίνος μαζί με τα καρδιοαγγειακά νοσήματα, είναι η πρώτη αιτία θανάτου στις ημέρες μας. Ο καρκίνος στα 2)3 των περιπτώσεων οφείλεται σε κάποιο ενδογενή λόγο, σε κάποια γενετική καταβολή. Στο 1)3 των περιπτώσεων δημιουργείται λόγω της επίδρασης κάποιου βλαπτικού παράγοντα.

Για την αναφορά στον καρκίνο του γεννητικού συστήματος, είναι απαραίτητη η διάκριση σε καρκίνο του τραχήλου της μήτρας, σε καρκίνο του σώματος της μήτρας και σε καρκίνο των ωοθηκών.

Α Ο καρκίνος του τραχήλου της μήτρας.

Ο καρκίνος του τραχήλου της μήτρας, όσο αφορά την ηλικία, εμφανίζεται γύρω στα 45 χρόνια. Θεωρείται σαν αφροδίσιο νόσημα. 1) Προσβάλλει περισσότερο γυναίκες που έχουν σεξουαλική ζωή με πολλαπλούς ερωτικούς συντρόφους, χωρίς να παίρνουν μέτρα προφύλαξης και έτσι εκτίθενται σε αφροδίσια νοσήματα. Πιο πολύ έχουν συνδεθεί σαν πιθανοί αιτιολογικοί παράγοντες ο έρπης, τα κονδυλώματα και λιγότερο οι τριχομονάδες. 2) Σαν αίτιο ενοχοποιείται για τον καρκίνο του τραχήλου της μήτρας η πρόωρη έναρξη σεξουαλικής ζωής από γυναίκα (π.χ. από τα 15 χρόνια της ζωής) και 3) Η γυναίκα στην διάρκεια της εγκυμοσύνης πρέπει να γνωρίζει ότι είναι με μειωμένη αντίσταση και πρέπει να προσέχει την σεξουαλική της ζωή (δηλ. να είναι μονογαμική ή να παίρνει μέτρα προφύλαξης εφ' όσον είναι πολυγαμική, το ίδιο ισχύει και για τον σύζυγό της).

Ο καρκίνος του τραχήλου της μήτρας είναι ο πιο κακοήθης καρκίνος του γεννητικού συστήματος με την έννοια ότι κάνει γρήγορα μετα-

στάσεις σε άλλα όργανα του σώματος. Ευτυχώς, η μεγάλη αυτή κακήθεια μπορεί να αντιμετωπισθεί εάν η γυναίκα κάνει το TEST Παπανικολάου. Η εξέταση αυτή έχει βρει εδώ την ιδανική εφαρμογή, διότι ο τράχηλος της μήτρας εύκολα προσεγγίζεται για να πάρουμε επίχρισμα για εξέταση.

Το επίχρισμα αποτελείται από κύτταρα που αποπίπτουν λόγω της φυσιολογικής διαδικασίας αναγεννήσεως του οργανισμού, στην οποία τα παλαιότερα αποπίπτουν για να αντικατασταθούν από καινούργια κύτταρα. Το επίχρισμα μετά την λήψη επιστρώνεται σε αντικειμενοφόρο πλάκα και αφού μονιμοποιηθεί αποστέλλεται σε κυτταρολογικό εργαστήριο για εξέταση. (Μονιμοποίηση είναι η διαδικασία που χρειάζεται να γίνει για να διατηρηθούν τα κύτταρα του επιχρίσματος αναλλοίωτα μέχρι την εξέταση και γίνεται με απλό ψεκασμό).

Στο Νοσοκομείο μας το TEST Παπανικολάου γίνεται κάθε Τρίτη και Πέμπτη. Το TEST Παπανικολάου συνιστάται να το κάνει κάθε γυναίκα που βρίσκεται στην γενετήσια περίοδο της ζωής της και η εξέταση επαναλαμβάνεται κάθε 1—2 χρόνια μέχρι την ηλικία των 60 ετών.

Όταν η γυναίκα κάνει το TEST Παπανικολάου, τότε ανευρίσκεται ο καρκίνος σε προκαρκινική μορφή και μπορεί να θεραπευτεί σε ποσοστό 100%, αντίθετα όσο πιο προχωρημένος είναι τόσο το ποσοστό θεραπείας μειώνεται. Ο καρκίνος εξακολουθεί και σήμερα να είναι η επάρατος νόσος και παρά τις σημαντικές δελτιώσεις που έγιναν στις μεθόδους θεραπείας (εγχειρητική, ακτινοβολία, κυτταροστατικά, ενίσχυση ανοσοποιητικού) την πρόγνωση της νόσου εξακολουθεί να κα-

θορίζει η έγκαιρη διάγνωση.

Γι' αυτό και το TEST Παπανικολάου θεωρείται η σημαντικότερη συμβολή μέχρι και σήμερα για την αντιμετώπιση του καρκίνου του τραχήλου της μήτρας. Η αξιοπιστία του TEST για τον τράχηλο φθάνει το 95% και θεωρείται ότι φθάνει το 100% όταν η γυναίκα κάνει 2—3 TEST οπότε και καλύπτεται η πιθανότητα λάθους. Ενώ για το σώμα της μήτρας η αξιοπιστία είναι μόνο 50% και για τις ωοθήκες είναι μηδενική. Για τις δύο αυτές μορφές καρκίνου αναφέρεται πιο κάτω ο τρόπος διάγνωσης τους.

Β Ο καρκίνος του σώματος της μήτρας.

Το υψηλότερο ποσοστό που εμφανίζεται αυτή η μορφή του καρκίνου είναι γύρω στα 55 χρόνια. Σαν αιτιολογικοί παράγοντες ενοχοποιούνται: η παχυσαρκία, η υπέρταση και ο σακχαρώδης διαβήτης. Επίσης άλλος αιτιολογικός παράγοντας για τον καρκίνο του σώματος της μήτρας, είναι τα ινομύωματα. Το ινομύωμα της μήτρας είναι αρκετά συχνός καλοήθης όγκος της μήτρας που σε ένα μικρό ποσοστό γύρω στο 1% είναι δυνατόν να εξαλλοιωθεί σε καρκίνο. Εμφανίζεται συνήθως στην πέμπτη δεκαετία της ζωής της γυναίκας και συνδέεται με την ορμονική διαταραχή που παρατηρείται στην κλιμακτήριο και επίσης θεωρείται πιθανή η ύπαρξη καταβολής γενετικής δηλ. να ξεκινάει εκ γενετής.

Όσον αφορά την πρόληψη από τον καρκίνο του σώματος της μήτρας σημασία έχει η τήρηση των κανόνων υγιεινής διατροφής, ώστε να αποφεύγεται η παχυσαρκία.

Από πλευράς ιατρικής για την
Συνέχεια στη σελίδα 94

ΘΕΙΟ

Παρά τη μεγάλη σημασία του θείου για τα φυτά, πολύ σπάνια δημιουργούνται προβλήματα από έλλειψη θείου στις καλλιέργειες. Αυτό κυρίως οφείλεται στο ότι κατά κανόνα το θείο προστίθεται συμπτωματικά στις καλλιέργειες, με τη χρησιμοποίηση τόσο χημικών λιπασμάτων, όσο και εντομοκτόνων και μυκητοκτόνων. Τελευταία, όμως, παρατηρείται ένας αυξανόμενος αριθμός με ελλείψεις θείου που οφείλονται:

1. στην εντατικοποίηση των καλλιεργειών και παράλληλα στην αύξηση των αποδόσεων τους, που έχει σαν αποτέλεσμα την αφαίρεση μεγαλύτερων ποσοτήτων στο έδαφος.
2. στην συνεχώς αυξανόμενη χρήση καθαρών λιπασμάτων, που δεν έχουν θείο,
3. στην μειωμένη χρησιμοποίηση θείου στα εντομοκτόνα και μυκητοκτόνα και
4. στην κατανάλωση καυσίμων και άλλων πηγών ενέργειας με πολύ χαμηλή περιεκτικότητα σε θείο.

Η ατμόσφαιρα περιέχει συχνά σημαντικές ποσότητες θείου και οι ποσότητες του μεταφέρονται με τα ατμοσφαιρικά κατακρημνίσματα στο

έδαφος ετησίως ως SO_4 = εξαρτώνται γενικά, από την κατανομή των βιομηχανικών περιοχών, την απόσταση από τη θάλασσα και ειδικότερα από την καύση πετρελαίων - γαιανθράκων - ξύλων. Στις βιομηχανικές περιοχές, ποσότητες μέχρι και 10 kg S/στρέμμα/έτος στα νερά της βροχής, δεν είναι ασυνήθεις.

του Αστερίου Σιμών Δ) ντού Ινστιτούτου Εδαφολογίας Θεσσαλονίκης

Σαν μέσες τιμές για την Δυτ. Ευρώπη δίνονται τα 1,5 kg S/στρέμμα/έτος. Η ποσότητα αυτή θεωρείται επαρκής για την ανάπτυξη των καλλιεργειών. Όμως θα πρέπει να έχουμε υπόψη ότι το SO_4 = πολύ εύκολα εκπλύνεται από το έδαφος, με συνέπεια ένα αρνητικό ισοζύγιο θείου στο έδαφος να μπορεί να δημιουργηθεί ακόμα και στις περιοχές, όπου σχετικά μεγάλες ποσότητες θείου προστίθενται στο έδαφος από την ατμόσφαιρα. Γενικά, οι ποσότητες που εκπλύνονται είναι συχνά κατά πολύ μεγαλύτερες από τις ποσότητες που προσλαμβάνονται από τις καλλιέργειες. Ένα μεγάλο

ποσοστό θείου μπορεί να υπάρχει στην ατμόσφαιρα, με την αέρια μορφή σαν SO_2 , που τα φυτά μπορούν να προσβάλουν με τα φύλλα τους, μέσω αερίων διάχυσης. Η κρίσιμη συγκέντρωση SO_2 στην ατμόσφαιρα, πάνω από την οποία παρατηρούνται τοξικές επιδράσεις (νεκρωτικά συμπτώματα στα φύλλα), βρίσκεται στην περιοχή 0,5 - 0,7 mg SO_2 -S/m³. Η συγκέντρωση σε SO_2 της ατμόσφαιρας είναι, γενικά, περίπου 0,1-0,2 mg SO_2 -S/m³. Στις βιομηχανικές περιοχές, πάντως, συγκεντρώσεις αρκετές φορές μεγαλύτερες, από τα κανονικά επίπεδα, έχουν παρατηρηθεί.

Η προσθήκη θείου σε αλκαλιωμένα εδάφη (σαν στοιχειακό θείο ή θειϊκό αγόν), βελτιώνει τις φυσικοχημικές ιδιότητές τους. Η ελάττωση του υπερβολικά υψηλού pH, εκτός του ότι ευνοεί τη διαλυτότητα αραιωμένων στοιχείων και ιδιαίτερα των μικροστοιχείων και τη δραστηριοποίηση των ενώσεων του εδαφικού ασβεστίου και την αντικατάσταση του ανταλλάξιμου Na^+ και των άλλων προσροφημένων κατιόντων τους από το Ca^{++} . Αυτό έχει πολύ μεγάλη σημασία για τη χώρα μας, όπου ως γνωστό υπάρχουν αρκετές εκτάσεις αλκαλιωμένων εδαφών, που χρειάζονται βελτίωση.

ΜΑΓΝΗΣΙΟ

Η σπουδαιότητα του Mg σαν λίπασμα έχει αυξηθεί σημαντικά κατά τα τελευταία χρόνια. Κατά τα προηγούμενα χρόνια, το Mg προστίθεται συνήθως συμπτωματικά, μαζί με άλλα λιπάσματα. Η υψηλή καθαρότητα των λιπασμάτων που χρησιμοποιούνται σήμερα γενικά, σημαίνει ότι η πηγή αυτή προσθήκης Mg στο έδαφος δεν υπάρχει πιά. Επίσης ο ολόγονα αυξανόμενος ρυθμός εντατικοποίησης της γεωργίας συντελεί στη γρηγορότερη εξάντληση

των εδαφών σε Mg. Παράλληλα υψηλά επίπεδα K ή NH_4^+ στο έδαφος περιορίζουν τη πρόσληψη Mg από τα φυτά. Για τους λόγους αυτούς ελλείψεις Mg στα φυτά παρουσιάζονται ολοένα και πιο συχνά και η προσθήκη Mg είναι τώρα πιο επιτακτική.

Ανταγωνιστικές επιδράσεις μεταξύ των κατιόντων στο έδαφος παίζουν σπουδαίο ρόλο, καθώς τέτοιες επιδράσεις οδηγούν συχνά σε συμπτώματα τροφικότητας Mg στα φυ-

τα. Μεγάλες συγκεντρώσεις K ή Ca, στο περιβάλλον των ριζών μπορεί να επηρεάσει σημαντικά (αρνητικά) τη πρόσληψη από τα φυτά. Γενικά στα όξινα εδάφη είναι δυνατό να έχουμε ανταγωνισμό μεταξύ Mg και H^+ ή ακόμα και Al^{+++} , ενώ στα πολύ αλκαλοειδή εδάφη ανταγωνισμό μεταξύ Mg και Ca. Επιπλέον, ελλείψεις Mg μπορούν να προκληθούν από την παρουσία διαλυτού εναλλακτικού K, ανταγωνιστικά, σε ορισμέ-

πτικό διάλυμα έχει σημασία για την πρόσληψη του Mg. Βρέθηκε χαρμικηριστικά, να εμποδίζεται η εμφάνιση τοξικότητας Mg από την παρουσία μεγάλης συγκέντρωσης Mg.

Η μικρή περιεκτικότητα σε Mg των χορτοδοτικών φυτών (<0,2% του ξηρού βάρους τους), προκαλεί συχνά στα ζώα που καταναλώνουν τα φυτά αυτά, μία μεταβολική ανωμαλία, που προκαλείται από ένα πολύ χαμηλό επίπεδο Mg στον ορό του αίματος των ασθενών ζώων. Η ανωμαλία αυτή ονομάζεται υπομαγνησμία και είναι γνωστή στην ξένη βιβλιογραφία ως «τετανία του χόρτου». Υψηλές ποσότητες αζωτούχων λιπασιμάτων, ιδιαίτερα αμιμονιακής μορφής και υψηλά επίπεδα K μπορούν να μειώσουν το επίπεδο Mg στους φυτικούς ιστούς, ενώ εδάφη με μικρή περιεκτικότητα σε Mg (καώς στραγγιζόμενα εδάφη) παράγουν χόρτο με μικρή περιεκτικότητα Mg. Η υπομαγνησμία είναι πιο διαδεδομένη στις βοσχές όπου τα φυτά των αγρωστωδών υπερτερούν σημαντικά έναντι εκείνων των ψυχανθών. Τα αγρωστώδη φυτά προσλαμβάνουν τα μονοθενή κατιόντα σε μεγαλύτερη έκταση απ' ό,τι τα διθενή, το αντίθετο συμβαίνει με τα ψυχανθή φυτά.

Οι αρσενικές καλλιέργειες (αιτηρά) προσλαμβάνουν 1-2,5kg Mg/ στρέμμα/έτος, ενώ τα ζαχαρότευτλα, πατάτες, φρούτα και καλλιέργειες στο θερμοκήπιο, προσλαμβάνουν διπλάσιες ποσότητες Mg. Προσθήκες Mg συνιστώνται για όλες τις καλλιεργειές που αναπτύσσονται σε εδάφη με περιεκτικότητα σε εναλλακτικό Mg μικρότερη από 25 ppm και για ευαίσθητες καλλιέργειες στο Mg, όταν η περιεκτικότητα σε εναλλακτικό Mg είναι μικρότερη από 50 ppm. Πάνω από τα επίπεδα αυτά, η προσθήκη του Mg κρίνεται αναγκαία, μόνο στις περιπτώσεις όπου το επίπεδο K στο έδαφος είναι πολύ υψηλό και όταν υπομαγνησμία είναι δυνατό να συμβεί στα ζώα, ή

όταν αναπτύσσονται καλλιέργειες θερμοκηπίων ή σπυροφόρων.

Το Mg προστίθεται, τις περισσότερες φορές, σαν ανθρακικό ήθεικό άλας ή οξείδιο. Γενικά, τα θειικά λιπάσματα του Mg δρουν γρηγορότερα και είναι πιο αποτελεσματικά, απ' ό,τι τα ανθρακικά λιπάσματα, είναι όμως πιο ακριβά. Η προσθήκη δολομιτικού ασβεστολιθού είναι ιδιαίτερα επωφέλης στα όξινα εδάφη, όπου η αποσύνθεση του υποβοηθείται από το χαμηλό pH του εδάφους. Στα ουδέτερα αλκαλικά εδάφη το MgSO₄ είναι πιο κατάλληλο, ιδιαίτερα

στις περιπτώσεις, που απαιτείται άμεσος εφοδιασμός των φυτών με υψηλά επίπεδα Mg. Οι διάφορες μορφές του MgSO₄ διαφέρουν σημαντικά ως προς την διαλυτότητά τους. Το άλας του Epson (MgSO₄·7H₂O, 16% MgO), είναι πιο διαλυτό από τον κιζερίτη (MgSO₄·H₂O 27% MgO). Αυτό έχει πρακτική σημασία, γιατί για να καταπολεμηθεί μία έλλειψη Mg στις τομάτες θα χρειαζόταν να προστεθούν σε έδαφος 50 kg/στρέμμα κιζερίτη ή με ψεκαχιούς (διαφυλλικά) μόνο 3,5 kg άλατος Epson, διαλελυμένα σε 400 λίτρα νερό.

Ο καρκίνος του γεννητικού συστήματος και το τεστ Παπανικολάου

Συνέχεια από την σελίδα 92

πρόληψη του καρκίνου λαμβάνονται δύο βασικά μέτρα:

1. Η αφαίρεση της μήτρας σε γυναίκες που έχουν ιστορικό μήτρας, διότι μπορεί να μετατραπεί σε καρκίνο και

2. Ο έλεγχος της μήτρας με διαγνωστική απόξεση όταν παρατηρείται διαταραχή της περιόδου σε γυναίκες που βρίσκονται στην κλιμακτική. Περισσότερο επιβεβλημένη είναι η διαγνωστική απόξεση εάν η γυναίκα παρουσιάσει αιμορραγία, ενώ βρίσκεται στην εμμηνόπαυση, δηλ. μετά τα 50 χρόνια της. Έχει στατιστικά βρεθεί ότι ο έλεγχος της αιμορραγίας μετά την εμμηνόπαυση να αποδεικνύει καρκίνο σε μία από τις τρεις περιπτώσεις.

Γ Ο καρκίνος των ωοθηκών.

Συνήθως εμφανίζεται σε γυναίκες μεγάλης ηλικίας, γύρω στα 60 χρόνια. Είναι ο καρκίνος με την πιο αθόρυβη πορεία γι' αυτό και διαγιγνώσκεται συνήθως καθυστερημένα. Σαν αιτιολογικοί παράγοντες ενοχοποιούνται γενετικές καταβολές, ορμονικές διαταραχές και μη τήρηση των κανόνων υγιεινής διατροφής με παχυσαρκία.

Για την έγκαιρη διάγνωση συνιστάται η τακτική γυναικολογική εξέταση και το υπερηχογράφημα.

Τελειώνοντας, θέλω να τονίσω τις δύο λέξεις «ΑΓΩΓΗ ΥΓΕΙΑΣ», στην οποία δίδει μεγάλη σημασία η σύγχρονη ιατρική. Η Αγωγή Υγείας σημαίνει τις γνώσεις που πρέπει να έχουμε και οι οποίες καθορίζουν την συμπεριφορά για την πρόληψη από την ασθένεια.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ

ΚΑΙ

ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ

(ΝΙΑΟΥΣΤΑ)

ΔΙΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ
ΟΙΝΟΥ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ
N · A · O · Y · Σ · A

1) Εισηγητική έκθεση - περιγραφή προγράμματος - Στόχοι του προγράμματος:

Το ερευνητικό πρόγραμμα που ξεκινάει ο Διεπαγγελματικός Σύνδεσμος με την εγκατάσταση από τη φετινή χρονιά, πειραματικών αμπελώνων, σε τέσσερα σημεία της ζώνης Ο.Π.Α.Π. Νάουσα που παραχωρήθηκαν από τις κοινότητες Μαρίνας, Στενημάχου, Τριλόφου και από το δήμο της Νάουσας, είναι ανάγκη, που επιβάλλεται από την απαίτηση των αμπελουργών και των οινοπαραγωγών, η συμβουλευτική και ελεγκτική δραστηριότητα του Συνδέσμου να στηρίζεται σε συγκεκριμένα πειραματικά δεδομένα, όσον αφορά την καλλιέργεια του ξυνόμαυρου, καθώς και σε αναλύσεις που θα γίνονται στα εργαστήρια του Συνδέσμου, με σκοπό την μείωση του κόστους παραγωγής, την ελαχιστοποίηση της επιβάρυνσης του περιβάλλοντος από την χρήση λιπασμάτων - φυτοφαρμάκων και την προσφορά στην κατανώθηση ενός ποιοτικά αναβαθμισμένου και ηλεγμένου από τον Διεπαγγελματικό Σύνδεσμο Οίκου Ο.Π.Α.Π. Νάουσα, προϊόντος.

2) Επιμέρους τομείς του προγράμματος και περιγραφή αυτών:

Το πρόγραμμα έρευνας του Διεπαγγελματικού Συνδέσμου περιλαμβάνει: α) Εγκατάσταση πειραματικών αμπελώνων σε τέσσερα σημεία της ζώνης παραγωγής οίνων

**ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ
ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΑΜΠΕΛΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΟΙΝΟΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΟΙ-
ΝΩΝ Ο.Π.Α.Π. ΝΑΟΥΣΑ.**

Ο.Π.Α.Π. Νάουσα,

β) Οινολογικό εργαστήριο,

γ) Εδαφολογικό εργαστήριο - εδαφολογικός χάρτης.

**ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟΙ ΑΜΠΕ-
ΛΩΝΕΣ**

Η εγκατάσταση των πειραματικών αμπελώνων σε διάφορα μικροκλίματα θα δώσει τη δυνατότητα να δοκιμαστούν:

1. Διάφορες καλλιεργητικές φροντίδες (αποστάσεις φύτευσης, κλαδέματα, λιπάνσεις, αρδεύσεις, ψεκασμοί - φάρμακα κλπ.).

2. Υποκείμενα σε σχέση με το ξυνόμαυρο, κατάλληλα για τα διαφορετικά εδάφη των μικροπεριοχών της ζώνης.

3. Ποικιλίες που πιθανά να βελτιώσουν το ξυνόμαυρο υποβαθμισμένων ποιοτικά περιοχών.

4. Τρόποι καλλιέργειας που θα στηρίζονται στη χρησιμοποίηση διολογικών μεθόδων, στην αποφυγή κατά το δυνατό χημικών μέσων καλλιέργειας και στο σεβασμό για τον άνθρωπο και το περιβάλλον.

5. Κλώνοι του ξυνόμαυρου με διαφορετικά χαρακτηριστικά και προσαρμογή στα διάφορα μικροκλίματα της ζώνης.

Επίσης ο χώρος θα μπορεί να προσφέρεται για την εκπαίδευση σπουδαστών που εκδηλώνουν το ενδιαφέρον τους για την αμπελοκαλλιέργεια.

Όλα τα παραπάνω, πέρα από τη δυνατότητα που θα δίνουν για την παροχή συμβουλών που θα στηρίζονται σε πειραματικά δεδομένα, θα έχουν σαν στόχο την με τους κα-

λύτερους όρους και συνθήκες μελλοντική αναμπέλωση της ζώνης.

**ΟΙΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗ-
ΡΙΟ**

Η ολοκλήρωση της δραστηριότητας του Διεπαγγελματικού Συνδέσμου όσον αφορά τον έλεγχο του τελικού προϊόντος, την υποστήριξη των μικρών οινοπαραγωγών και την αποτελεσματικότητα των πειραματικών τεχνικών που θα εφαρμόζονται στους πειραματικούς αμπελώνες, δημιουργεί την ανάγκη ύπαρξης και λειτουργίας ενός άρτιου οινολογικού εργαστηρίου, που παράλληλα με την επιτροπή ελέγχου που λειτουργεί στον Διεπαγγελματικό Σύνδεσμο, θα ολοκληρώσει την ελεγκτική δραστηριότητα που έχει αναλάβει και προωθεί.

**ΕΔΑΦΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΑΣ-
ΤΗΡΙΟ - ΕΔΑΦΟΛΟΓΙ-
ΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ**

Το εδαφολογικό εργαστήριο και ο εδαφολογικός χάρτης (έχει ήδη ανατεθεί η εκπόνησή του στο Εδαφολογικό Ινστιτούτο Θεσσαλονίκης) θα δώσουν στους αμπελουργούς τις απαραίτητες εδαφολογικές αναλύσεις, προϋπόθεση για την ορθολογική χρήση των λιπασμάτων και την επιλογή των υποκειμένων στην εγκατάσταση των αμπελώνων. Η πληροφόρηση που θα στηρίζεται σε επιστημονικά τεκμηριωμένα στοιχεία όσον αφορά τη λιπαντική τακτική, θα περιορίσει το κόστος καλλιέργειας και θα δώσει κατευθύν-

Συνέχεια στη σελίδα 96

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Το «Βακτηριακό κάψιμο» των μηλοειδών και οι λιχοστές φετεινές ζημιές

Του Οδ. Ντινόπουλου

Σε γενικές γραμμές, το «βακτηριακό κάψιμο» φέτος έχει μια στασιμότητα, που προξενεί ιδιαίτερη εντύπωση. Πολύ σπάνια βλέπει κανείς προσβολές. Ως εκ μαγείας εξαφανίσθηκε το «βακτηριακό κάψιμο» από τους αχλαδεώνες. Η περσινή χρονιά χαρακτηρίζεται ως κατ' εξοχήν χρονιά «μολυσματική». Η εξήγηση είναι απλή. Φέτος κατά την περίοδο της ανθοφορίας δεν είχαμε υψηλές θερμοκρασίες. Βεβαίως, σημειώθηκαν βροχοπτώσεις. Η ασθένεια για να εξελιχθεί, όμως, χρειάζεται ταυτόχρονα ζέστη. Φέτος η άνοιξη γενικά ήταν ψυχρή. Η θερμοκρασία κατά τον μήνα Απρίλιο δύο φορές ξεπέρασε τους 20 βαθμούς, ενώ πέρυσι, σχεδόν όλο τον μήνα. Η θερμοκρασία είναι εύνοϊκή για την εξέλιξη της ασθένειας α) όταν η μέγιστη θερμοκρασία την μέρα ξεπερνά τους 24 βαθμούς, αδιάφορο ποιά είναι η ελαχίστη τη νύχτα και β) Όταν η

μέγιστη φθάνει τους 21 βαθμούς και τη νύχτα δεν κατεβαίνει κάτω από τους 12 βαθμούς. Αυτές είναι ιδεώδεις συνθήκες εξέλιξης του βακτηρίου.

Οι περισσότεροι αχλαδεώνες δεν παρουσίασαν συμπτώματα προσβολής. Αναφέρθηκαν λίγες περιπτώσεις. Και οι προσβολές εντοπίζονται στις ευπαθείς ποικιλίες Πασα Κρασάνα και Σάντα Μαρία. Επίσης σε μερικές περιπτώσεις και σε αχλαδιές της ποικιλίας Κρυστάλλι και όχι σε όλους τους σπωρώνες. Επομένως ο συνδυασμός Κρυστάλλι και Κόσια για επικοινωνία ποικιλία παραμένει ένας συνδυασμός γενικής αποδοχής. Η Μπερέ Αρντί, μια ποικιλία θερινοφθινοπωρινής κατανάλωσης, που παράγει καρπούς με άριστες γευστικά ιδιότητες, μπορεί να καταλάβει μια θέση στους αχλαδεώνες. Η ευπάθεια στο «βακτηριακό κάψιμο» κρίνεται μέτρια.

— Όσον αφορά τις μηλιές, η προσβολή χαρακτηρίζεται μηδενική, ανύπαρκτη για φέτος. Για την ασθένεια θα επανέλθουμε, μόλις συγκεντρώσουμε νεώτερα στοιχεία. Βλέπε σχετικό πίνακα. >

Ερευνητικό πρόγραμμα ανάπτυξης και στήριξης της αμπελοκαλλιέργειας και Οينوπαραγωγής

Συνέχεια από τη σελίδα 95
σεις σε φυσικότερους τρόπους λιπαντικής τακτικής.

3) ΧΡΟΝΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ - ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Στην οικονομική μελέτη περιέχεται το κόστος του προγράμματος για 4 χρόνια, αρχής γενομένης από το 1991, με σημερινές τιμές. Φυσικά το πρόγραμμα είναι μακροχρόνιο, επίπονο και φιλόδοξο. Η τεκμηρίωση των πειραματικών αποτελεσμάτων χρειάζεται πολλά χρόνια

(ενδεικτικά, η κλωνική επιλογή για να ολοκληρωθεί χρειάζεται τουλάχιστον 10 χρόνια ερευνητικής δουλειάς, ενώ τα αποτελέσματα της εφαρμογής διαφόρων καλλιεργητικών τεχνικών θα 'ναι αντιπροσωπευτικά μετά το πέμπτο έτος ηλικίας των πρέμνων). Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι τα αποτελέσματα της έρευνας θα φανούν μετά από 10 χρόνια τουλάχιστον. Ο χρόνος εγκατάστασης πιστεύουμε ότι θα ολοκληρωθεί σε τέσσερα χρόνια.

Η ολοκλήρωση του προγράμματος θα στηριχθεί στο μέλλον και α-

πό την εγκατάσταση ενός μικρού πειραματικού οينوποιείου όπου θα στεγασθεί και το οινολογικό και το εδαφολογικό εργαστήριο, για τα οποία έχουμε την πρόθεση να υποβάλλουμε μελέτη μετά από τέσσερα χρόνια γιατί αυτή τη στιγμή το οικονομικό κόστος είναι αδύνατο να αναληφθεί από το Διεπαγγελματικό Σύνδεσμο Οίνων Ο.Π.Α.Π. Νάουσα.

Ο Διευθυντής του Διεπ(κ)κού Παναγιώτης Γεωργιάδης
Η Γεωπόνος του Διεπ(κ)κού Χαρούλα Σπινθηροπούλου

**Θερμοκρασίες και θρομβώσεις κατά τον μήνα Δεκέλιο στα
έτη 1990 και 1991 στο Ι.Φ.Δ.**

1990				1991			
Ημερομηνία	Μεγίστη θερμοκρασία	Ελάχιστη θερμοκρασία	Χιλιοστά βροχής	Ημερομηνία	Μεγίστη θερμοκρασία	Ελάχιστη θερμοκρασία	Χιλιοστά βροχής
1	22,6	8,3	—	1	10	6,5	3
2	22	6,2	—	2	9,5	7	5
3	21,5	7	2	3	10,5	7	1,5
4	20	9	—	4	14,5	7,5	1,5
5	22	8,7	—	5	16	6,5	5
6	21,7	8,6	—	6	12	9	16
7	17,7	12,8	2	7	17	9	10
8	23	7,5	—	8	19,5	7,5	—
9	23,5	9	—	9	16	11,5	—
10	18,7	11	11	10	19,2	10	—
11	15	9,5	6,5	11	17	8,5	—
12	14,3	14,3	6	12	13	9	6
13	16,5	8,2	3	13	12	8,5	17
14	19,5	6	—	14	16	9	1
15	20,3	7,4	—	15	19,5	4,4	—
16	16,5	10,7	1,5	16	19	6,5	—
17	18,3	9,7	11	17	19,5	6	—
18	18,4	9	5	18	14,5	10	5
19	18,2	8	—	19	21,7	12	—
20	17,7	9,8	—	20	22	9	—
21	20,3	6,7	—	21	17,5	12	—
22	21	10	—	22	19	8,5	—
23	21,7	11	—	23	13	10,5	16
24	19	12,8	1	24	17	6,5	—
25	23	10	—	25	16	6,8	1
26	20,6	12	—	26	15,5	5	—
27	22	8	—	27	10,5	9,5	7
28	23,5	10,6	—	28	16,5	10	2
29	19	7,5	—	29	15	10	8,5
30	17,5	6	—	30	17	10,7	25,5

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ (ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ)

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΧΑΡΡΟΥ ΣΟΥΪΤ (HARROW SWEET)

ΜΙΑ ΝΕΑ ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΗ ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΑΧΛΑΔΙΑΣ ΑΝΘΕΚΤΙΚΗ ΣΤΟ «ΒΑΚΤΗΡΙΑΚΟ ΚΑΨΙΜΟ»

— Στον ομώνυμο ερευνητικό σταθμό του Καναδά του Χάρου, δημιουργήθηκε και αξιολογήθηκε μια νέα ποικιλία αχλαδιάς αρκετά ενδιαφέρουσα, αφού παρουσιάζει το αξιόλογο προσόν να είναι ανθεκτική στο «βακτηριακό κάψιμο». Θα πούμε λίγα λόγια γι' αυτή, μεταφέροντας την γνώμη ξένων ειδικών που την αξιολόγησαν. Εμείς για χάρη των αχλαδοκαλλιεργητών, την παρουσιάζουμε. Ίδου τα στοιχεία της ταυτότητας. Προήλθε από την Ουίλλιαμς (WILLIAMS) που χρησιμοποιήθηκε ως μητέρα. Ως πατέρα επιλέχθηκε κάποιο υβρίδιο που προήλθε από την διασταύρωση των

δύο ποικιλιών Όλντ Χομ Χ Έρλυ ΣουΪτ (OLD HOME X EARLY SW- EET).

— Στην περίπτωση της ποικιλίας Χάρου ΣουΪτ, η ανθεκτικότη- τα στην ασθένεια, οφείλεται, διότι έχει κληρονομήσει την ιδιότητα αυ- τή από την ποικιλία Όλντ Χόμ, που είναι αποδεδειγμένα πολύ αν- θεκτική στο «βακτηριακό κάψιμο».

Το πόσο ανθεκτική είναι η νέα ποικιλία φαίνεται από τον παρακά- τω πίνακα σε σύγκριση με άλλες 10 γνωστές ποικιλίες. Τα στοιχεία προέρχονται από εργασία που δη- μοσιεύθηκε σε ξένο περιοδικό.

Η παραπάνω ποικιλία στα πρώ-

ση. Οι κλάδοι που εκπτύσσονται σχηματίζουν ανοιχτή γωνία. Ανθι- ζει και επί θλαστών ενός έτους. Ει- σέρχεται στην παραγωγή πολύ γρή- γορα. Δεν έχει τάση για παριενιαυ- τοφορία. Απαιτεί αραίωμα των καρ- πών.

— Ανθίζει μερικές μέρες πριν την Ουίλλιαμς.

— Συγκομίζεται περίπου ένα μήνα μετά την Ουίλλιαμς. Δεν πα- ρουσιάζει φαινόμενα καρπόπτωσης. Αντίθετα, με άλλες ποικιλίες, το μέγεθος του καρπού, το αποκτά με- ρικές μέρες πριν την συγκομιδή. Η εμφάνιση του καρπού, είναι όμοια μ' εκείνη της Ουίλλιαμς. Διακρίνε- ται εν τούτοις, από μια τάση αχλα- δόμορφη πιά κωνική, με ένα εξόγ- κωμα (καμπουρίτσα) στη βάση του ποδίσκου. Η επιδερμίδα είναι πρα- σινοκίτρινη, όταν πλησιάζει η συγ- κομιδή. Στην ηλιαζόμενη επιφάνεια αποκτά ένα επίχρωμα κόκκινο αρκε- τά ελκυστικό.

Οι εξωτερικές διαστάσεις του καρπού, γενικώς είναι κατώτερες απ' εκείνες της Ουίλλιαμς. Το βά- ρος κυμαίνεται γύρω στα 200 γραμ μάρια. Η σάρκα είναι λεπτή, σακ- χαρώδης με ένα άρωμα χαρακτηρι- στικό. Διατηρείται στα ψυγεία 3— 4 μήνες σε κοινή ψύξη και σε θερ- μοκρασία 0,5^o C.

— Οπωσδήποτε, η αναφερόμε- νη ποικιλία καλείται να παίξει τον ρόλο της, ως ποικιλία φθινοπωρινή. Έχει πολλά ατού (παραγωγικότη- τα της ποικιλίας - ποιότητα καρ- πών κλπ.) και προπαντός το προ- τέρημα, την ανθεκτικότητά στο «βα- κτηριακό κάψιμο». Η Χάρου Σου- Ϊτ κρίνεται κατάλληλη για χειμωνι- άτικη και ανοιξιάτικη κατανάλωση. Η διατήρηση των καρπών σε ψυκτι- κούς θαλάμους με ελεγχόμενη ατμό- σφαιρα δίνει ελπίδες και υποσχέ- σεις.

Ευπάθεια μερικών ποικιλιών αχλαδιάς στο «βακτη- ριακό κάψιμο»

Επίπεδο ευπάθειας	Ποικιλίες αχλαδιάς
Πολύ μεγάλη ευπάθεια	Ντεκάνα ντελ Κομίτσιο Πάκαμς Τραϊομφ Πάσα Κρασάνα
Μεγάλη ευπάθεια	Δόκτωρ Ζουλ Γκιγιώ Κόνφερανς Πρέζινταντ Χερόν
Μέτρια ευπάθεια	Ουίλλιαμς Αμπάτε Φέτελ Μπερέ Αρντύ Πιέρ Κορνέγι
Μικρή ευπάθεια	—
Πολύ μικρή ευπάθεια	Χάρου ΣουΪτ

τα πειράματα έδειξε ότι είναι ολι- γότερη ευπαθής από άλλες ποικιλι- ες στην ψύλλα της αχλαδιάς. Ως προς την παραγωγικότητά της, σε

σχετικό πείραμα, έδειξε σε σύγκρι- ση με την Ουίλλιαμς, την υπεροχή της. Είναι δέντρο μέτριας ζωηρότη- τας. Παρουσιάζει πλάγια θλάστη-

ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΡΠΟΚΑΨΑΣ ΤΗΣ ΜΗΛΙΑΣ

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΜΕΘΟΔΟ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΕΙΟΔΟΠΟΙΗΣΕΩΝ

Β'

Συνέχεια από το τεύχος 54.

ε) Επόμενοι ψεκασμοί

Στην περιοχή του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων (Ι.Φ.Δ.) διαπιστώθηκε σε γενικές γραμμές ότι ο μήνας Ιούνιος μπορεί να περάσει αφέκαστος. Η εξήγηση είναι απλή. Τον μήνα αυτό δεν παρατηρείται εμφάνιση νέων ακμαίων ούτε ωστοκίες φρέσκες και κατά συνέπεια δεν αναμένονται προσβολές σημαντικές. Τον μήνα αυτό όσες προνύμφες καρπόκαψας διασώθηκαν από τα φάρμακα, άλλες βρίσκονται κάτω από τις φλούδες του δέντρου ή σ' άλλα καταφύγια και έχουν σχηματίσει τα βομβυκιά τους (οι πιό πρώιμες) και άλλες βρίσκονται μέσα στον καρπό (οι πιό όψιμες). Ο ψεκασμός κατά τον Ιούνιο δεν έχει νόημα. Αυτά ισχύουν για την περιοχή του Ι.Φ.Δ., και σε περιοχές που έχουν παρόμοιες κλιματικές συνθήκες. Εάν η χρονιά είναι πρώιμη, ο δεύτερος ψεκασμός μπορεί να πραγματοποιηθεί και τέλος Ιουνίου. Είναι αυτονόητο ότι σ' άλλες περιοχές το αφέκαστο διάστημα μετατοπίζεται.

Από τον δεύτερο ψεκασμό ως την συγκομιδή επιβάλλεται συνεχής κάλυψη των καρπών.

— Στις πεδιάδες το έντομο εμφανίζει τρεις γενεές. Στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές δύο γενεές.

Ένα θηλυκό γεννάει τα αυγά, σε διάστημα αρκετών ημερών. Κάθε αυγό απαιτεί μερικές μέρες για να εκκολαφθεί. Η προνύμφη για να ολοκληρώσει την ανάπτυξή της, χρειάζεται κάμποσες μέρες. Ακολουθεί το στάδιο της ύμφης (χρυσάλιδα). Ο βιολογικός κύκλος συντομεύεται εφ' όσον ο καιρός είναι

ζεστός (από τα μέσα Μαου και μετά). Αντίθετα ο βιολογικός κύκλος επιμηκύνεται όταν επικρατούν χαμηλές θερμοκρασίες. (Αρχές Μαΐου). Όπως φαίνεται και στον σχετικό πίνακα ο βιολογικός κύκλος, από ακμαίο της πρώτης γενεάς σε

Του Οδ. Ντινόπουλου

ακμαίο δεύτερης γενεάς, συμπληρώνεται σε 55—60 μέρες (αρχές Μαΐου), και σε 45—50 μέρες το τρίτο δεκαήμερο του μηνός Μαΐου.

— Τα παραπάνω ισχύουν εφ' όσον οι θερμοκρασίες με την πάροδο των ημερών αυξάνουν και δεν παρατηρούνται αυξομειώσεις θερμοκρασιών σοβαρές. Οι βροχοπτώσεις και οι χαμηλές θερμοκρασίες επηρεάζουν αρνητικά την έξοδο των ακμαίων, τα οποία καθυστερούν να εμφανισθούν (παράταση του σταδίου της ύμφης). Επιπλέον σε περίοδο χαμηλών θερμοκρασιών και βροχοπτώσεων οι πεταλούδες της καρπόκαψας δεν κυκλοφορούν.

Όπως φαίνεται και στον πίνακα, το μεγαλύτερο ποσοστό της εμφάνισης των ακμαίων συγκεντρώνεται μεταξύ 15 και 25 Μαΐου. Αν δε ληφθεί υπόψη ο χρόνος ενηλικίωσης των ακμαίων, το ζευγάριμα, η διάρκεια εγκυμοσύνης, η διάρκεια ωστοκίας και ο χρόνος εκκόλαψης τότε έχουμε κάθε συμφέρον να μετατοπίσουμε την ημερομηνία επέμβασης (ψεκασμός), για να έχουμε τις μεγαλύτερες πιθανότητες να σκοτωθούν οι νεογέννητες προνύμφες (σκούληκια). Σύμφωνα με το παράδειγμα του πίνακα, οι περισσότερες εμφανίσεις πραγματοποιήθηκαν στις 22 Μαΐου. Επομένως γύρω στις 24—25 Μαΐου συνιστάται η διενέργεια του πρώτου ψεκασμού. Όπως γράφηκε και στο προηγούμενο τεύχος, η ημερομηνία ψεκασμού πρέπει να συνδυασθεί με το

μέγεθος των καρπιδίων της ποικιλίας Γκόλντεν Ντελίτσιους και Στάρκιν. **Ψεκάζει κανείς στη συγκεκριμένη περιοχή, όταν τα καρπίδια των αναφερομένων ποικιλιών αποκτήσουν το μέγεθος του μικρού καρυδιού. Ο ψεκασμός φυσικά θα περιλάβει όλες τις ποικιλίες αχλαδιάς και μηλιάς που έχουν καρπό.**

— Μεταξύ πρώτου και δεύτερου ψεκασμού υπάρχει ένα διάστημα 30—40 ημερών (Ιούνιος) όπου οι προσβολές από την καρπόαφα είναι ελάχιστες ή περιορισμένες. **Αν ο πρώτος ψεκασμός πραγματοποιηθεί σωστά, σωστά θα ακολουθήσει και ο δεύτερος.** Άς μην ξεχνούμε και τα εξής: 1) Ότι τον μήνα Ιούνιο εμφανίζονται τα φυσιολογικά κύματα καρποπτώσεων. Είναι φυσικό στην καρποπτώση να προηγηθούν οι προσβλημένοι καρποί. 2) Ότι τον μήνα Ιούνιο εμφανίζονται τα ωφέλιμα έντομα. 3) Περιορισμός στη μόλυνση του περιβάλλοντος και 4) Μείωση του κόστους, με την μείωση των ψεκασμών.

— Υπάρχουν πάρα πολλά εντομοκτόνα. Αναφέρουμε μερικά. Ζολόν Χοσταθείο, αξιφώς μεθίλ. Επίσης το Ντιμιλίν Ινσεγκάρ και άλλα. Το καλοκαίρι, όταν μεγαλώσουν τα καρύδια, ψεκάζουμε και τις καρυδιές. Και το φθινόπωρο στο πρόγραμμα ψεκασμού συμπεριλαμβανόμε και τις κυδωνιές.

Αριθμός ακμαίων καρπόκαφας της μηλιάς, της διαχειμάζουσας γενεάς, που εμφανίζονται στις διάφορες μέρες του Μαΐου και αριθμός ημερών που απαιτούνται για την εμφάνιση των ακμαίων της δεύτερης γενεάς.

Ημερομηνία Μαΐος	Αριθμός ακμαίων της διαχειμάζουσας γενεάς που εμφανίζονται στις διάφορες μέρες κατά τον μήνα Μαΐο	Ημέρες που απαιτούνται για την εμφάνιση των πρώτων ακμαίων της δεύτερης γενεάς	Πιθανή ημερομηνία εμφάνισης των πρώτων ακμαίων της δεύτερης γενεάς μετά το ζευγάριμα
1	1		
2	0	Ύστερα	
3	2	από 60 μέρες	2— 3 Ιουλίου
4	1	περίπου	
5	4		
6	4		
7	2	Ύστερα	
8	6	από 55—60 μέρες	4— 6 Ιουλίου
9	3	περίπου	
10	6		
11	9		
12	9		
13	13		
14	12		
15	16	Ύστερα	
16	22	από 50—55 μέρες	7—10 Ιουλίου
17	32	περίπου	
18	37		
19	39		
20	47		
21	56		
22	59		
23	43		
24	30		
25	17		
26	12	Ύστερα	
27	9	από 45—50 μέρες	10—15 Ιουλίου
28	6	περίπου	
29	4		
30	3		
31	3		

500

Η Φιλαρμονική της Νάουσας

Θυμάμαι με πόση λαχτάρα μικρά παιδιά περιμένονε στη μία μετά τα μεσάνυχτα της παραμονής των Χριστουγέννων ν' ακούσουμε τη μπάντα της Αθηνάς να παίζει τα κάλαντα «Καλήν ημέραν άρχοντες» Ρίγη συγκίνησης και χαράς μας συγκλόνιζαν γιατί δε μας κολούσε ο ύπνος μη τυχόν και δεν ξυπνήσουμε για τα κάλαντα.

Η μπάντα έδιδε το σύνθημα της έγερσης για τη γιορτή της παραμονής κι' έτσι ξεκινούσαμε με τη τζιουμπαίκα και το σακούλι στις μία - δύο μετά τα μεσάνυχτα.

Συνεχίζοντας την παράδοση μια ομάδα συμπατριωτών μας ξαναίδρυσε μεταπολεμικά την μπάντα στη Νάουσα. Ο Γιώργος Χριστοδούλου μαζί με το Γιώργο Δεινόπουλο βρήκαν στιβαγμένα και κατασκονισμένα σε μια αποθήκη του Κουγιουμτζή αρκετά χάλκινα όργανα. Γύρισαν στα σπίτια τους μέσα στη σκόνη και τη λέρα. Τα όργανα αυτά πλύθηκαν, γυαλίστηκαν με μπράσσο και απετέλεσαν τον πρώτο πυρήνα της μπάντας με πρωτοπόρους και τον ακούραστο Παύλο Παπαϊωάννου, τον Τάκη Δάρη, το Νικηφόρο Κούλη και άλλους φιλόμουςους, που έκαναν το σύλλογο που λέγεται Φιλαρμονική Ναούσης.

Ποιν από αυτήν για ένα διάστημα αμέσως μετά την κατοχή, είχε μια μπάντα και το εργοστάσιο Λαναρά. Σ' αυτήν έπαιζαν όργανο, ο Κύρκας, ο Νικηφόρος Κούλης, οι αδελφοί Ζαχαριάδη, ο Παύλος Παπαϊωάννου, ο Σταύρος Πάσχος, ο Μπακάλης και άλλοι πολλοί. Όλες αυτές οι προσπάθειες στηρίχθηκαν περισσότερο στην αυθόρμητη προσφορά, την όρεξη και το μεράκι, στην ιδιωτική πρωτοβουλία περισσότερο και λιγότερο σε επιχορηγήσεις.

Έτσι με τη λαχτάρα της προσφοράς οι φίλοι και διοικούντες της

Φιλαρμονικής μας δίδουν αυτή την λαμπρότητα στις διάφορες επετείους στις παρελάσεις, στις αποκριές και σ' ένα σωρό άλλες εκδηλώσεις.

Για να πληρωθεί, όμως, ο δάσκαλος - μαέστρος της μπάντας, η επιτροπή αναγκάζεται να κάνει απαιτήσεις από διάφορες πηγές ή κάνοντας έρανο τα κάλαντα και περιμένοντας κάποιες δωρεές. Ενώ προσφέρει περισσότερο από κάθε άλλο σωματείο, παίρνει τα λιγώτερα από τη δημοτική αρχή. Στην ουσία είναι δημοτική Φιλαρμονική, γιατί κυρίως το Δήμο (το σύνολο) εξυπηρετεί στα διάφορα προγράμματα εορτασμών, στις δεξιώσεις επισήμων ανακρούοντας τον εθνικό ύμνο, παινίζοντας στην προσέλευση των επισήμων σε δοξολογίες ή παίζοντας εμβατήρια για τις παρελάσεις και τον εωθινό σε εθνικές επετείους ή ακόμη δίδοντας συναυλίες δωρεάν για το κοινό σε ανοιχτούς ή κλειστούς χώρους. Ελάχιστα, όμως, επιδοτείται από τη Δημοτική αρχή. Ενώ ο Δήμος πληρώνει μισθούς για περισσότερους από δεκαπέντε καθηγητές στην Εοσία Μουσών, δεν πληρώνει το μαέστρο της μπάντας που το έργο του είναι αρκετά σπουδαίο, γιατί στην ουσία η μπάντα είναι Δημοτική, γιατί εξυπηρετεί την πόλη της Νάουσας.

Η Φιλαρμονική δίδει το μέτρο της προόδου και της εξέλιξης για τη Νάουσα και ανεβάζει την πόλη μας στο επίπεδο των πιο εξελιγμένων πόλεων της Ευρώπης. Το ότι η Φιλαρμονική συντηρείται με δικούς της πόρους με τη φροντίδα ολίγων ανθρώπων και επιβιώνει εδώ και τόσα χρόνια, αυτό δίδει αυξημένες υποχρεώσεις σε όλους τους Ναουσαίους να την προσέξουν περισσότερο. Και όχι μόνο για το λόγο ότι μας βγάζει ασπροπρόσωπους στις γιορτές και τις παρελάσεις, αλλά περισσότερο γιατί μορφώνονται μουσικά έ-

να σωρό παιδιά, όπως συμβαίνει με το Ωδείο και την Εοσία Μουσών.

Έτσι προάγεται το μορφωτικό επίπεδο της πόλης μας, εξυψώνονται τα ήθη, ημερώνονται οι κακίες, και τα μίση ειδικότερα στην τόσο παραγμένη εποχή μας. «'Απ' των αγγέλων τα στόματα βγαλμένη...», λέει ο ποιητής μας για την μουσική. Έτσι, μια μουσική μόρφωση πέρα από τις γυμνασιακές σπουδές ανεβάζει τις ανθρώπινες αξίες ακόμη πιο πάνω απ' το κανονικό. Αυτοί οι λίγοι που πίστεψαν στις αξίες αυτές είναι αξιέπαινοι. Η επιτροπή της διοίκησης, ο Γιώργος Δεινόπουλος και προπαντός ο Παύλος Παπαϊωάννου, που ζει και ανασαίνει, θάλεγε κανείς, μόνο για τη Φιλαρμονική.

Θάταν πολύ καλό για τη Νάουσα και την παράδοσή της να διασωθούν οι σκοποί των χορών του παλιού ναουσαϊκού γάμου. Να γραφούν σε νότες κι' ίσως να διασκευαστούν κατάλληλα και για τη μπάντα, η μουσική που παιζόταν όταν η ύψη έκανε το σταυρό της αποχαιρετώντας το σπίτι της, η μουσική που παιζόταν όταν πήγαινε στην εκκλησία, τα εμβατήρια που έπαιζε η μουσική όταν έπαιρναν την προίκα, όταν ξυριζόταν ο γαμπρός, οι χοροί που παιζόνταν στην ικνά, καλαματιανός, караבלάχικος, ξεχωριστός, αντικρυστός, συγκαθιστός και τόσοι άλλοι. Οι γάμοι γινόταν με ομάδα οργάνων από ένα - δύο τρομπόνια, σαξόφωνα, καρνέττα, κλαρίνο, γκραν κάσα και τύμπανο. Τέτοιες ομάδες είχαν οι Άτσιδες και οι Βελιγκτένιδες παλιότερα στη Νάουσα κι' ο Δημητριάς.

Για το γλέντι μετά τα στέφανα και την πατινάδα τα ίδια άτομα της ομάδας άλλαζαν όργανα, αλλά τούρκα, όπως έλεγαν. Είχαν βιολί, αϊτι, ντέφι και κάποτε και κλαρίνο κι' ε-

Συνέχεια στη σελίδα 102

Ο Τοπικός Ερυθρός Σταυρός Νάουσας με αποστολή στη Βουλγαρία

Στις αρχές Μαΐου 1991 το Δ.Σ. του Ε.Ε.Σ. Νάουσας αποφασίζει να εκφράσει την συμπαραστάσή του στο δοκιμαζόμενο λαό της Βουλγαρίας, προσφέροντας τρόφιμα και γραφική ύλη σε παιδιά σχολικής ηλικίας.

Η απόφαση αυτή γίνεται πράξη σε 15 μέρες. Το συμβούλιο δουλεύει πυρετωδώς, βοηθούμενο και από τις εθελόντριες και από τους κατοίκους της πόλης μας, επαγγελματίες και ιδιώτες, που ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση και προσέφεραν πρόθυμα ό,τι μπορούσαν.

Έτσι το Σάββατο, 18 Μαΐου, ώρα 5 π.μ., ξεκινάει από την πόλη μας η αποστολή του Τ.Τ. ΕΕΣ για τη Βουλγαρία με πούλμαν, που μεταφέρει το υλικό που συγκεντρώθηκε για 200 παιδιά.

Από το Τ. Τμήμα συμμετέχουν στην αποστολή η Δήμητρα Νέστορα, αρχηγός, η Βασιλική Βαλσαμίδου - Παπαπαναγιώτου και η Ευγενία Ζάλιου - Μπασιακούλα. Από τις εθελόντριες η Σοφία Παπαδοπούλου, η Λευκή Σαμαρά, η Αικατερίνη Γιώτη και η Ρίτσα Μαυρογιώργου, ενώ από τα μέλη του ΕΕΣ η Ευδοξία Μπέρσου, Αλέκα Κολ-

τσάκη, Σοφία Θεοχαροπούλου, Αθηνά και Ολυμπία Μπιλιώρη.

Στις 8 η ώρα, η αποστολή βρίσκεται στα σύνορα. Εκεί γίνεται συνάντηση με κλιμάκιο του βουλγαρικού Ε.Σ. που είχε ενημερωθεί εκ των προτέρων. Η συγκίνηση είναι έκδηλη και οι εκδηλώσεις αγάπης αμοιβαίες.

Πρώτος σταθμός της αποστολής τα γραφεία του Ε.Σ. της πόλης ΜΠΛΑΓΚΟΕΦΓΚΡΑΝΤ. Εκεί γίνεται η συνεννόηση για τη μετάβαση στη Σόφια και την συνάντηση με τον Πρόεδρο του Βουλγαρικού Ε.Σ. Εκεί, όσες συμμετέχουν στην αποστολή, κοντά στο σήμα του Ε.Ε.Σ. που φορούν στο πέτο ή την στολή, φορούν και το σήμα του Βουλγαρικού Ε.Σ. που με αγάπη προσφέρει η προϊσταμένη του Ε.Σ.

Στη Σόφια, στο ξενοδοχείο «ΕΟΥΡΟΠΑ» φθάνει το πούλμαν στις 2.30', όπου υπάρχουν δύο αντιπρόσωποι του Β.Ε.Σ. και όλοι κατευθυνόμαστε στα κεντρικά γραφεία, όπου μας περιμένει ο Πρόεδρος του Β.Ε.Σ., ένας άνθρωπος με ευγενική φυσιογνωμία, γεμάτος καλωσύνη και εγκαρδιότητα. Τον προσφέρουμε για το γραφείο του μία πρωτομή του Ιπποκράτη, που την δέχεται με μεγάλη συγκίνηση. Έπειτα του εκθέτουμε το αίτημά μας: να μας οδηγήσουν σ' ένα σχολείο επαρχιακό για να διανεμήσουμε τα δέματα σε παιδάκια όπως είχαμε προγραμματίσει. Πράγματι, σε μισή ώρα βρίσκόμαστε στο χωριό ΛΟΖΕΝ, 20 χλμ. έξω από τη Σόφια. Ένα χωριό στους πρόποδες του βουνού, μέσα στο πράσινο, που γιόρταζε τον τοπικό του άγιο, με φολκλορικές εκδηλώσεις.

Σε λίγο στο προαύλιο του σχολείου, που γεμίσε παιδιά, παρουσία του κοινοτάρχου, της Διευθύντριας του σχολείου και των δύο αντιπροσώπων του Β.Ε.Σ. αρχίζει η διανομή των δεμάτων στα 130 παιδάκια, που έκπληκτα κοιτούν το περιεχό-

μενο του δέματος. Είναι στιγμές που νοιώθουμε ικανοποίηση, γιατί δίνουμε λίγη χαρά σ' αυτά τα παιδιά, αν και θα ευχόμασταν να μην υπάρχουν τέτοιες καταστάσεις. Όμως οι θερμές ευχαριστίες των κατοίκων μας κάνουν να καταλάβουμε πως πράγματι η αποστολή μας πέτυχε το στόχο της, που ήταν να εκδηλώσουμε την αγάπη μας στους κατοίκους της γείτονος χώρας και έστω προσωρινά να τους ανακουφίσουμε.

Μετά τη διανομή, παρ' ότι η κούρασή μας ήταν έντονη και η ώρα είχε προχωρήσει πολύ, παραβρεθήκαμε για λίγο στο χώρο των εκδηλώσεων, όπου ο κοινοτάρχης μας ευχαρίστησε και δημόσια για την χειρονομία που κάναμε και μας αφιέρωσαν δύο χορούς και δύο τραγούδια. Η ατμόσφαιρα που δημιουργήθηκε ήταν άκρως συγκινητική. Εκεί ξεχάστηκε και η κούραση όλων των ημερών της πορευοιμασίας και η αγωνία για την επιτυχία της αποστολής. Σ' όλα τα πρόσωπα υπήρχε ένα χαμόγελο ικανοποίησης, γιατί με την βοήθεια των κατοίκων της πόλης μας, το Τ. Τμήμα του Ε.Ε.Σ. έκανε το καθήκον του.

Την επομένη μέρα ξεναγηθήκαμε στη Σόφια, την πόλη με το άφθονο πράσινο, με τα παλιά ωραία κτίρια και τους επιβλητικούς καιούς. Το μεσημέρι άρχισε το ταξίδι της επιστροφής. Στις 5 το απόγευμα βρίσκόμασταν και πάλι στην πόλη ΜΠΛΑΝΓΚΟΕΦΓΚΡΑΝΤ όπου μας περίμενε η προϊσταμένη του Β.Ε.Σ. για να δώσουμε τα υπόλοιπα δέματα σ' ένα σχολείο με προβληματικά παιδιά και δεχθήκαμε μια θερμή φιλοξενία στα γραφεία του Β.Ε.Σ.

Ευχή και ελπίδα μας να μπορούμε πάντοτε να συμβάλουμε στην ανακούφιση των συνανθρώπων, όταν παρίσταται ανάγκη, σύμφωνα με τους σκοπούς του Ε.Ε.Σ.

Φιλαρμονική της Νάουσας

Συνέχεια από τη σελίδα 101
παιζαν χορούς και πατινάδες που αρκετές ξεχάστηκαν και θα πρέπει να γραφούν σε νότες για να μείνουν. Αυτό είναι χρέος περισσότερο της Φιλαρμονικής, αλλά και των χορευτικών συγκροτημάτων Λύκειο, Πυρσός και του Ωδείου ή και της Εστίας Μουσών. Επιβάλλεται χάριν της παράδοσης να γραφούν σε νότες ή και να διασκευαστούν ακόμη και να παιχθούν στη μπάνα, όσο μπορεί να γίνει αυτό, για χάρη της παράδοσης και όσο υπάρχουν ακόμη άνθρωποι που μπορούν να τραγουδήσουν τους σκοπούς αυτούς.

Ν. Σπάρτσης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας